

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องรูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนโรงเรียนวงแหวนวิทยาคม ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา ค้นคว้า ทฤษฎี แนวคิด เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยนำเสนอตามหัวข้อดังต่อไปนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบ
2. แนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยและพัฒนา
3. แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารและการจัดการสถานศึกษา
4. แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพภายในของสถานศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน
5. แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการมีส่วนร่วม
6. แนวคิดเกี่ยวกับการบูรณาการความร่วมมือเพื่อพัฒนาระบบกลไกการบริหารจัดการคุณภาพมาตรฐานการศึกษา เพื่อประกันคุณภาพการศึกษาระดับห้องเรียน
7. การวิเคราะห์องค์ประกอบการบริหารจัดการคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา
8. บริบทของโรงเรียนวงแหวนวิทยาคม
9. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
10. กรอบแนวคิดการวิจัย

1. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบ

ในการวิจัยรูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนโรงเรียนวงแหวนวิทยาคม ผู้วิจัยดำเนินการศึกษา เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับรูปแบบ ดังนี้

วิชาภาว เมธีวณิช (2557: 1) คำว่า “รูปแบบ” หรือ “Model” เป็นคำที่ใช้สื่อความหมายหลายอย่าง ซึ่งโดยทั่วไปแล้ว รูปแบบจะหมายถึง สิ่งหรือวิธีการดำเนินงานที่เป็นต้นแบบของอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น แบบจำลอง สิ่งก่อสร้างรูปแบบในการพัฒนาชนบท รูปแบบในการหาเสียงของผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎร เป็นต้น “รูปแบบ” เป็นการจำลองความจริงของปรากฏการณ์ เพื่อให้เข้าใจความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนของปรากฏการณ์นั้น ๆ ได้ง่ายขึ้น เป็นการสร้างมโนทัศน์เกี่ยวกับปรากฏการณ์โดยอาศัยหลักการของระบบรูปนัยและมีจุดมุ่งหมายเพื่อทำให้เกิดความกระจ่างชัดของนิยาม ความสัมพันธ์และประพจน์ที่เกี่ยวข้อง (Jame, A. F. 1986, p. 12.) รูปแบบในทางสังคมศาสตร์ว่า เป็นชุดข้อความเชิงนามธรรมเกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่เราสนใจ เพื่อใช้ในการนิยามคุณลักษณะ และ/หรือบรรยายคุณสมบัติของมันเพื่อให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจ รูปแบบจึง

ไม่ใช่การบรรยายหรืออธิบายปรากฏการณ์อย่างละเอียดทุกแง่มุม เพราะการทำเช่นนั้นจะทำให้รูปแบบมีความซับซ้อนและยุ่งยากเกินไปในการทำความเข้าใจ ส่วนรูปแบบหนึ่ง ๆ จะต้องมียายละเอียดอย่างน้อยเพียงใด หรือควรมีองค์ประกอบใดบ้างไม่ได้มีการกำหนดเป็นการตายตัว ทั้งนี้แล้วแต่ปรากฏการณ์แต่ละอย่าง และวัตถุประสงค์ของผู้สร้างรูปแบบที่ต้องการจะอธิบายปรากฏการณ์นั้น (Bardo, J. W. and Kardman, 1982, p. 70) ซึ่งอาจจะมีรูปแบบตั้งแต่ง่าย ๆ ไปจนถึงรูปแบบที่มีความสลับซับซ้อนมาก ๆ และมีทั้งรูปแบบเชิงกาย (Physical Model) ที่เป็นแบบจำลองของวัตถุ เช่น แบบจำลองหอสมุดแห่งชาติ เป็นต้น เป็นโครงสร้างโปรแกรมแบบจำลองที่จำลองสภาพความจริงที่สร้างขึ้นจากการลดทอนเวลาและเทศะ พิจารณามีสิ่งใดบ้างที่ต้องนำมาศึกษาเพื่อใช้แทนแนวคิด เพื่ออธิบายปรากฏการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งและแสดงความสัมพันธ์ของตัวแปรหรือปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกันด้วย (ศุภลักษณ์ เศษระพานิช, 2545: 15)

ตารางที่ 2.1 สรุปแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบ

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
Jame, A. F. Stoner and Cha Wankel (1986: p. 12)	1. รูปแบบ คือ การจำลองความจริง 2. เป็นการสร้างมโนทัศน์เกี่ยวกับปรากฏการณ์โดยอาศัยหลักการของระบบอุปนัยและมีจุดมุ่งหมาย
Bardo J.W. and Hardmam J.J (1982, p. 70)	1. เป็นชุดข้อความเชิงนามธรรมเกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่เราสนใจ 2. มีองค์ประกอบใดบ้างไม่ได้มีการกำหนดเป็นการตายตัว ทั้งนี้แล้วแต่ปรากฏการณ์แต่ละอย่าง และวัตถุประสงค์ของผู้สร้างรูปแบบที่ต้องการ
Tosi, H. L. and Carroll, S. J. (1982, p. 163)	1. เป็นภาพจำลองของสถานการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งอาจจะมีรูปแบบตั้งแต่ง่าย ๆ ไปจนถึงรูปแบบที่มีความสลับซับซ้อนมาก ๆ
บุญส่ง หาญพานิช (2546: 92)	1. เป็นโครงสร้างโปรแกรม แบบจำลอง หรือ แบบที่จำลองสภาพความจริง
บุญชม ศรีสะอาด (2533: 45)	1. อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบหรือตัวแปรปรากฏการณ์ธรรมชาติหรือในระบบ
กรรณิกา เจริญเทียนชัย (2538: 82)	1. เป็นแบบจำลองอย่างง่ายหรือย่อส่วนของปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่ผู้เสนอได้ศึกษาและพัฒนาขึ้นเพื่อแสดงเหลืออธิบายปรากฏการณ์ที่จะเกิดขึ้น
(ศุภลักษณ์ เศษระพานิช, 2545: 15)	1. แบบจำลองอย่างง่ายของปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่ผู้เสนอได้ศึกษาและพัฒนาขึ้นเพื่ออธิบายปรากฏการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง

1.1 ความหมายของรูปแบบ

วิชาภาษา เมธีวรฉัตร (2559: 11) กล่าวว่า รูปแบบ หรือ Model เป็นคำที่ใช้เพื่อสื่อความหมายหลายอย่าง ซึ่งโดยทั่วไปแล้วรูปแบบจะหมายถึง สิ่งหรือวิธีการดำเนินงานที่เป็นต้นแบบอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น แบบจำลองสิ่งก่อสร้าง รูปแบบในการพัฒนาชนบท เป็นต้น พจนานุกรม Contemporary English ของ Longman (1981, p. 668) ให้ความหมายไว้ 5 ความหมาย แต่โดยสรุปแล้วจะมี 3 ลักษณะ คือ 1. model หมายถึง สิ่งซึ่งเป็นแบบย่อส่วนของของจริง ซึ่งเท่ากับแบบจำลอง 2. model ที่หมายถึง สิ่งของหรือคนที่น่าสนใจใช้เป็นแบบอย่างในการดำเนินการบางอย่าง เช่น ครูต้นแบบ 3. model หมายถึง รุ่นของผลิตภัณฑ์ต่างๆ

พจนานุกรม Webster's New World ของนูเฟลด์ (Neufeldt) ให้ความหมายของรูปแบบว่าหมายถึง ภาพจำลองหรือตัวอย่างของข้อความที่เป็นจริงที่มีลักษณะเป็นมาตรฐานของความ เป็นเลิศ ส่วนพจนานุกรมการศึกษา Good ได้ให้ความหมายรูปแบบ ว่าหมายถึง แบบอย่างของสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างหรือทำซ้ำเป็นตัวอย่าง เพื่อการเลียนแบบ เป็นแผนภูมิหรือรูปสามมิติ ซึ่งเป็นตัวแทนของสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือหลักการหรือแนวคิด เป็นชุดของปัจจัยหรือตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ซึ่งรวมกันเป็นตัวประกอบ และเป็นสัญลักษณ์ทางระบบสังคมตามความหมายดังกล่าว อาจกล่าวได้ว่า รูปแบบ คือแบบจำลองของสิ่งที่เป็นรูปแบบ คือ วิธีที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งได้ถ่ายทอดความคิด ความเข้าใจตลอดจนจินตนาการของคนที่มีต่อปรากฏการณ์ หรือเรื่องราวใด ๆ ให้ปรากฏในลักษณะของการสื่อสารในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง รูปแบบมีความหมายที่แตกต่างจากทฤษฎี เพราะรูปแบบยังไม่ใช่อะไรที่จริงที่ได้พิสูจน์แล้ว รูปแบบยังเป็นส่วนหนึ่งที่ผู้วิจัยพยายามวิเคราะห์ความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องเนื่องกันขององค์ประกอบอย่างเป็นระบบวิธีการทางวิทยาศาสตร์ เพื่อที่จะนำเสนอรูปแบบมาใช้ประโยชน์ (Husen & N.T., 1975, น. 137-138)

ทิศนา ขัมมณี (2551: 1) ได้ให้ความหมายของรูปแบบว่าเป็นแบบจำลองในลักษณะเลียนแบบหรือเป็นตัวแบบที่ใช้เป็นแบบอย่าง เป็นแผนผังหรือแบบแผนของการดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง ต่อเนื่องด้วยความสัมพันธ์เชิงระบบ เป็นตัวแทนที่สร้างขึ้นเพื่ออธิบายพฤติกรรมของลักษณะบางประการของสิ่งที่เป็นจริงอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือเป็นเครื่องมือทางความคิดที่บุคคลใช้ในการหาความรู้ความเข้าใจปรากฏการณ์

วิชาภาษา เมธีวรฉัตร (2559: 12) กล่าวว่ารูปแบบ หมายถึง สิ่งที่สร้างหรือพัฒนาขึ้นจากความคิดที่ดีที่ได้จากการศึกษามาของผู้สร้างเองเพื่อถ่ายทอดความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ โดยใช้สื่อที่ทำให้เข้าใจได้ง่าย กระชับ ถูกต้อง และสามารถตรวจสอบเปรียบเทียบกับปรากฏการณ์จริงได้ เพื่อช่วยให้ตนเองและคนอื่นสามารถเข้าใจได้ชัดเจนขึ้น นอกจากนั้นรูปแบบหมายถึง รูปแบบจำลองอย่างง่ายหรืออย่างย่อส่วน (Simplified form) ของปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่ผู้เสนอรูปแบบดังกล่าวได้ศึกษาและพัฒนาขึ้นมาเพื่อแสดงหรืออธิบายปรากฏการณ์ที่เข้าใจได้ง่ายขึ้น หรือในบางกรณีอาจจะ

ใช้ประโยชน์ในการทำนายปรากฏการณ์ที่จะเกิดขึ้น ตลอดจนใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งต่อไป

ตารางที่ 2.2 สรุปความหมายของรูปแบบ

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
Longman (1987, p. 668)	1. Model สิ่งซึ่งเป็นแบบย่อส่วนของของจริงซึ่งเท่ากับแบบจำลอง 2. Model สิ่งของหรือคนที่น่าสนใจใช้เป็นแบบอย่างในการดำเนินการบางอย่าง เช่น ครูต้นแบบ 3. Model รุ่นของผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ
Victoria Neufeldt (1988, p. 541)	1. ภาพจำลองหรือตัวอย่างของข้อความเป็นจริงที่มีลักษณะเป็นมาตรฐานของความเป็นเลิศ
Good, Carter V. (1973, p. 198)	1. แบบอย่างของสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างหรือทำซ้ำเป็นตัวอย่างเพื่อการเลียนแบบ 2. แบบจำลองของสิ่งที่เป็นอยู่
T.Husen, and N.T.Postlethwaite (1975, p. 137-138)	1. รูปแบบยังเป็นส่วนหนึ่งที่ผู้วิจัยพยายามวิเคราะห์ความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกันขององค์ประกอบอย่างเป็นระบบด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์เพื่อที่จะนำเสนอรูปแบบมาใช้ประโยชน์
ทศนา แคมมณี (2551: 1)	1. แบบจำลองในลักษณะเด่นแบบ 2. ตัวแบบที่ใช้เป็นแบบอย่าง 3. เป็นเครื่องมือทางความคิดที่บุคคลใช้ในการหาความรู้ความเข้าใจปรากฏการณ์
Willer, R. H. (1967, p. 15)	1. เป็นการสร้างมโนทัศน์เกี่ยวกับชุดของปรากฏการณ์โดยอาศัยหลักการของระบบอุปนัย
Stoner, A.F.,& Wankel, C (1986, p. 12)	1. เป็นการจำลองความจริงของปรากฏการณ์ 2. อธิบายปรากฏการณ์ที่มีความสัมพันธ์องค์ประกอบ
Hausser, D. L. (1980, p. 132-161)	1. เป็นสิ่งที่ออกแบบมาเพื่อแสดงถึงองค์ประกอบ 2. กระบวนการตรวจสอบความแตกต่างระหว่างความสัมพันธ์ในเชิงทฤษฎีกับปรากฏการณ์จริง

สรุปได้ว่า รูปแบบ หมายถึง กิจกรรม โครงการหรือแนวทางปฏิบัติในการดำเนินงาน โดยอาศัยวิธีการ กระบวนการหรือขั้นตอนเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการพัฒนาคุณลักษณะ ด้านจิตสาธารณะของนักเรียนให้มีการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น

1.2 ประเภทของรูปแบบ

ประเภทของรูปแบบอาจจะมีรูปแบบอย่างง่าย ๆ ไปจนถึงรูปแบบที่มีความสลับซับซ้อนมาก และมีทั้งรูปแบบเชิงกายภาพ (Physical Model) ที่เป็นแบบจำลองของวัตถุและรูปแบบเชิงคุณลักษณะ (Qualitative Model) ที่ใช้อธิบายปรากฏการณ์ด้วยภาษาหรือสัญลักษณ์รูปแบบในทางสังคมศาสตร์ มักหมายถึง ชุดของข้อความเชิงนามธรรมเกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่เราสนใจ เพื่อใช้เป็นการนิยามคุณลักษณะหรือบรรยายคุณสมบัติอื่น ๆ ให้เกิดความเข้าใจได้ง่าย ดังนั้นรูปแบบจึงไม่ได้บรรยายหรืออธิบายปรากฏการณ์อย่างละเอียดทุกแง่มุม เพราะทำให้ได้โมเดลที่มีความซับซ้อนและยุ่งยากเกินไปในการที่จะทำความเข้าใจ (Tosi, H. L., & Carroll, 1982, p. 163)

นักวิชาการต่าง ๆ ได้แบ่งประเภทของรูปแบบไว้หลายลักษณะซึ่งแตกต่างกันไป และได้ศึกษาและจัดแบ่งประเภทของรูปแบบตามแนวคิดหลักการหรือทฤษฎี ซึ่งเป็นพื้นฐานในการพัฒนารูปแบบนั้น ๆ และได้แบ่งกลุ่มแบบการสอนเอาไว้ 4 รูปแบบคือ

1. Information-Processing Model เป็นรูปแบบการเรียนรู้การสอนที่ยึดหลักความสามารถในกระบวนการประมวลข้อมูลของผู้เรียน และแนวทางในการปรับปรุงวิธีการจัดการกับข้อมูลให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2. Personal Model รูปแบบการสอนที่จัดไว้ในกลุ่มนี้ให้ความสำคัญกับปัจเจกบุคคล และพัฒนาบุคลากรเฉพาะราย โดยมุ่งเน้นกระบวนการที่แต่ละบุคคลจัดระบบและปฏิบัติต่อสรรพสิ่งทั้งหลาย

3. Social Interaction Model เป็นรูปแบบที่ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและบุคคลต่อสังคม

4. Behavior Model เป็นรูปแบบการสอนที่ใช้องค์ความรู้ด้านพฤติกรรมศาสตร์เป็นหลัก ในการพัฒนารูปแบบจุดเน้นที่สำคัญ คือ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่สังเกตได้ของผู้เรียนมากกว่า การพัฒนาโครงสร้างทางจิตวิทยาและพฤติกรรมที่ไม่สามารถสังเกตได้ (Joyce B. & Weil M. 1985, p. 165 อ้างใน วิษณุภา เมธีวรฉัตร, 2559, น.15)

ทั้งนี้ มีการแบ่งประเภทของรูปแบบทางการศึกษาและสังคมศาสตร์เอาไว้ 5 ประเภทคือ

1. รูปแบบคล้าย (Analogue Model) คือ รูปแบบที่มีความสัมพันธ์กับระบบกายภาพ มักเป็นรูปแบบที่ใช้ในวิทยาศาสตร์กายภาพ เป็นรูปแบบที่นำไปใช้อุปมาอุปไมยกับสิ่งอื่นได้ เช่น รูปแบบจำลองระบบสุริยะกับระบบสุริยะที่เกิดขึ้นจริง ธนาคารจำลองกับธนาคารที่เป็นจริง แบบจำลองการผลิตกับการผลิตจริง เป็นต้น

2. รูปแบบที่อธิบายความหมายหรือให้ความหมาย (Sematic Models) คือ รูปแบบที่ใช้ภาษาในการบรรยายลักษณะของรูปแบบ รูปแบบชนิดนี้จะใช้วิธีอุปมาในการพิจารณาภาษามากกว่าที่จะใช้วิธีอุปมานในการพิจารณาด้วยโครงสร้างทางกายภาพ

3. รูปแบบที่มีลักษณะเป็นแผนภูมิแบบแผนหรือโครงการ (Schematic Models)

4. รูปแบบเชิงคณิตศาสตร์ (Mathematical Models) คือ เป็นรูปแบบที่กำหนดความสัมพันธ์ขององค์ประกอบในรูปสมการหรือฟังก์ชันทางคณิตศาสตร์

5. รูปแบบเชิงเหตุผล (Causal Models) คือเป็นรูปแบบที่มีโครงสร้างเป็นสมการเชิงเส้นที่ประกอบด้วยตัวแปรสัมพันธ์กันเป็นเหตุและผลมีการทดสอบสมมุติฐานผลของรูปแบบ (Keeves P. J., 1988, p. 561-565)

นอกจากนี้ Steiner (Steiner, E. 1988, p. 189) จำแนกรูปแบบแบ่งออกเป็น 2 ประเภท

1. รูปแบบเชิงปฏิบัติ (Practical Model or - Model - of) การรูปแบบประเภทนี้เป็นรูปแบบจำลองทางกายภาพ เช่น แบบจำลองรถยนต์ เครื่องบินภาพจำลอง

2. รูปแบบเชิงทฤษฎี (Theoretical Model of Model – for) เป็นแบบจำลองที่สร้างขึ้นจากกรอบแนวคิดที่มีทฤษฎีเป็นพื้นฐาน ตัวทฤษฎีเองไม่ใช่รูปแบบหรือแบบจำลอง เป็นตัวช่วยให้เกิดรูปแบบที่มีโครงสร้างต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กัน

วิชาญา เมธีวรฉัตร (2559: 16) จากประเภทของรูปแบบที่กล่าวมาแล้วข้างต้น สรุปได้ดังนี้ ประเภทของรูปแบบนั้นสามารถแบ่งได้ตามหลักแนวคิด ทฤษฎีพื้นฐานได้ 4 รูปแบบคือ

1. Information – Processing Model หมายถึง รูปแบบการสอนที่ยึดหลักความสามารถในกระบวนการประมวลข้อมูลของผู้เรียน

2. Personal model หมายถึง รูปแบบการสอนที่จัดไว้ในกลุ่มให้มีความสำคัญของปัจเจกบุคคลและพัฒนาบุคคลเฉพาะราย

3. Social interaction model หมายถึง รูปแบบที่ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่อสังคม

4. Behavior model หมายถึง รูปแบบการสอนที่ใช้องค์ความรู้ด้านพฤติกรรมศาสตร์เป็นหลักในการพัฒนารูปแบบและหลักการทางการศึกษาและสังคมศาสตร์ได้อีก 4 รูปแบบคือ

4.1 Analogue Model หมายถึง รูปแบบที่ใช้ในการอุปมาอุปมัยเทียบเคียงปรากฏการณ์ซึ่งเป็นรูปธรรมเพื่อสร้างความเข้าใจในปรากฏการณ์ที่เป็นนามธรรม

4.2 Semantic model หมายถึง รูปแบบที่ใช้ภาษาเป็นสื่อในการบรรยายหรืออธิบายสิ่งที่ศึกษาด้วยภาษาและรูปภาพ

4.3 mathematical model หมายถึง รูปแบบที่ใช้สมการทางคณิตศาสตร์เป็นสื่อในการแสดงความสัมพันธ์ของตัวแปรต่าง ๆ

4.4 Causal model หมายถึง รูปแบบที่พัฒนามาจากเทคนิค Path Analysis และ Semantic Model โดยการนำเอาตัวรูปแบบต่าง ๆ มาสัมพันธ์กันเชิงเหตุผล

ภิญญาพัชญ์ ปลากัดทอง (2551: 120) กล่าวว่า รูปแบบมี 4 ประเภท คือ 1. รูปแบบเชิงเปรียบเทียบ (Analogue Model) ได้แก่ รูปแบบที่แสดงการเปรียบเทียบของ 2 สิ่งขึ้นไป ส่วนใหญ่ใช้กับรูปแบบการเปรียบเทียบด้านสังคมศาสตร์ พฤติกรรมศาสตร์ และวิทยาศาสตร์กายภาพ 2. รูปแบบเชิงภาษา (Semantic Model) ได้แก่ รูปแบบที่แสดงออกทางภาษาพูดและเขียนส่วนใหญ่มักเป็นรูปแบบด้านศึกษาศาสตร์ 3. รูปแบบเชิงคณิตศาสตร์ (Mathematical Model) ได้แก่ รูปแบบที่แสดงออกผ่านสูตรคณิตศาสตร์ และ 4. รูปแบบเชิงแผนผัง (Schematic Model) ได้แก่ รูปแบบที่แสดงออกผ่านทางแผนผังแผนภูมิกราฟ เป็นต้น

ตารางที่ 2.3 สรุปประเภทของรูปแบบ

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
Tosi, H. L., & Carrlo, S. J. (1982, p. 163)	1. รูปแบบอย่างง่าย ๆ 2. รูปแบบที่มีความสลับซับซ้อนมาก ๆ 3. รูปแบบเชิงกายภาพ (Physical Model) 4. รูปแบบเชิงคุณลักษณะ (Qualitative Model)
Joyce B. and Weil M. (1985, p. 165)	1. Information – Processing Model 2. Personal Model 3. Social Interaction Model 4. Behavior Model
Keeves P. J. (1988, p. 561–565)	1. รูปแบบคล้าย (Analogue Models) 2. รูปแบบที่อธิบายความหมายหรือให้ความหมาย (Semantic Models) 3. รูปแบบที่มีลักษณะเป็นแผนภูมิ แบบแผน หรือโครงการ (Schematic Models) 4. รูปแบบเชิงคณิตศาสตร์ (Mathematical Models or-Model of) 5. รูปแบบเชิงเหตุผล (Causal Models)

ตารางที่ 2.3 สรุปประเภทของรูปแบบ (ต่อ)

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
Steiner, E. (1988, p. 189)	1. รูปแบบเชิงปฏิบัติการ particle Model or Model of 2. รูปแบบเชิง ทฤษฎี model of models for (Theoretical Model of Model – for)
ภิญญาพัชญ์ ปลายัดทอง (2551: 120)	1. รูปแบบเชิงเปรียบเทียบ (Analogue model) 2. รูปแบบเชิงภาษา (Semantic model) 3. รูปแบบเชิงคณิตศาสตร์ (Mathematical model) 4. รูปแบบเชิงแผนผัง (Schematic model)

สรุปได้ว่า ประเภทของรูปแบบมีหลายประเภท มีทั้งรูปแบบอย่างง่าย ๆ ไปจนถึงรูปแบบที่มีความสลับซับซ้อนมาก ๆ และมีทั้งรูปแบบเชิงกายภาพ (Physical Model) ที่เป็นแบบจำลองของวัตถุและรูปแบบเชิงคุณลักษณะ (Qualitative Model) ที่ใช้อธิบายปรากฏการณ์ด้วยภาษาหรือสัญลักษณ์ แต่รูปแบบไม่ได้บรรยายหรืออธิบายปรากฏการณ์อย่างละเอียดทุกแง่มุม เพราะทำให้ได้โมเดลที่มีความซับซ้อน รูปแบบคล้าย (Analogue Models) รูปแบบที่อธิบายความหมายหรือให้ความหมาย (Semantic Models) รูปแบบที่มีลักษณะเป็นแผนภูมิ แบบแผนหรือโครงการ (Schematic Models) รูปแบบเชิงปฏิบัติการ particle Model or Model of และรูปแบบเชิงทฤษฎี model of models for (Theoretical Model of Model - for) เป็นต้น ขึ้นอยู่กับว่าหน่วยงานใดจะนำรูปแบบใดไปใช้ในการพัฒนาต่อไป

1.3 องค์ประกอบของรูปแบบ

จากการศึกษาตัวอย่างของรูปแบบจากเอกสารที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ พบว่า ไม่มีปรากฏหลักเกณฑ์ที่เป็นเกณฑ์ตายตัวว่ารูปแบบนั้นต้องมีองค์ประกอบอะไรบ้าง ส่วนใหญ่จะขึ้นอยู่กับลักษณะเฉพาะของปรากฏการณ์ที่ผู้สนใจดำเนินการศึกษา ส่วนการกำหนดองค์ประกอบรูปแบบในการศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการและบริหารการจัดการตามแนวคิดของ Brown and Moberg (1980) ได้สังเคราะห์รูปแบบขึ้นจากแนวคิดเชิงระบบ (System Approach) กับหลักการบริหารตามสถานการณ์ (Contingency Approach) และองค์ประกอบตามรูปแบบประกอบด้วย

1. สภาพแวดล้อม (Environment)
2. เทคโนโลยี (Technology)
3. โครงสร้าง (Structure)

4. กระบวนการจัดการ (Management Process)

5. การตัดสินใจสั่งการ (Decision Making)

สมาน อัสวภูมิ (2537: 20 อ้างใน วิชญาภา เมธีวรฉัตร. (2559: 18-19) กล่าวว่า องค์ประกอบของรูปแบบที่ดีควรประกอบด้วย 7 องค์ประกอบ ดังนี้

1. วัตถุประสงค์ของรูปแบบในการพัฒนารูปแบบใด ๆ ก็ตาม ผู้ออกแบบต้องรู้ว่า จะออกแบบรูปแบบการดำเนินงานนี้ขึ้นมาเพื่อวัตถุประสงค์ใด ซึ่งโดยทั่วไปกำหนดรูปแบบขึ้นมา เพื่อแก้ไขปัญหาอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือเพื่อให้การดำเนินงานเกิดผลดีอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น การ พัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาขึ้นมาก็เพื่อให้ดำเนินงานในสถานศึกษาเป็นไป อย่างมีคุณภาพและเป็นที่ยอมรับของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เป็นต้น

2. ทฤษฎีพื้นฐานและหลักการของรูปแบบ เพื่อให้ดำเนินงานของรูปแบบเป็นไปตาม วัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ผู้ออกแบบรูปแบบที่ต้องกำหนดว่าจะออกแบบรูปแบบนั้นๆ บนฐานคิด ของทฤษฎีและหลักการใดบ้าง เช่น หลักการประการหนึ่งของระบบประกันคุณภาพภายใน สถานศึกษา คือ “หลักร่วมกันรับผิดชอบ” หมายความว่า คุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายต้องร่วมกันรับผิดชอบ เป็นต้น

3. ระบบงานและกลไกของรูปแบบ เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปตามหลักการและบรรล วัตถุประสงค์ของรูปแบบ ผู้พัฒนารูปแบบต้องออกแบบระบบงานของลูกเพื่อเป็นกลไกในการ ดำเนินงานของรูปแบบ เช่น การจัดโครงสร้างองค์กร การตั้งคณะกรรมการและคณะทำงานต่าง ๆ และที่จำเป็นอื่น ๆ พร้อมกับการกำหนดบทบาทหน้าที่ความสัมพันธ์และการทำงานร่วมกันของระบบ เหล่านั้นเพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์ของรูปแบบที่กำหนดไว้

4. วิธีการดำเนินงานของรูปแบบ โดยการกำหนดภารกิจ กระบวนการ วิธีการ กิจกรรม และอื่นๆ ที่ต้องดำเนินการเพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์ของรูปแบบ

5. แนวการประเมินรูปแบบ หมายถึง การกำหนดแนวทางและเครื่องมือในการประเมิน รูปแบบตามวัตถุประสงค์ของรูปแบบ และการประเมินดำเนินงานตามรูปแบบว่าเป็นไปตามที่กำหนด ไว้หรือไม่เพียงใด เพื่อประโยชน์ในการตรวจสอบรูปแบบทำหน้าที่ตามที่ออกแบบไว้มากน้อยเพียงใด และเป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือไม่เพียงใดตลอดจนการกำหนดแนวทางในการพัฒนารูปแบบต่อเนื่อง ต่อไปได้

6. คำอธิบายประกอบรูปแบบ หมายถึง การอธิบายคำศัพท์เฉพาะที่นำมาใช้ในการ ออกแบบเพื่อสื่อความหมายให้ตรงกันในการนำรูปแบบไปใช้

7. ระบุเงื่อนไขการนำรูปแบบไปใช้ เนื่องจากรูปแบบนี้ข้อจำกัดของตนเอง ดังนั้น ผู้ออกแบบรูปแบบควรได้ระบุเงื่อนไขที่จะทำให้การนำรูปแบบไปใช้ประสบผลสำเร็จ และข้อควร ระมัดระวังเพื่อป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้น เป็นต้น

พิเชฐ โพธิ์ภักดี (2553: 159-160) ได้สรุปรูปแบบประกอบด้วยส่วนประกอบ 3 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 หลักการและวัตถุประสงค์ของรูปแบบ ประกอบด้วย 1) หลักการของรูปแบบ และ 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ ส่วนที่ 2 โครงสร้างและสาระสำคัญของรูปแบบ ประกอบด้วย 1) ฐานะของสถานศึกษาและความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาส่วนกลาง 2) บทบาทคณะกรรมการสถานศึกษาและผู้อำนวยการ 3) การกระจายอำนาจภารกิจจัดการศึกษา 4) ด้าน 4) หน่วยงานกำกับติดตาม ตรวจสอบและส่งเสริมสนับสนุนภารกิจของโรงเรียน 5) มาตรฐานและการประกันคุณภาพผู้เรียน ส่วนที่ 3 การนำสู่การปฏิบัติและเงื่อนไขความสำเร็จ ประกอบด้วย 1) การนำไปสู่การปฏิบัติ และ 2) เงื่อนไขความสำเร็จในส่วนการบริหารขององค์กร

ไมตรี บุญทศ (2554: 149-153) ได้สรุปองค์ประกอบของรูปแบบไว้ คือ 1) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 2) ระบบงาน และกลไกของรูปแบบ 3) คำอธิบายประกอบ 4) เงื่อนไขการนำรูปแบบไปใช้

มีศิลป์ ชินภักดี (2555: 22) ได้กำหนดองค์ประกอบของรูปแบบไว้ว่า ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ ส่วนสถาบันหรือองค์กร ซึ่งประกอบด้วย 1) เทคโนโลยี 2) โครงสร้าง 3) บทบาท 4) เป้าหมาย หรือความคาดหวังส่วนบุคคล ซึ่งประกอบด้วย 1) ภาวะผู้นำ 2) บุคลิกภาพ 3) กระบวนการบริหาร 4) การตัดสินใจสั่งการ 5) ความต้องการและส่วนสภาพแวดล้อม ซึ่งประกอบด้วย 1) ชุมชน 2) แหล่งเรียนรู้ 3) เศรษฐกิจ 4) การมีส่วนร่วม

สมชัย จรรยาไพบุลย์ (2555: 16) ได้สรุปองค์ประกอบของรูปแบบไว้ คือ 1) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 2) หลักการของรูปแบบ 3) ระบบงาน และกลไกของรูปแบบ 4) วิธีดำเนินงานของรูปแบบ 5) แนวการประเมินรูปแบบ

ปริชาติ ชมชื่น (2555: 12) ได้สรุปองค์ประกอบของรูปแบบไว้ คือ 1) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 2) ทฤษฎีพื้นฐานและหลักการของรูปแบบ 3) ระบบงานและกลไกของรูปแบบ 4) วิธีดำเนินงานของรูปแบบ 5) แนวการประเมินรูปแบบ 6) คำอธิบายประกอบ 7) เงื่อนไขการนำรูปแบบไปใช้

Kibler (1970: 44-53) ได้เสนอว่า การจัดการศึกษามี 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) จุดมุ่งหมายในการเรียนการสอนเป็นผลผลิตทางการเรียนการสอนที่มุ่งหวังให้เกิดในผู้เรียนซึ่งมีความครอบคลุมพฤติกรรมทางด้านสติปัญญา (Cognitive Domain) ด้านจิตใจ (Affective Domain) และด้านการปฏิบัติ (Psychomotor Domain) 2) การวัดพฤติกรรมพื้นฐานเป็นการตรวจสอบความพร้อมความรู้พื้นฐานและทักษะเบื้องต้นของผู้เรียนก่อนการเรียนการสอนจริง ๆ 3) การจัดกระบวนการเรียนการสอนเป็นการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาพฤติกรรมของผู้เรียนโดยเริ่มต้นพฤติกรรมพื้นฐานต่อเนื่องจนถึงพฤติกรรมปลายทาง และ 4) การประเมินผลรวมเป็นการประเมินผล เพื่อตรวจสอบว่าการเรียนการสอนบรรลุวัตถุประสงค์เพียงใดมีการจัดการเรียนการสอนเหมาะสมเพียงใด ฯลฯ

Dick and Carey (1985: 42) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของการจัดการศึกษาว่าประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ คือ 1) การกำหนดจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา 2) การพัฒนาการจัดการศึกษา 3) การประเมินการจัดการศึกษา ซึ่งทั้ง 3 องค์ประกอบ สามารถแบ่งออกเป็นขั้นตอนได้ 10 ขั้นตอน ดังนี้

1) กำหนดจุดมุ่งหมายการจัดการศึกษา เป็นการกำหนดความมุ่งหมายของการจัดการศึกษาซึ่งต้องพัฒนาให้สอดคล้องกับความมุ่งหมายทางการศึกษา จากนั้นทำการวิเคราะห์ความจำเป็น (Needs Analysis) และวิเคราะห์ผู้เรียน

2) วิเคราะห์การจัดการศึกษา (Conduct Instructional Analysis) เป็นการวิเคราะห์ภารกิจหรือวิเคราะห์ขั้นตอนการดำเนินการจัดการศึกษา ผลการวิเคราะห์การจัดการศึกษาที่ได้จะเป็นหมวดหมู่ของการจัดการกิจ (Task Classification) ตามลักษณะของจุดมุ่งหมายการจัดการศึกษา

3) กำหนดพฤติกรรมเบื้องต้นและคุณลักษณะของผู้เรียน (Identify Entry Behaviors) ว่าเป็นผู้เรียนระดับใดและมีพื้นความรู้เพียงใด

4) เขียนจุดมุ่งหมายการเรียนรู้ (Write Performance Objectives) ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายเฉพาะหรือจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมและสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายการสอนเพื่อประโยชน์ ดังนี้ (1) ให้เห็นแนวทางในการจัดการศึกษา (2) เป็นแนวทางในการวางแผนการจัดสภาพแวดล้อมในการเรียน (3) เป็นแนวทางในการสร้างแบบทดสอบ และ 4) ช่วยให้ผู้เรียนรู้อย่างมีจุดหมาย

5) สร้างแบบทดสอบอิงเกณฑ์ (Develop Criterion Referenced Test Items) เพื่อประเมินการจัดการศึกษา

6) พัฒนายุทธศาสตร์การจัดการศึกษา (Develop Instructional Strategy) ให้เป็นแผนการจัดการศึกษาที่ช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

7) พัฒนาและเลือกวัสดุการจัดการศึกษา (Develop and Select Instructional Materials) ทั้งสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อโสตทัศน

8) ออกแบบและประเมินระหว่างเรียน (Design and Conduct Formative Evaluation)

9) ออกแบบและดำเนินการประเมินหลังเรียน (Design and Conduct Summative Evaluation)

Kemp, Morrison & Ross (1994: 13) ได้สรุปองค์ประกอบของการจัดการศึกษาประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ คือ 1) หลักการ ทฤษฎีและสภาพปัญหา 2) วัตถุประสงค์ 3) เนื้อหาและกิจกรรมการเรียนการสอนและ 4) การวัดและประเมินผล และ Arends (1997, p. 7) ก็ได้สรุปองค์ประกอบของการจัดการศึกษาว่า ประกอบด้วย 1) หลักการตามทฤษฎีที่ใช้เป็นแนวคิดพื้นฐานในการพัฒนาการจัดการศึกษา 2) ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง 3) วิธีสอนที่ทำให้การเรียนรู้บรรลุวัตถุประสงค์ และ 4) สิ่งแวดล้อมในการจัดการศึกษาที่จะนำไปสู่ผลการเรียนรู้ที่ต้องการ ซึ่งสอดคล้อง

กับแนวคิดของ Anderson (1997, p. 521) ที่กล่าวถึงองค์ประกอบของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ต้องประกอบด้วย 1) หลักการ แนวคิดหรือทฤษฎีพื้นฐาน 2) วัตถุประสงค์ และ 3) กิจกรรมการจัดการศึกษาที่สนับสนุนการใช้การจัดการศึกษาเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

Joyce and Weil (2009: 13-14) ก็ได้สรุปองค์ประกอบของการจัดการศึกษาไว้ 4 องค์ประกอบ เช่นกัน ได้แก่ 1) หลักการ เป็นการกล่าวถึงความเชื่อแนวคิดของทฤษฎีที่รองรับการจัดการศึกษา ซึ่งหลักการของการจัดการศึกษาจะเป็นตัวกำหนดจุดประสงค์เนื้อหา กิจกรรมการเรียนรู้ขั้นตอนต่าง ๆ ในการจัดการศึกษา 2) จุดประสงค์เป็นการระบุความคาดหวังที่ต้องการให้เกิดขึ้นจากการใช้การจัดการศึกษา 3) เนื้อหา เป็นการระบุเนื้อหาสาระและกิจกรรมต่าง ๆ ที่ใช้ในการจัดการศึกษาให้บรรลุจุดประสงค์ของการจัดการศึกษานั้นๆ และ 4) กิจกรรมการเรียนรู้ขั้นตอนต่าง ๆ ในการจัดการศึกษา เป็นการระบุวิธีการปฏิบัติกิจกรรมในแต่ละขั้นตอนเมื่อมีการนำการจัดการศึกษาไปใช้ และ 5) การวัดและประเมินผลเป็นการประเมินผลประสิทธิภาพของการจัดการศึกษา

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า องค์ประกอบของรูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนโรงเรียนวงใหญ่วิทยาคม ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) หลักการและเหตุผล 2) วัตถุประสงค์ 3) องค์ประกอบการบริหารจัดการคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา 4) วิธีการดำเนินงานของรูปแบบ 5) การวัดและประเมินผล

1.4 การพัฒนารูปแบบ

วิชญาภา เมธีวรฉัตร (2559: 22) สรุปได้ว่า จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบพบว่า การพัฒนารูปแบบนั้นอาจจะมีขั้นตอนในการดำเนินงานแตกต่างกันไป แต่โดยทั่วไปแล้วอาจจะแบ่งออกเป็นสองตอนใหญ่ ๆ คือ การสร้างรูปแบบ (Construct) และการหาความตรง (Validity) ของรูปแบบ ส่วนรายละเอียดในแต่ละขั้นตอนว่ามีการดำเนินการอย่างไรนั้น ขึ้นอยู่กับลักษณะและกรอบแนวคิดซึ่งเป็นพื้นฐาน ในการพัฒนารูปแบบนั้นๆ ตัวอย่างงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบ ได้แก่ การพัฒนารูปแบบซึ่งเป็นรูปแบบการควบคุมวิทยานิพนธ์ของ บุญชม ศรีสะอาด (2555) ซึ่งได้แบ่งการดำเนินการออกเป็น 2 ขั้นตอน คือการพัฒนารูปแบบและการทดสอบประสิทธิภาพและประสิทธิผลของรูปแบบ

ในส่วนการพัฒนารูปแบบนั้นดำเนินการโดยวิเคราะห์ลำดับในการทำวิทยานิพนธ์ หลักการเขียนรายงานการวิจัยจุดบกพร่องที่มักจะพบในการทำวิทยานิพนธ์ เป็นต้น แล้วนำองค์ประกอบเหล่านั้นมาสร้างรูปแบบการควบคุมวิทยานิพนธ์ตามลำดับขั้นตอนในการทำวิทยานิพนธ์ หลังจากนั้นจะเป็นขั้นตอนที่ 2 นำรูปแบบนั้นไปทดสอบและประเมินประสิทธิภาพและประสิทธิผล

รัฐชาติพร เวหะชาติ (2552: 11) ได้พัฒนารูปแบบการบริหารคุณภาพทั้งองค์กรของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมุ่งศึกษาพัฒนาการรูปแบบการบริหารคุณภาพ ทั้งองค์กรของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่เหมาะสม 5 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาและสำรวจข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับแนวคิดและหลักการบริหารคุณภาพทั้งองค์กร โดยสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนที่ได้รับเลือกเป็นโครงการนำร่อง การวิจัยและการพัฒนาการเรียนรู้เพื่อคุณภาพการศึกษา รวมทั้งการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและการศึกษาสภาพจริงจากรายงานการประเมินตนเองของโรงเรียนที่ผ่านการประเมินคุณภาพ

ขั้นตอนที่ 2 เป็นการสร้างรูปแบบจำลองเพื่อสร้างรูปแบบการบริหารคุณภาพทั้งองค์กรโดยการสังเคราะห์แบบสัมภาษณ์จากการศึกษาในขั้นตอนที่ 1 นำมาสร้างเป็นรูปแบบจำลองระบบบริหารคุณภาพทั้งองค์กรด้วยการสร้างเป็นแบบสอบถามความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิแบบเลือกตอบ เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย ให้ผู้ทรงคุณวุฒิแสดงความคิดเห็นด้วยอิสระ

ขั้นตอนที่ 3 เป็นการพัฒนารูปแบบระบบบริหารคุณภาพทั้งองค์กรโดยใช้เทคนิคเดลฟาย จากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อให้ได้รูปแบบที่มีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติการใช้รูปแบบจำลองจากขั้นตอนที่ 2 นำมาศึกษาวิเคราะห์และกำหนดรูปแบบระบบ การบริหารคุณภาพทั้งองค์กรด้วยเทคนิคเดลฟาย 3 รอบ

ขั้นตอนที่ 4 การวิเคราะห์หาความเหมาะสมของรูปแบบการบริหารคุณภาพทั้งองค์กรเพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบโดยผู้ปฏิบัติงานในสถานศึกษาคือผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และกรรมการสถานศึกษา

ขั้นตอนที่ 5 การสรุปและนำเสนอรูปแบบการบริหารคุณภาพทั้งองค์กรและจัดทำเป็นรายงานผลการวิจัยต่อไป

ตารางที่ 2.4 สรุปการพัฒนารูปแบบ

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
Willer, R.H. (1967, p. 83)	1. การสร้างรูปแบบ 2. การหาความตรง Variety
บุญชม ศรีสะอาด (2535: 13)	1. การพัฒนารูปแบบและการทดสอบประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพ ผลของรูปแบบ
รัฐชาติพร เวหะชาติ (2552: 11)	2. พัฒนารูปแบบการบริหารคุณภาพทั้งองค์กรของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เหมาะสม

จากการศึกษาวิเคราะห์ในเรื่องนี้พอสรุปได้ว่าการสร้างรูปแบบ (model) นั้นไม่มีข้อกำหนดที่ตายตัวแน่นอนว่าต้องทำอะไรบ้าง แต่โดยทั่วไปจะเริ่มต้นจากการศึกษาองค์ความรู้ (intensive

knowledge) เกี่ยวกับเรื่องที่เราจะสร้างรูปแบบให้ชัดเจน หลักการของรูปแบบที่จะพัฒนาแล้วสร้างรูปแบบตามหลักการที่กำหนดขึ้น แนะนำรูปแบบที่สร้างขึ้นไปตรวจสอบความเหมาะสมและหาคุณภาพของเครื่องมือต่อไป ส่วนการพัฒนาแบบมีวิธีการดำเนินการ คือ การสร้างรูปแบบและการประเมินความเหมาะสมและการหาคุณภาพของรูปแบบ ซึ่งรูปแบบเป็นสิ่งที่ไม่มีความแน่นอนตายตัว ขึ้นอยู่กับว่าจะใช้กำหนดเพื่อทำตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้แต่ละงาน จึงทำให้มีรูปแบบกระบวนการและวิธีการที่แตกต่างกันออกไป

2. แนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยและพัฒนา

2.1 ความหมายของการวิจัยและพัฒนา

การวิจัยและพัฒนา (Research and Development) เป็นการวิจัยทางการศึกษาประเภทหนึ่ง ซึ่งนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

เปรี๊ยะ กุมุท (2519: 19) ให้ความหมายของการวิจัยและพัฒนาว่าเป็นการวิจัยซึ่งเกิดจากความพยายามที่จะสร้างสรรค์ผลิตผลและกระบวนการบางสิ่งบางอย่างตามหลักการเฉพาะและตามระเบียบวิธีการวิจัยที่สามารถรับรองคุณภาพ ประสิทธิภาพของผลผลิตและกระบวนการเมื่อต้องนำผลนั้นไปใช้ ซึ่งรูปแบบการวิจัยและพัฒนาเป็นการแก้ปัญหาทางด้านการศึกษาบางประการ ผู้ดำเนินการต้องออกแบบสร้างสรรค์และพัฒนาผลผลิตด้วยการทดลองประเมินผลและป้อนข้อมูลย้อนกลับ เพื่อปรับปรุงผลผลิตนั้นให้ดีขึ้นและมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่กำหนดสามารถแบ่งการวิจัยและพัฒนาระบบต่างๆ ได้ดังนี้

- 1) การวิจัยและพัฒนาระบบสื่อการสอน เช่น ระบบสื่อการสอนรายบุคคล ระบบชุดการสอนและระบบสื่อประสม
- 2) การวิจัยและพัฒนาระบบสื่อการเรียนการสอน
- 3) การวิจัยและพัฒนาด้านการบริหารเทคโนโลยีทางการศึกษา
- 4) การวิจัยและพัฒนาด้านการบริการเทคโนโลยีทางการศึกษา
- 5) การวิจัยและพัฒนาด้านการประเมิน และติดตามการบริหารและบริการเทคโนโลยีทางการศึกษา

คำว่า การวิจัยและพัฒนาทางการศึกษาตรงกับคำว่า Educational Research and Development (R&D) ในภาษาอังกฤษ ซึ่งหมายถึง การดำเนินงานพัฒนาด้านการศึกษาโดยอาศัยการวิจัยเป็นพื้นฐานหรือเป็นเครื่องมือดำเนินการ (Educational Development by Research หรือ Research Based Educational Development) ทั้งนี้โดยมีเป้าหมาย คือ ใช้เป็นกระบวนการในการพัฒนาและเพื่อตรวจสอบคุณภาพผลงานหรือผลิตภัณฑ์ทางการศึกษา (Educational Products)

Borg and Gall (1989: 782) ได้ให้ความหมายของการวิจัยและพัฒนาว่าเป็น กระบวนการพัฒนาและนำมาซึ่งเหตุผลของผลิตภัณฑ์ทางการศึกษา โดยผลิตภัณฑ์นี้จะไม่ได้อ้างถึง เฉพาะตำรา พิล์ม หรือโปรแกรมคอมพิวเตอร์เท่านั้น แต่ยังหมายรวมถึงวิธีการและโปรแกรม การศึกษา จุดเน้นของการวิจัยและพัฒนา คือ การพัฒนาโปรแกรมที่จะทำให้เกิดระบบการเรียนรู้ ซึ่ง รวมถึงการพัฒนาอุปกรณ์และการฝึกอบรมบุคลากรให้เหมาะสมกับงาน

จากความหมายของการวิจัยและพัฒนาตามที่กล่าวนี้ สามารถสรุปได้ว่า การวิจัยและพัฒนา เป็นดำเนินการศึกษาค้นคว้าที่มีกระบวนการเป็นระบบเชื่อถือได้ ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อพัฒนา และตรวจสอบผลงาน

2.2 ความสำคัญของการวิจัยและพัฒนา

การวิจัยและพัฒนา (Research and Development : R&D) ได้มีนักวิชาการได้กล่าวถึง ความสำคัญไว้ ดังนี้

ทิศนา ขัมมณี (2547: 8) กล่าวว่า กระบวนการวิจัยและพัฒนา เป็นเครื่องมือในการ เรียนรู้และพัฒนาตนเองของตน จึงเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการปฏิรูปการเรียนรู้ทั้งโรงเรียนให้ ประสบความสำเร็จและมีความยั่งยืน การวิจัยและพัฒนาเป็นการพัฒนาแบบหนึ่งที่ใช้การวิจัย เป็นเครื่องมือหรือยุทธวิธีในการดำเนินงาน เป็นการดำเนินการเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น ในทิศทางหรือลักษณะที่ต้องการ โดยใช้กระบวนการวิจัยในการพัฒนางานซึ่งจะช่วยให้เห็นภาพ ของงานและมีการดำเนินการอย่างเป็นระบบระเบียบ มีการศึกษาทดลองเพื่อให้เห็นผลประจักษ์ มีการตัดสินใจบนฐานข้อมูลที่เชื่อถือได้และมีการปรับปรุงพัฒนาไปเรื่อย ๆ

สุพัตร์ พิบูลย์ (2549: 16) กล่าวว่า การวิจัยและพัฒนาเป็นทางเลือกสำคัญที่จะมีผลต่อ การยกระดับคุณภาพงานในองค์กร รวมทั้งการยกระดับคุณภาพชีวิตของบุคคล หากองค์กร/ หน่วยงาน/ กลุ่มนักวิชาชีพใด ๆ มีการพัฒนาสื่อ คู่มือ อุปกรณ์ สิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ ตลอดจนวิธีการ ทำงานใหม่ แล้วนำมาใช้ในการพัฒนางานอย่างต่อเนื่อง จะส่งผลให้องค์กรหรือนักวิชาชีพกลุ่มนั้น ๆ สามารถยกระดับคุณภาพงานได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ บุคลากรหรือคนในรุ่นหลังจะมี นวัตกรรมหรือทางเลือกเพื่อใช้ในการดำรงชีวิตที่หลากหลาย ช่วยให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น อย่างต่อเนื่อง

สมคิด พรหมจ้อย (2550: 5) กล่าวว่า การวิจัยและพัฒนามีความสำคัญ ดังนี้

1. ช่วยให้เกิดความรู้ใหม่หรือวิทยาการใหม่ แนวคิด ทฤษฎีใหม่ การวิจัยช่วยให้เกิด ความรู้ใหม่ เป็นการเพิ่มพูนวิทยาการให้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น คือ ทำให้รู้ในสิ่งที่ยังไม่รู้หรือสิ่งใด ที่พอรู้อยู่แล้วก็ทำให้รู้และเข้าใจดียิ่งขึ้น ทั้งอาจนำความรู้เหล่านั้นมาพัฒนาเป็นวิทยาการใหม่ ๆ หรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ ต่อไปได้ เช่น พัฒนานวัตกรรม อาทิ คอมพิวเตอร์ ชุดการสอน บทเรียน

คอมพิวเตอร์ช่วยสอน สื่อการสอน ชุดเอกสารเสริมความรู้ คู่มือประกอบการทำงาน วิธีสอน รูปแบบการทำงาน เป็นต้น

2. ช่วยในการแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพในการดำเนินงานโดยย่อมเกิดปัญหาต่าง ๆ ได้มากมาย ปัญหาบางปัญหามีความยุ่งยากซับซ้อน การแก้ไขปัญหาโดยการคาดคะเนแบบสามัญสำนึกหรือจากการใช้ประสบการณ์ อาจเป็นการแก้ปัญหาไม่ถูกต้อง คือ ไม่รู้ว่าประเด็นที่แท้จริงของปัญหาคืออะไร จึงแก้ปัญหาไม่ถูกต้อง การวิจัยสามารถช่วยให้ทราบสาเหตุของปัญหาอย่างเป็นระบบ รวมถึงแนวทางและวิธีการแก้ปัญหาที่ถูกต้องเหมาะสมที่สุดได้

3. ช่วยในการกำหนดนโยบายและวางแผนได้อย่างถูกต้อง งานวิจัยและพัฒนาบางเรื่องมีวัตถุประสงค์ที่จะนำผลการวิจัยนั้นไปใช้กำหนดนโยบายหรือวางแผน ตลอดจนนำไปใช้ในการปฏิบัติตามนโยบายหรือแผนที่วางไว้ การวิจัยดังกล่าวจะศึกษาค้นคว้าเพื่อนำมาเป็นแนวทางกำหนดทิศทางการดำเนินงาน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ ซึ่งการวิจัยจะเป็นส่วนสำคัญในการช่วยชี้ลู่ทางในการวางแผนนโยบายอย่างมีประสิทธิภาพ

4. ช่วยพัฒนาระบบการบริหารและดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น งานวิจัยบางเรื่องเป็นงานวิจัยที่มีส่วนช่วยเสริมสร้างสมรรถนะทางการบริหารโดยการใช้ความรู้ทางวิชาการมาอธิบายพฤติกรรมและปัญหาทางการบริหาร การติดตามประเมินผลการปฏิบัติงาน ประเมินประสิทธิภาพของการทำงาน จะช่วยให้ทราบข้อเท็จจริงตามความเป็นจริง ชี้ให้เห็นทั้งประสิทธิภาพปัญหา อุปสรรคและแนวทางแก้ปัญหา ซึ่งจะเป็นข้อมูลที่สำคัญให้นักบริหารใช้ในการวินิจฉัยสั่งการหรือแก้ไขปัญหาได้ดีมีประสิทธิภาพและเป็นข้อมูลสำคัญที่ใช้ในการปรับปรุงหรือพัฒนางานนั้นให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น

จากความสำคัญของการวิจัยและพัฒนาดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยสรุปได้ว่าการวิจัยและพัฒนาเป็นกระบวนการที่ช่วยให้ผู้วิจัยหรือผู้เกี่ยวข้องสามารถค้นหาข้อเท็จจริงต่าง ๆ และอาจนำเอาข้อเท็จจริงหรือผลการวิจัยนั้น ๆ มาพิจารณาใช้ประโยชน์ได้อย่างกว้างขวาง ซึ่งผลจากการวิจัยจะทำให้ 1) เกิดความรู้ใหม่หรือนวัตกรรมที่สามารถนำไปใช้ในการแก้ปัญหาหรือพัฒนา 2) สามารถนำไปใช้ในการกำหนดนโยบาย ระบบการบริหารจัดการ และวางแผนงาน เพื่อใช้เป็นแนวทางกำหนดทิศทางการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.3 ประเภทของการวิจัยและพัฒนา

การจัดแบ่งประเภทของการวิจัยและพัฒนาการศึกษาอาจแบ่งได้โดยใช้ประเภทของผลงานหรือผลิตภัณฑ์ทางการศึกษาเป็นตัวกำหนด ซึ่งคำว่า ผลงานหรือผลิตภัณฑ์ทางการศึกษานั้นก็หมายถึง สิ่งที่เป็นปัจจัยนำเข้าหรือตัวป้อน (Input) และกระบวนการ (Process) ในการจัดการศึกษา ได้แก่ วัสดุ อุปกรณ์ ครุภัณฑ์ อาคาร สถานที่ และสิ่งแวดล้อมหลักสูตรและวิธีการสอน เป็นต้น ดังนั้นประเภทของการวิจัยและพัฒนาคุณภาพการศึกษา จึงประกอบด้วย

2.3.1 การวิจัยและพัฒนาด้านวัสดุอุปกรณ์และครุภัณฑ์ทางการศึกษา

การวิจัยและพัฒนาประเภทนี้ ได้แก่ การวิจัยพัฒนาเกี่ยวกับหนังสือ ตำราเรียน แบบทดสอบโปรแกรมคอมพิวเตอร์ และคอมพิวเตอร์ สไลด์ แผ่นฟิล์ม เทปบันทึกเสียง โต้ะ แก้วอี้ เป็นต้น เป้าหมายของการวิจัยและพัฒนามุ่งไปที่การพัฒนาวัสดุอุปกรณ์และครุภัณฑ์ทางการศึกษา ต้นแบบ เพื่อทดลองใช้และขยายผลการนำไปใช้ในสถานศึกษาที่เกี่ยวข้องต่อไป

2.3.2 การวิจัยและพัฒนาด้านหลักสูตรและวิธีสอน

การวิจัยและพัฒนาการศึกษาประเภทนี้ เป็นการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร การศึกษาในระดับต่าง ๆ โดยพิจารณาจากสภาพแวดล้อมทางสังคมและเศรษฐกิจ ตลอดจนทิศทางการพัฒนาชุมชนหรือประเทศเป็นตัวกำหนดเช่นการพัฒนาหลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เป็นต้น นอกจากนั้นยังเป็นการวิจัยและพัฒนาเกี่ยวกับเทคนิควิธีการสอนใหม่ เช่น การสอนมุ่งประสบการณ์ทางภาษา การสอนแบบแก้ปัญหา การสอนแบบไม่มีชั้นเรียน เป็นต้น การวิจัยและพัฒนาการศึกษาประเภทนี้กล่าวมานี้จะมีเป้าหมายมุ่งไปที่การพัฒนาหลักสูตรและวิธีการสอนใหม่ ๆ เพื่อให้มีการนำไปใช้จัดการเรียนการสอน ในวงกว้างต่อไป

2.3.3 การวิจัยและพัฒนาด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมทางการศึกษา

ในการจัดการศึกษา นอกจากจะต้องทำการวิจัยและพัฒนาตามสองประการดังกล่าวมาแล้ว การวิจัยและพัฒนาเพื่อการวางแผนออกแบบใช้อาคารสถานที่และการจัดสิ่งแวดล้อมทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียนให้เอื้อต่อการจัดสภาพการณ์การศึกษา ยังมีความจำเป็นอย่างยิ่ง นอกจากนั้นอาจเป็นการใช้อาคารสถานที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด คำนึงค่ากักงบประมาณที่ต้องลงทุนก่อสร้าง ดังนั้นหากมีการวิจัยและพัฒนาด้านอาคารสถานที่และการจัดสภาพแวดล้อมทางการศึกษา จนกระทั่งได้ผลดีย่อมนำไปสู่การได้รูปแบบเกี่ยวกับการใช้อาคารสถานที่และการจัดสิ่งแวดล้อมทางการศึกษา ในสถานศึกษาใด ๆ ก็นับว่าเป็นประโยชน์ให้กับสถานศึกษาอื่น ๆ สามารถนำผลที่ได้ไปใช้ได้เช่นกัน

2.4.1 กระบวนการวิจัยและพัฒนา

การวิจัยและพัฒนา (Research and Development : R&D) ได้มีนักวิชาการได้กล่าวถึงขั้นตอนของการวิจัยและพัฒนาไว้ ดังนี้

Borg and Gall (1989: 784-785) ได้กล่าวถึงขั้นตอนสำคัญของการวิจัยและพัฒนา มี 10 ขั้นตอน ดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล (Research and Information Collection) โดยการรวบรวมวรรณกรรม การสังเกตภายในห้องเรียน การเก็บสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องหรือมีอยู่ และเป็นประโยชน์ในการนำมาทำวิจัย

2. การวางแผน (Planning) เป็นการวางแผนที่รวมถึงการวางแผนเกี่ยวกับทักษะการกำหนดจุดมุ่งหมาย การจัดลำดับเนื้อหาวิชา การทดสอบแบบต่าง ๆ การพัฒนารูปแบบ ผลผลิตขั้นต้น รวมทั้งการเตรียมสื่อแบบต่าง ๆ คู่มือและแบบทดสอบ

3. พัฒนารูปแบบขั้นตอนของผลิตภัณฑ์ (Develop preliminary form of product) ขั้นตอนนี้เป็นขั้นการออกแบบและจัดทำผลิตภัณฑ์การศึกษาตามที่วางไว้

4. การทดสอบเบื้องต้น (Preliminary Field Testing) คือ การนำผลผลิตทั้งหมดมาทดลองถ้าเป็นโรงเรียนใช้ 1-3 โรงเรียน ถ้าเป็นบุคคลใช้จำนวน 6-12 คน โดยการสัมภาษณ์ การสังเกต และแบบสอบถาม ในการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลในเชิงคุณภาพ

5. ผลผลิตไปปรับปรุง (Main Product Revision) ภายหลังได้รับการเสนอแนะและทดสอบในเบื้องต้น

6. ทดสอบกลุ่มย่อย (Main Field Testing) ถ้าเป็นโรงเรียนใช้กลุ่มตัวอย่าง 5-15 โรงเรียน ถ้าเป็นบุคคลใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 30-100 คน ในขั้นนี้จะเป็นข้อมูลเชิงปริมาณ ทั้งนี้ผลลัพธ์และการประเมินผลที่ได้จะเป็นไปตามวัตถุประสงค์ โดยมีการเปรียบเทียบกับกลุ่มควบคุมตามความเหมาะสม

7. ปรับปรุงผลผลิตที่ได้จากการทดลอง (Operational Product Revision)

8. ทดสอบภาคสนาม (Operational Field Testing) เป็นการทดลองโดยใช้กลุ่มตัวอย่าง ถ้าเป็นโรงเรียนใช้ 10-30 โรงเรียน ถ้าเป็นบุคคลใช้กลุ่มตัวอย่างใช้ 40-200 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ สังเกต ใช้แบบสอบถามแล้วนำมาวิเคราะห์

9. ปรับปรุงผลผลิตขั้นสุดท้าย (Final Product Revision) เป็นการปรับปรุงผลผลิตภายหลังการทดสอบขั้นสุดท้าย

10. นำไปเผยแพร่ (Distribution) เป็นการประชุมหรือในวารสาร หรือการเผยแพร่ทางการค้า การเผยแพร่จะนำมาสู่การควบคุมคุณภาพ

ทิสนา แคมมณี (2547: 8) กล่าวว่า ขั้นตอนหลักในการดำเนินการวิจัยและพัฒนา มีขั้นตอนการดำเนินงานที่สำคัญแบ่งตามกระบวนการหลักเป็น 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนการวิจัย (R) และขั้นตอนการพัฒนา (D) ซึ่งอาจเริ่มต้นจาก R เพื่อแสวงหาความรู้และแนวทางการพัฒนานวัตกรรม/ ผลิตภัณฑ์ และต่อยอด D1 คือ การพัฒนานวัตกรรม/ ผลิตภัณฑ์ตามแนวทางนั้นต่อไป คือ ขั้นตอนการวิจัย R2 เพื่อตรวจสอบและประเมินคุณภาพของนวัตกรรม/ ผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาขึ้น แล้วหาข้อบกพร่องและวิธีการปรับปรุงแก้ไขและนำข้อมูลไปใช้ในการปรับปรุง D1 ให้เป็นนวัตกรรม D2 ที่ดีขึ้น ทั้งนี้การวิจัยอาจดำเนินการตามขั้นตอนดังกล่าวซ้ำหลาย ๆ รอบจนกว่าจะได้นวัตกรรม/ ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนด โดยกระบวนการวิจัยและพัฒนาจึงมีขั้นตอนเรียงลำดับดังนี้ คือ R1->D1-

>R2->D2 ซึ่งอาจมีขั้นตอนต่อเนื่องกันไปจนกว่าจะได้นวัตกรรม/ ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพได้มาตรฐาน หรืออาจเริ่มต้น จาก D1->R1->D2->R2 ก็ได้ หากเริ่มต้นจากนวัตกรรม/ ผลิตภัณฑ์ที่คิดขึ้น

วโร เฟิงส์วีสต์ (2553: 3-4) กล่าวถึง กระบวนการวิจัยและพัฒนาว่า มีขั้นตอนดังนี้

1. การสำรวจ สังเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการ เป็นการดำเนินการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey research) หรือการสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อหาคำตอบเกี่ยวกับสภาพปัญหา ความต้องการเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ รวมทั้งลักษณะที่เหมาะสมของผลิตภัณฑ์ที่ต้องการให้พัฒนา ผลการดำเนินการในขั้นตอนนี้จะทำให้ผู้วิจัยสามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์ได้สอดคล้องเหมาะสม กับความต้องการของกลุ่มเป้าหมายที่จะใช้ผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาขึ้น

2. การออกแบบพัฒนาผลิตภัณฑ์ เป็นการดำเนินการโดยการนำความรู้และผลการวิจัยที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 มาพัฒนาผลิตภัณฑ์ ซึ่งจะเริ่มจากการวางแผนพัฒนาผลิตภัณฑ์โดยการกำหนดวัตถุประสงค์เฉพาะของการพัฒนาผลิตภัณฑ์ การกำหนดวิธีที่จะพัฒนาผลิตภัณฑ์ และทรัพยากรที่ต้องการเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ทั้งในด้านกำลังคน งบประมาณ วัสดุ ครุภัณฑ์ และระยะเวลา หลังจากนั้นจึงดำเนินการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีลักษณะหรือรูปแบบตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย ส่วนผลิตภัณฑ์ที่จะพัฒนามีลักษณะอย่างไร หรือส่วนประกอบของผลิตภัณฑ์มีอะไรบ้างจะขึ้นอยู่กับชนิดของผลิตภัณฑ์นั้นๆ ในขั้นตอนของการพัฒนาผลิตภัณฑ์นี้จะต้องใช้บุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะทางในการสร้างผลิตภัณฑ์แต่ละชนิด

3. การทดลองใช้ผลิตภัณฑ์ เมื่อสร้างผลิตภัณฑ์เสร็จแล้วจะต้องนำไปตรวจสอบความเหมาะสมและประสิทธิภาพของผลิตภัณฑ์ ถ้าหากผลการตรวจสอบความเหมาะสมและประสิทธิภาพยังไม่เป็นที่พึงพอใจหรือมีบางส่วนที่ไม่สมบูรณ์จะต้องดำเนินการปรับปรุงแก้ไขจนกระทั่งผลิตภัณฑ์มีความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่กำหนด สำหรับการทดลองใช้ผลิตภัณฑ์จะดำเนินการ ดังนี้

3.1 การทดลองกับกลุ่มเป้าหมายขนาดเล็ก เป็นการทดลองเบื้องต้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมผลประเมินเชิงคุณภาพเบื้องต้นของผลิตภัณฑ์ มักนิยมทดลองใช้ผลิตภัณฑ์ในโรงเรียน 1 - 3 โรงเรียน เด็กนักเรียน 6 - 12 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยสังเกต สัมภาษณ์ สอบถาม แล้วนำข้อมูลไปวิเคราะห์เพื่อปรับปรุงรูปแบบของผลิตภัณฑ์

3.2 การทดลองกับกลุ่มเป้าหมายขนาดใหญ่ เป็นการนำผลิตภัณฑ์ไปทดลองกับกลุ่มเป้าหมายที่มีขนาดใหญ่ หรือเรียกว่ากลุ่มนำร่อง (Pilot group) ซึ่งได้แก่ การนำไปใช้ในโรงเรียน 5-15 โรงเรียน มีจำนวนนักเรียน 30 - 100 คน โดยมีการทดสอบก่อนและหลังการใช้ผลิตภัณฑ์ นำผลที่ประเมินเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์หรือกลุ่มควบคุมที่เหมาะสม วัตถุประสงค์หลักของการทดลองใช้ผลิตภัณฑ์ในกลุ่มขนาดใหญ่ เพื่อต้องการที่จะบ่งชี้ว่าผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาขึ้นเป็นไปตาม

วัตถุประสงค์ของการพัฒนาหรือไม่ ระเบียบวิธีวิจัยที่ใช้ในการดำเนินการของขั้นตอนนี้จะใช้การวิจัยเชิงทดลอง (Experimental design) แล้วนำผลการวิจัยมาแก้ไขปรับปรุงผลิตภัณฑ์

3.3 การทดลองความพร้อมนำไปใช้ หลังจากปรับปรุงรูปแบบผลิตภัณฑ์จนมีความมั่นใจในด้านคุณภาพ ผู้วิจัยจึงนำรูปแบบไปทดลองใช้เพื่อตรวจสอบความพร้อมสู่การปฏิบัติ โดยนำไปใช้ในโรงเรียน 10 – 30 โรงเรียน นักเรียน 40 - 200 คน รวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์และสังเกต เพื่อตรวจสอบว่าผลิตภัณฑ์ทางการศึกษาที่พัฒนาขึ้นมีความพร้อมที่จะนำไปใช้ในโรงเรียนได้หรือไม่ เพียงใด แล้วนำสารสนเทศที่ได้จากขั้นตอนนี้มาแก้ไขปรับปรุงผลิตภัณฑ์ เช่น คู่มือในการใช้ผลิตภัณฑ์ มีความชัดเจนหรือไม่ เป็นต้น การดำเนินการในขั้นตอนนี้เป็น การประเมินผลการใช้ผลิตภัณฑ์ในภาพรวมทั้งหมด ซึ่งจะประเมินทั้งตัวผลิตภัณฑ์ กระบวนการใช้ผลิตภัณฑ์ ผลที่ได้รับจากการใช้ผลิตภัณฑ์ ปัญหาและอุปสรรคต่างๆ เป็นต้น ผลที่ได้จากการประเมินจะนำไปสู่การตัดสินใจปรับปรุงผลิตภัณฑ์นั้นๆ หากพิจารณาแล้วพบว่าไม่คุ้มค่าหรือเสี่ยงอันตรายก็จะยุติการใช้ผลิตภัณฑ์นั้น แต่ถ้าหากผลการประเมินพบว่าผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาขึ้นสามารถนำไปใช้ได้เป็นอย่างดีก็จะนำไปสู่การดำเนินการขั้นต่อไปคือการจดลิขสิทธิ์ การเผยแพร่ และการประชาสัมพันธ์ในวงกว้าง

4. การเผยแพร่ผลิตภัณฑ์ เป็นการนำผลการวิจัยและผลิตภัณฑ์ไปเผยแพร่ เช่น การนำเสนอในที่ประชุมสัมมนาทางวิชาการหรือวิชาชีพ การตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารทางวิชาการ การติดต่อกับหน่วยงานทางการศึกษาเพื่อจัดทำผลิตภัณฑ์ทางการศึกษาเผยแพร่ไปในโรงเรียนต่างๆ หรือติดต่อกับบริษัทเพื่อผลิต จำหน่ายและเผยแพร่ในวงกว้างต่อไป

2.5 ลักษณะของการวิจัยและพัฒนา

การวิจัยและพัฒนา มีลักษณะสำคัญ ดังนี้ (วาโร เฟิงส์วสต์, 2553: 6-7)

1. เป็นการนำความรู้หรือความเข้าใจใหม่ที่สร้างขึ้นมาพัฒนาเป็นต้นแบบใช้งาน เป็นการทำวิจัยเพื่อแสวงหาหรือสร้างสรรค์ภูมิปัญญาใหม่ใหม่ แล้วทำการพัฒนาด้วยการคิดค้นต่อยอดความรู้ความเข้าใจดังกล่าวให้อยู่ในรูปแบบการพัฒนาที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในวงกว้างได้ เช่น ผลผลิตกระบวนการหรือการบริการใหม่ๆ ที่ตอบสนองความต้องการจำเป็นของผู้ใช้และสังคม

2. เป็นการศึกษาค้นคว้าอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เนื่องจากจุดแข็งของการวิจัยและพัฒนา มี 3 กระบวนการหลัก ได้แก่ การวิจัย การพัฒนาและการเผยแพร่ ดังนั้น การศึกษาค้นคว้าเพื่อให้ได้ความรู้หรือความเข้าใจในแง่มุมใหม่ สำหรับนำไปพัฒนาผลิตภัณฑ์ และถ่ายทอดไปสู่ผู้ใช้ในวงกว้าง จึงต้องกระทำอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ที่กล่าวว่า “อย่างเป็นระบบ” เป็นการดำเนินงานที่เป็นไปตามขั้นตอนของกระบวนการวิจัยและพัฒนา ส่วนที่กล่าวว่า “อย่างต่อเนื่อง” เป็นกระบวนการดำเนินงานที่จะต้องกระทำติดต่อกันโดยใช้ระยะเวลาในการทำกิจกรรมการวิจัยและพัฒนา และเผยแพร่ผลผลิตไปสู่ผู้ใช้อย่างกว้างขวางและเป็นรูปธรรมค่อนข้างยาวนานมาก

3. มีการดำเนินงานวิจัยอย่างเป็นวัฏจักรด้วยวิธีการที่เชื่อถือได้ การทำการวิจัยและพัฒนาทุกขั้นตอนจะต้องกระทำอย่างพิถีพิถันภายใต้การกำกับติดตาม และตรวจสอบซ้ำหลายครั้งเพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าผลผลิตขั้นสุดท้าย (End of product) ของกระบวนการวิจัยและพัฒนาที่อยู่ในรูปของผลิตภัณฑ์มีความถูกต้องและเชื่อถือได้ตรงตามระดับมาตรฐานก่อนการเผยแพร่ไปสู่ผู้ใช้หรือสังคม

4. มักใช้วิธีการผสมผสานวิธีการเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพในการวิจัย การวิจัยและพัฒนาโดยทั่วไปนักวิจัยมักใช้การผสมผสานวิธีการเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพตามฐานคติที่อยู่ภายใต้กระบวนการทัศน์แบบปฏิบัตินิยม/ ประโยชน์นิยมเป็นหลัก เช่น ผสมผสานวิธีการเชิงปริมาณ ได้แก่ การวิจัยเชิงสำรวจในขั้นตอนการรวบรวมข้อมูลที่จำเป็นต่อการออกแบบผลิตภัณฑ์ และการวิจัยเชิงทดลองในขั้นตอนทดสอบคุณภาพของผลิตภัณฑ์และวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ การศึกษาเฉพาะกรณีในขั้นตอนการเผยแพร่ผลิตภัณฑ์สู่กลุ่มผู้ใช้หรือชุมชนใดชุมชนหนึ่ง

5. มุ่งเน้นการตอบสนองต่อผู้ต้องการใช้ผลการวิจัยและพัฒนา จุดเน้นสำคัญของการวิจัยและพัฒนา คือ การดำเนินการวิจัยที่จะต้องตอบสนองความต้องการของบุคคล หรือกลุ่มบุคคลผู้ประสงค์จะนำผลิตภัณฑ์ที่เป็นวิทยาการสมัยใหม่ไปใช้งาน และ/ หรือประกอบการตัดสินใจแก้ปัญหาที่มีอยู่ในหน่วยงาน องค์กรหรือชุมชน ดังนั้น ในการออกแบบการวิจัยและพัฒนา นักวิจัยมักกำหนดให้ผู้ที่จะนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์มีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายของการวิจัยและพัฒนา ตั้งคำถามหรือโจทย์การวิจัย รวมทั้งการสนับสนุนงบประมาณ เป็นต้น ทั้งนี้ นอกจากจะเป็นการสร้างความรู้สึกร่วมกันเป็นส่วนหนึ่งในการทำวิจัยและพัฒนาแล้ว ยังจะส่งผลดีต่อการยอมรับและการนำผลิตภัณฑ์ไปใช้อีกด้วย

6. ผลของการวิจัยและพัฒนาที่มีคุณค่าและมูลค่าสูงสามารถจดทะเบียนเป็นสิทธิบัตรได้ ผลของการวิจัยและพัฒนาโดยเฉพาะที่อยู่ในรูปผลิตภัณฑ์ที่เป็นภูมิปัญญาที่เกิดจากการสร้างสรรค์ และการลงทุนลงแรงของนักวิจัย อาจจะมีคุณค่า (Value) และมูลค่า (Worth) เชิงพาณิชย์หรือเป็นประโยชน์ในแง่การทำกำไรสูง นักวิจัยสามารถจดทะเบียนเพื่อคุ้มครองสิทธิให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติสิทธิ และพระราชบัญญัติสิทธิบัตรทั้งในประเทศและนานาชาติได้

3. แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารและการจัดการสถานศึกษา

การบริหารและการจัดการสถานศึกษาซึ่งเป็นกิจกรรมที่ต้องปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง โดยส่วนใหญ่จะคิดถึงภารกิจหรือกิจกรรมของผู้บริหารฝ่ายเดียว แต่ความจริงผู้บริหารจะเป็นผู้นำในการดำเนินงาน ส่วนคณะครูทุกคนจะต้องให้ความร่วมมือและปฏิบัติอย่างจริงจังเพื่อให้งานบรรลุตามจุดมุ่งหมาย

3.1 ความหมายของการบริหารและการจัดการสถานศึกษา

การบริหารและการจัดการสถานศึกษา เป็นงานที่สำคัญของผู้บริหารในการจัดการศึกษาให้บังเกิดผลดีและมีประสิทธิภาพมากที่สุด

กมล ภูประเสริฐ (2549: 49) ให้นิยามการบริหารและการจัดการสถานศึกษาว่าเป็นการบริหารที่เกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษา อันเป็นเป้าหมายสูงสุดของภารกิจของสถานศึกษา การบริหารและการจัดการสถานศึกษาเป็นการบริหารกิจกรรมทุกชนิดในโรงเรียน ซึ่งเกี่ยวข้องกับการปรับปรุงการพัฒนาการเรียนให้ได้ผลดีและมีประสิทธิภาพมากที่สุด

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2551: 22) ให้ความหมายของการบริหารและการจัดการสถานศึกษาว่าหมายถึง งานด้านการเรียนการสอนทั้งหมดนับตั้งแต่เรื่องหลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ การวัดผล ซึ่งในปัจจุบันอาจจะเรียกใหม่ว่าเป็นด้านการเรียนรู้ของนักเรียน

สรุปได้ว่า การบริหารและการจัดการสถานศึกษา เป็นการบริหารกิจกรรมทุกชนิดที่จัดขึ้นในสถานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนโดยตรงอาศัยปัจจัยหลายประการ ซึ่งแต่ละอย่างจะต้องมีความสอดคล้องสัมพันธ์กัน โดยผู้บริหารทุกคนจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบและเป็นผู้นำครูในด้านวิชาการ อำนวยความสะดวก ให้คำปรึกษา และประสานงานให้ครูทุกคนทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ของสถานศึกษา การบริหารสถานศึกษามีวัตถุประสงค์เพื่อให้การดำเนินงานของสถานศึกษาบรรลุเป้าหมายหลัก คือ นักเรียนบรรลุจุดหมายที่กำหนดไว้ในหลักสูตร กล่าวคือ มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ เป็นคนเก่ง เป็นคนดี และมีความสุข งานวิชาการจะเป็นงานที่ทำให้การบริหารสถานศึกษาบรรลุวัตถุประสงค์หลักโดยตรง

3.2 ความสำคัญของการบริหารและการจัดการสถานศึกษา

ถวิล อรัญเวศ (2549: 73) ได้กล่าวว่า กรอบการบริหารงานในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในปัจจุบันแบ่งออกเป็นงานใหญ่ ๆ ได้ 2 งาน คือ งานหลัก ได้แก่ งานวิชาการ และงานสนับสนุน ได้แก่ งานบุคลากร งานกิจการนักเรียน งานธุรการและการเงิน งานอาคารสถานที่ และงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เพื่อให้การบริหารหลักสูตรและงานวิชาการของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล กำหนดให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดสาระหลักสูตรเพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ การดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ ตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัญหาของชุมชน สังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะที่พึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2546: 45) ได้กล่าวถึงความสำคัญของงานวิชาการไว้ ดังนี้

1) งานวิชาการเป็นงานมุ่งเน้นการพัฒนาสติปัญญาความรู้ ความสามารถ คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมให้ผู้เรียนเป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุขในการดำรงชีวิตตลอดจนเป็นผู้มีคุณค่าในสังคม

2) งานวิชาการเป็นตัวกำหนดปริมาณงานของโรงเรียน เมื่อโรงเรียนมีงานวิชาการมาก ปริมาณงานด้านอื่น ๆ ย่อมมีมากตามไปด้วย

3) งานวิชาการเป็นเครื่องกำหนดการจัดสรรทรัพยากรให้แก่โรงเรียน ไม่ว่าจะเป็น ในรูปของงบประมาณ วัสดุ ครุภัณฑ์ จะจัดให้ตามสัดส่วนปริมาณงานวิชาการของโรงเรียน โรงเรียน จะได้รับการจัดสรรงบประมาณมากขึ้นอยู่กับปริมาณงานของโรงเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งปริมาณ งานด้านวิชาการ

4) งานวิชาการเป็นเครื่องตัดสินคุณภาพของโรงเรียน การพิจารณาคุณภาพของโรงเรียน ต้องอาศัยงานทางด้านวิชาการของโรงเรียน โดยพิจารณาวิธีการและผลผลิตของระบบงานวิชาการ อันได้แก่ วิธีการสอนของครู การบริหารและการจัดการสถานศึกษา ผลสำเร็จของครูทั้งด้านผลสัมฤทธิ์ ทางด้านการเรียนและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ เป็นต้น

5) งานวิชาการเป็นเครื่องชี้วัดความสำเร็จ ความสามารถของผู้บริหารสถานศึกษา เนื่องจากงานวิชาการเป็นงานหลักในสถานศึกษาที่ผู้บริหารสถานศึกษาต้องดำเนินการกระตุ้นและ ส่งเสริมให้ครูร่วมมือกันในการปรับปรุงงานวิชาการของโรงเรียนอยู่เสมอ ดังนั้นผู้บริหารต้องรู้จัก วางแผน การติดต่อสื่อสาร การประสานงาน การควบคุมบังคับบัญชา การวินิจฉัยสั่งการ การ มอบหมายงานให้ถูกต้องและเหมาะสมเพื่อให้การปฏิบัติงานวิชาการบรรลุจุดหมายของหลักสูตรได้ อย่างมีประสิทธิภาพ

สรุปได้ว่า งานวิชาการถือว่าเป็นหัวใจของการบริหารการศึกษา เพราะจุดหมายของ สถานศึกษา คือ การจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ ซึ่งขึ้นอยู่กับงานวิชาการทั้งสิ้น งานวิชาการเป็น กิจกรรมการจัดการเกี่ยวกับงานด้านหลักสูตร การนำหลักสูตรไปใช้ แบบเรียน งานการเรียนการสอน งานสื่อการเรียนการสอน งานวัดผลและประเมินผล งานห้องสมุด งานนิเทศการศึกษา งานวางแผน การศึกษา และงานประชุมอบรมทางวิชาการ เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนบรรลุจุดหมายของการศึกษาที่ กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพสูง จะเห็นได้ว่าการบริหารและการจัดการศึกษานับเป็นงานที่ สำคัญของโรงเรียนเป็นหน้าที่หลักของโรงเรียนถือเป็นหัวใจของการบริหารโรงเรียน

3.3 ขอบข่ายของการบริหารและการจัดการสถานศึกษา

การบริหารและการจัดการสถานศึกษาเป็นงานหลักของโรงเรียนที่ผู้บริหารจะต้องเข้าใจ ขอบข่ายของการบริหารและการจัดการสถานศึกษา เพื่อจะได้ปฏิบัติและบริหารงานวิชาการได้อย่างมี ประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2551: 24) กล่าวว่า งานวิชาการมีขอบข่าย ครอบคลุมเกี่ยวกับงานด้านหลักสูตรและการเรียนการสอน ตั้งแต่การวางแผนเกี่ยวกับงานวิชาการ การจัดทำเนื้องานเกี่ยวกับการเรียนการสอน การจัดบริการการสอนตลอดจนการวัดและประเมินผล รวมทั้งติดตามผลและสื่อการสอน รวมไปถึงการพัฒนาผู้สอนตลอดจนการดำเนินกิจการของโรงเรียน

จะต้องเป็นไปตามหลักสูตรและระเบียบพิธีการของการเรียนการสอน จำเป็นที่จะต้องเปลี่ยนแปลงหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมทุกระยะ ด้วยการจัดเนื้อหาวิชาให้ทันสมัย บางครั้งก็มีการเพิ่มวิชาใหม่ ๆ เข้าไปด้วย ผลที่เกิดขึ้นกับนักเรียนอย่างแท้จริงนั้น เกิดจากการเรียนการสอน ดังนั้น เมื่อหลักสูตรเปลี่ยนก็จำเป็นต้องอบรมครูตามไปด้วย เพราะการใช้หลักสูตรในโรงเรียนจะมีส่วนเกี่ยวข้องไปถึงการจัดตารางสอน การจัดชั้นเรียน วิธีสอน การใช้อุปกรณ์การสอนและการประเมินผล

กระทรวงศึกษาธิการ (2551: 25) ได้กำหนดขอบข่ายภารกิจของการบริหารและการจัดการศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา โดยเฉพาะด้านการบริหารวิชาการไว้ 8 ภารกิจ คือ การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การวัดผลประเมินผล และการเทียบโอนผลการเรียน การประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา การพัฒนาและใช้สื่อ และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา การพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้ การวิจัยเพื่อพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้ การส่งเสริมชุมชนให้มีความเข้มแข็งทางวิชาการ

โดยสรุป ขอบข่ายภารกิจของงานบริหารวิชาการ ทั้ง 8 ภารกิจ ดังที่กล่าวข้างต้นนี้ เกิดจากหลักการและแนวคิดตามรายละเอียด ดังนี้

- 1) ยึดหลักให้สถานศึกษาจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาให้เป็นไปตามกรอบหลักสูตรแกนกลางของการศึกษาขั้นพื้นฐาน และสอดคล้องกับสภาพปัญหาความต้องการของชุมชนและสังคมอย่างแท้จริง โดยมีครู ผู้บริหาร ผู้ปกครอง และชุมชน มีส่วนร่วมในการดำเนินงาน
- 2) มุ่งส่งเสริมสถานศึกษาให้จัดกระบวนการเรียนรู้โดยถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญสูงสุด
- 3) มุ่งส่งเสริมให้ชุมชนและสังคมมีส่วนร่วมในการกำหนดหลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ รวมทั้งเป็นเครือข่ายและแหล่งเรียนรู้
- 4) มุ่งจัดการศึกษาให้มีคุณภาพและมาตรฐาน โดยจัดให้มีดัชนีชี้วัดคุณภาพการจัดการหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ ตลอดจนสามารถตรวจสอบคุณภาพการจัดการศึกษาได้ทุกช่วงชั้น ทั้งระดับเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา

จากขอบข่ายการบริหารและการจัดการสถานศึกษา ซึ่งในสถานศึกษาของคู่มือสถานศึกษาขั้นพื้นฐานให้สถานศึกษาดำเนินการได้โดยอิสระ คล่องตัว รวดเร็วสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน สถานศึกษา ชุมชน ท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย ซึ่งจะเป็นปัจจัยสำคัญทำให้สถานศึกษามีความเข้มแข็งในการบริหารจัดการ สามารถพัฒนาหลักสูตร และกระบวนการเรียนรู้ ตลอดจนการวัดผลประเมินผล รวมทั้งปัจจัยเกื้อหนุนการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ชุมชน ได้แก่

3.3.1 การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการ (2551: 18) กำหนดแนวปฏิบัติการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาไว้ดังนี้

1. ศึกษาวิเคราะห์เอกสารหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 ตามสาระแกนกลางของกระทรวงศึกษาธิการ ข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการของสังคม ชุมชน และท้องถิ่น
2. วิเคราะห์สภาพแวดล้อมและประเมินสถานภาพสถานศึกษา เพื่อกำหนดวิสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมาย คุณลักษณะอันพึงประสงค์ โดยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายรวมทั้งคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
3. จัดทำโครงสร้างหลักสูตรและสาระต่างๆ ที่กำหนดให้มีในหลักสูตรสถานศึกษาที่สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ เป้าหมายและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ โดยบูรณาการเนื้อหาสาระทั้งในกลุ่มสาระการเรียนรู้เดียวกันและระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้ตาม ความเหมาะสม
4. นำหลักสูตรไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน และบริหารจัดการการใช้หลักสูตรให้เหมาะสม
5. นิเทศการใช้หลักสูตร
6. ติดตามและประเมินผลการใช้หลักสูตร
7. ปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรตามความเหมาะสม

การกำหนดระดับของการพัฒนาหลักสูตรมีอยู่ 2 ระดับ คือ ระดับชาติ ซึ่งจะเป็นหลักสูตรแกนกลางที่กำหนดให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ ตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อ และระดับโรงเรียนหรือสถานศึกษา เป็นหลักสูตรที่กำหนดให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตรที่สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

สรุปได้ว่า ผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรและกระบวนการใช้หลักสูตรซึ่งจะทำให้สามารถจัดทำ พัฒนา และบริหารหลักสูตรของสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพตามแนวทางของหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ชุมชน และท้องถิ่น

3.3.2 การพัฒนากระบวนการเรียนรู้

การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ หมายถึง การที่ผู้เรียนเปลี่ยนพฤติกรรมไปเป็นอย่างอื่น เช่น เปลี่ยนจากการไม่รู้เป็นรู้หรือเปลี่ยนจากการไม่ชอบเป็นชอบหรือในทางตรงข้ามจาก

การไม่ชอบเป็นชอบ การเรียนรู้เป็นการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมจากประสบการณ์ トラบไตที่ยังไม่มีการเปลี่ยนพฤติกรรมการเรียนรู้ก็จะไม่เกิดขึ้น ซึ่งกระบวนการจัดการเรียนรู้มีกระบวนการที่สำคัญ 6 ขั้นตอน ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551: 18)

1. ความพร้อมที่จะเรียน หมายถึง ความพร้อมทั้งร่างกาย จิตใจและสติปัญญา ก่อนที่จะสอนอะไรก็ตาม ครูควรจะหัดถามตัวเองให้เป็นนิสัยว่า นักเรียนอยากรู้อะไร และนักเรียนมีความรู้ความสามารถเดิมในเรื่องอะไรบ้าง ความรู้ความสามารถเดิมที่นักเรียนมีอยู่นั้นมากน้อยเพียงใด

2. การกระตุ้นและเป้าหมาย สิ่งกระตุ้น (Motives) เป็นสภาวะภายในที่ผลักดันให้คนเราต้องแสดงพฤติกรรมให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือสถานการณ์อันเป็นเป้าหมาย และในขณะเดียวกันเป้าหมายของเราจะเป็นอย่างไรย่อมขึ้นอยู่กับสิ่งกระตุ้นด้วย สิ่งกระตุ้นมี 2 ประเภท คือ สิ่งกระตุ้นทางกายซึ่งเกิดขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของร่างกาย เช่น ความหิว ความเหน็ดเหนื่อย และการกระตุ้นทางด้านจิตใจ ได้แก่ ความสำเร็จหรือความก้าวหน้า การยอมรับ ความอยากรู้อยากเห็น สิ่งกระตุ้นประเภทหลังนี้ครูใช้มากในการกระตุ้นทำได้ 2 วิธี ดังนี้

2.1 ควบคุมโอกาสในการใช้สิ่งกระตุ้นและเลือกเป้าหมาย ซึ่งใช้ทั้งเชิงบวกและเชิงลบ เป้าหมายปัจจุบันและเป้าหมายระยะยาว

2.2 ให้สิ่งล่อใจสำหรับการเรียนรู้ เช่น การให้รางวัล การยกย่องชมเชย การให้คะแนนสูงๆ การขู่หรือการออกคำสั่งที่เป็นไปในเชิงขู่เข็ญ หรือการให้คะแนนต่างๆ

3. การสำรวจและจัดกิจกรรมของผู้เรียน หลังจากนักเรียนมีความพร้อมและได้รับการกระตุ้นให้เกิดอยากรู้อยากเรียนแล้ว ในขณะที่ครูสอนในสิ่งใหม่นั้นนักเรียนจะได้คิดตามไปด้วย เพื่อพิจารณาเอาความรู้เก่ามาประสานกันใหม่ ถ้าครูถามปัญหาที่ค่อนข้างยาก นักเรียนก็ต้องพยายามคิดหาคำตอบให้ได้ อาจจะต้องคิดหลายๆ วิธีจนอาจได้คำตอบในที่สุด การเรียนมีการสำรวจแบบใช้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์อันจะนำไปสู่ความสำเร็จในการเรียน

4. ปฏิกริยาของนักเรียนที่มีต่อผลการเรียนรู้ เมื่อนักเรียนเกิดการเรียนรู้แล้วควรจะได้มีการย้านักเรียนเพื่อดูว่านักเรียนแต่ละคนประสบความสำเร็จในการเรียนมากน้อยเพียงใดหรืออาจใช้วิธีให้นักเรียนทำแบบฝึกหัดถ้านักเรียนทำถูกต้องก็ควรชมเชยหรือให้กำลังใจ ถ้านักเรียนทำผิดครูอาจลงโทษบ้างก็ได้ การย้าให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้โดยวิธีนี้มีผลต่อทัศนคติและอารมณ์ของนักเรียน

5. การรักษาความรู้คงมีอยู่ต่อไป ความรู้จะต้องอยู่กับนักเรียนในช่วงที่เวลานานขึ้นถ้าประกอบด้วยกรณีต่อไปนี้

5.1 นักเรียนมีความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องนั้นๆ อย่างดี เคยทำแบบฝึกหัดมาแล้ว
มากพอ

5.2 ไม่เรียนมากจนเกินไป

5.3 มีการทบทวนสิ่งที่จำเป็นและสำคัญจริงๆ ทบทวนบ่อยๆ ทุกครั้งที่เรียนแต่ละตอน ไม่ใช่เร่งทบทวนเฉพาะตอนสอบ

5.4 นักเรียนมีเวลาทบทวนด้วยตนเอง

5.5 นักเรียนมีทัศนคติที่ดีต่อเรื่องที่เรียน มีความความเชื่อและมีสิ่งกระตุ้น

6. การนำความรู้ไปใช้ เป้าหมายสุดท้ายของการศึกษา คือ การที่ให้นักเรียนสามารถนำความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้ทั้งหลายไปใช้ อาจนำไปใช้เพื่อประโยชน์ในการศึกษาต่อหรือการเรียนสิ่งใหม่ต่อไป หรืออาจนำไปใช้ในชีวิตประจำวันต่อไป โอกาสที่นักเรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ได้หรือไม่ขึ้นอยู่กับสถานการณ์นั้นๆ ว่ามีลักษณะคล้ายกับสิ่งที่นักเรียนเคยพบมาหรือไม่ และขึ้นกับสิ่งที่เรียนใหม่นั้นว่ายากหรือง่ายกว่าสิ่งที่เรียนมาแล้ว

หลักสูตรสถานศึกษาจะบรรจุเป้าหมายและวิสัยทัศน์ที่กำหนดไว้เพียงใดนั้น ภารกิจการบริหารและการจัดการสถานศึกษาประการหนึ่งที่สำคัญยิ่ง คือ การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ สถานศึกษาจะต้องส่งเสริมสนับสนุนให้ครูอาจารย์จัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยเน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และสรุปองค์ความรู้ด้วยตนเอง โดยมีการศึกษาผู้เรียนเป็นรายบุคคลเพื่อเป็นข้อมูลในการจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับความถนัดความสนใจและความต้องการของผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถ ทักษะและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตรอย่างแท้จริง สถานศึกษามีแนวปฏิบัติการจัดการเรียนรู้ได้ ดังนี้

1. ส่งเสริมให้ครูจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ตามสาระและหน่วยการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

2. ส่งเสริมให้ครูจัดการเรียนรู้ โดยจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัดของผู้เรียน ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ การประยุกต์ใช้ความรู้เพื่อป้องกันและแก้ปัญหา การเรียนรู้จากประสบการณ์จริงและการปฏิบัติจริง การส่งเสริมให้รักการอ่านและใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง การผสมผสานความรู้ต่างๆ ให้สมดุลกัน ปลุกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่สอดคล้องกับเนื้อหาสาระกิจกรรม ทั้งนี้ โดยการจัดบรรยากาศสิ่งแวดล้อมและแหล่งเรียนรู้ให้เอื้อต่อการจัดกระบวนการเรียนรู้และการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือเครือข่ายผู้ปกครอง ชุมชน ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนตามความเหมาะสม จัดให้มีการนิเทศการเรียนการสอนแก่ครูในกลุ่มสาระต่างๆ โดยเน้นการนิเทศที่ร่วมมือช่วยเหลือกันแบบกัลยาณมิตร เช่น นิเทศแบบเพื่อนช่วยเพื่อนเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนร่วมกันหรือแบบอื่นๆ ตามความเหมาะสม ส่งเสริมให้มีการพัฒนาครูเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ตามความสามารถ

กระทรวงศึกษาธิการ (2551: 20) กำหนดแนวปฏิบัติไว้ดังนี้

1. ส่งเสริมให้ครูจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ตามสาระ และหน่วยการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

2. ส่งเสริมให้ครูจัดกระบวนการเรียนรู้สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัด ทักษะ กระบวนการคิด การเผชิญสถานการณ์ ใช้ความรู้เพื่อป้องกันและแก้ปัญหา ส่งเสริมให้นักเรียนรักการอ่าน และใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง ปลูกฝังคุณธรรมค่านิยมดีงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่สอดคล้องกับสาระการเรียนรู้อย่างสมดุลกัน

3. จัดให้มีการนิเทศการเรียนการสอนแก่ครูในกลุ่มสาระต่างๆ โดยเน้นการนิเทศที่ร่วมมือกันแบบกัลยาณมิตร

4. ส่งเสริมให้มีการพัฒนาครู เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ตามความเหมาะสม

สรุปได้ว่า การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ เป็นสิ่งที่ผู้บริหารสถานศึกษาควรดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยการพัฒนาและส่งเสริมให้ครูปฏิบัติตามแนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ข้างต้น ตลอดจนมีการกำกับ ติดตาม ประเมินผลอยู่เสมอ

3.3.3 การวัดผล ประเมินผล และเทียบโอนผลการเรียน

งานด้านการวัดผลประเมินผลการเรียนได้มีนักการศึกษาหลายท่านให้คำจำกัดความเกี่ยวกับการวัดผล ได้แก่

ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ (2538: 3) กล่าวว่า การวัดผลเป็นกระบวนการกำหนดตัวเลขให้แก่สิ่งใดสิ่งหนึ่ง เพื่อจุดประสงค์ที่จะชี้ให้เห็นความแตกต่างของคุณลักษณะที่ต้องการวัดอยู่ 2 อย่างคือ 1) การวัดผลโดยตรง และ 2) การวัดผลทางอ้อม

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2546: 36) กล่าวว่า การวัดผลเป็นกระบวนการที่กำหนดตัวเลขให้กับวัตถุสิ่งของหรือบุคคลตามความมุ่งหมาย และเปรียบเทียบลักษณะความแตกต่างที่ปรากฏอยู่ในสิ่งที่จะวัดนั้นๆ เช่น การวัดความสามารถทางสมองด้านต่างๆ การวัดคุณสมบัติทางกายภาพ เช่น น้ำหนัก ขนาดของวัตถุ ผลที่ได้จากการวัดจะเป็นจำนวนตัวเลข เช่น เด็กชายไก่ ได้คะแนนวิชาคณิตศาสตร์ 65 คะแนน เป็นการวัดในเชิงปริมาณ

สรุปว่า การวัดผล หมายถึง กระบวนการในการกำหนดหรือหาจำนวนปริมาณ อันดับ หรือรายละเอียดของคุณลักษณะหรือพฤติกรรมความสามารถของบุคคล ใช้เครื่องมือเป็นหลักในการวัด

ล้วน สายยศ และ อังคณา สายยศ (2538: 3) กล่าวว่า การประเมินผลเป็นกระบวนการที่นำผลการวัดไปเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้ แล้วตัดสินใจอย่างมีคุณธรรมว่าสิ่งนั้นดีหรือเลว เก่งหรือไม่เก่ง ผ่านหรือไม่ผ่าน ในการประเมินผลนั้นก็จะแบ่งเป็น 2 อย่าง คือ 1) การประเมินผลย่อย และ 2) การประเมินผลรวม

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2546: 36) กล่าวว่า การประเมินผลเป็นการพิจารณาตัดสินเกี่ยวกับคุณภาพ คุณค่า ความจริง และการกระทำ บางทีขึ้นอยู่กับ การวัดเพียงอย่างเดียว เช่น

คะแนนสอบ แต่โดยทั่วไปจะเป็นการรวมการวัดหลายๆ ทาง โดยอาศัยข้อมูลหรือรายละเอียดจากการสังเกต การตรวจผลงาน การสัมภาษณ์ หรือการทดสอบประกอบการพิจารณา การประเมินผลแต่ละครั้งจะต้องอาศัยสิ่งต่างๆ ประกอบ ได้แก่ 1) ผลการวัดที่ได้จากกระบวนการต่างๆ เช่น จากการสังเกต การตรวจผลงาน การสัมภาษณ์ หรือการทดสอบ 2) เกณฑ์การพิจารณาเพื่อจะใช้เป็นแนวทางหรือหลักในการพิจารณาว่า เก่ง อ่อน พอใจ ไม่พอใจ ผ่าน ไม่ผ่าน โดยนำผลที่วัดได้มาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ และ 3) การตัดสินใจเป็นการชี้วัดหรือสรุปผลการเปรียบเทียบระหว่างผลของการวัดกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้

สรุปว่า การประเมินผล หมายถึง การนำเอาผลที่ได้จากการวัดมาทำการตัดสินใจ โดยทำการเปรียบเทียบกับเกณฑ์เพื่อให้ได้ผลตามที่ต้องการ ซึ่งในการประเมินผลนั้นกระทำได้ทั้ง 2 แบบ คือ 1) การประเมินผลแบบอิงกลุ่ม ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบคะแนนจากแบบทดสอบหรือผลงานของบุคคลใดบุคคลหนึ่งกับบุคคลอื่นๆ ที่ได้ทำแบบทดสอบเดียวกันหรือได้ทำงานอย่างเดียวกัน นั่นคือเป็นการใช้เพื่อจำแนกหรือจัดลำดับบุคคลในกลุ่ม การประเมินแบบนี้มักใช้กับการประเมินเพื่อคัดเลือกเข้าศึกษาต่อหรือการสอบชิงทุนต่างๆ และ 2) การประเมินแบบอิงเกณฑ์เป็นการเปรียบเทียบคะแนนจากแบบทดสอบหรือผลงานของบุคคลใดบุคคลหนึ่งกับเกณฑ์หรือจุดมุ่งหมายที่ได้กำหนดไว้ เช่น การประเมินระหว่างการเรียนรู้การสอนว่าผู้เรียนได้บรรลุวัตถุประสงค์การเรียนรู้ที่ได้กำหนดไว้หรือไม่ ดังนั้น การวัดและการประเมินผลการเรียนรู้จึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่จะช่วยตรวจสอบคุณภาพของผู้เรียนว่าผู้เรียนมีความก้าวหน้าทั้งด้านความรู้ ทักษะกระบวนการ คุณธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ ซึ่งเป็นผลเนื่องมาจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้หรือไม่เพียงใด ผลการประเมินจะช่วยให้ครูผู้สอนรู้ข้อบกพร่องหรือความก้าวหน้าของผู้เรียนทำให้สามารถจัดการเรียนรู้และวิธีการแก้ปัญหาหรือพัฒนาให้เหมาะสมได้ ซึ่งกิจกรรมการประเมินผลการเรียนรู้สามารถดำเนินการได้เป็น 3 ระดับ คือ

1. การประเมินผลระดับชั้นเรียน เป็นหน้าที่สำคัญที่ครูผู้สอนจะต้องประเมินผู้เรียนในแต่ละรายวิชา เพื่อรู้จักผู้เรียนเป็นรายบุคคลโดยใช้วิธีการที่หลากหลาย และควรทำอย่างต่อเนื่องควบคู่กันไปกับกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน

2. การประเมินผลระดับสถานศึกษา เป็นการประเมินเพื่อตรวจสอบความก้าวหน้าด้านการเรียนรู้เป็นรายชั้นปีและช่วงชั้นของสถานศึกษา เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปพัฒนาปรับปรุงคุณภาพของสถานศึกษาให้เป็นไปตามมาตรฐานการเรียนรู้ เพื่อนำผลการประเมินไปพิจารณาตัดสินการเลื่อนช่วงชั้น กรณีที่ผู้เรียนไม่สามารถผ่านมาตรฐานการเรียนรู้ของกลุ่มสาระต่างๆ สถานศึกษาจะต้องจัดให้มีการสอนซ่อมเสริม และจัดให้มีการประเมินผลการเรียนรู้ด้วย

3. การประเมินผลระดับชาติ ซึ่งสถานศึกษาจะต้องจัดให้ผู้เรียนทุกคนที่เรียนในปีสุดท้ายของแต่ละช่วงชั้น ได้แก่ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยกลุ่มสาระการ

เรียนรู้ที่สำคัญ ได้แก่ ภาษาไทย, คณิตศาสตร์, วิทยาศาสตร์, สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม, ภาษาต่างประเทศ และกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ ตามที่กระทรวงฯ กำหนด ข้อมูลที่ได้จากการประเมินจะนำไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนและคุณภาพในการจัดการศึกษาของสถานศึกษาแต่ละแห่ง

สมศักดิ์ ภูวิภาตววรรณ (2544: 3) ได้แบ่งกิจกรรมการวัดและการประเมินผล ไว้ดังต่อไปนี้

1. การประเมินตามสภาพจริง (Authentic Assessment) เป็นการประเมินผลจากงานหรือผลงานที่เป็นจริงมากกว่าประเมินด้วยข้อสอบแบบเลือกตอบ และเป็นการประเมินผลตามเกณฑ์ซึ่งมีความสำคัญต่อการปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน การประเมินตามสภาพจริงจะครอบคลุมถึงวิธีการดังต่อไปนี้

- 1) การนำเสนอด้วยปากเปล่า (Oral Presentation)
- 2) การโต้เถียง (Debates)
- 3) การแสดงนิทรรศการ (Exhibitions)
- 4) การรวบรวมผลงานเขียนของนักเรียน (Collections of Students Written Products)
- 5) แถบบันทึกภาพผลการปฏิบัติงาน (Videotapes of Performances)
- 6) การสร้างและงานประดิษฐ์โครงหุ่น (Construction and Models)
- 7) การแก้ปัญหา (Students of Problems)
- 8) พฤติกรรมของผู้เรียน (Students' Behavior)
- 9) การปฏิบัติงานกลุ่ม (Co-operative Group Work)

การประเมินตามสภาพจริง เป็นวิธีการประเมินที่สะท้อนให้เห็นถึงพฤติกรรมและทักษะที่จำเป็นของผู้เรียนในสถานการณ์จริง เป็นวิธีการที่เน้นงานภาคปฏิบัติที่นักเรียนแสดงออก (Performances) เน้นกระบวนการเรียนรู้ (Learning Process) ผลผลิต (Products) และแฟ้มสะสมงาน (Portfolio) การประเมินตามสภาพจริงช่วยในการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนได้อย่างต่อเนื่อง ครูต้องคำนึงเสมอว่าหลักสูตร (Curriculum) การเรียนการสอน (Instruction) และการประเมินผล (Assessment) จะต้องไปด้วยกัน โดยไม่แยกการประเมินออกไปต่างหากเหมือนอย่างที่เคยปฏิบัติมาแต่เดิม

2. การประเมินโดยใช้แฟ้มสะสมผลงาน (Portfolio Assessment) เป็นวิธีในการประเมินผลการเรียนการสอน โดยผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการประเมินอย่างเต็มที่ 2 ขั้นตอน คือ ผู้เรียนแต่ละคนรวบรวมผลงานและบันทึกผลการประเมินไว้ในแฟ้มรวบรวมผลงาน (Working Folder) และนักเรียนแต่ละคนจะจัดและคัดเลือกผลงานจากแฟ้มรวบรวมผลงาน เพื่อจัดทำแฟ้ม

สะสมงานต่อไป แฟ้มสะสมงานจะเป็นเอกสารที่ระบุว่าผู้เรียนได้เรียนรู้อะไรในชั้นเรียนและในชีวิตประจำวัน และนักเรียนได้ทำอะไรไปแล้วบ้างระหว่างการเรียนการสอนในรายวิชานั้นๆ

ปัจจุบันครูส่วนใหญ่ได้นำวิธีในการประเมินโดยใช้แฟ้มสะสมผลงานไปใช้กันอย่างแพร่หลาย เพราะเป็นนวัตกรรมใหม่ที่จะช่วยส่งเสริมคุณภาพการศึกษาของผู้เรียน โดยผู้เรียนจะเป็นผู้ประเมินตนเองพร้อมกับครูด้วย ผู้เรียนจึงสามารถประเมินตนเองได้ว่าตนเองทำได้ดีเพียงใด และอะไรบ้างที่ควรปรับปรุง เป็นการเปลี่ยนแปลงวิธีการเรียนรู้ของผู้เรียน ให้ผู้เรียนอยู่ในโลกของความเป็นจริง และช่วยลดการแข่งขันกับเพื่อน ครูจะเปลี่ยนแปลงวิธีการสอนจากการเน้นเฉพาะเนื้อหาความรู้ไปเป็นเน้นทักษะปฏิบัติและเจตคติควบคู่กันไปโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ

3. การประเมินโดยใช้แบบทดสอบมาตรฐาน (Standardize Test) แบบทดสอบต่าง ๆ เป็นสิ่งที่ครูผู้สอนโดยทั่วไปใช้ในการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนและเป็นวิธีการที่ใช้มาแต่เดิม ซึ่งปัจจุบันก็ยังมีการใช้กันอยู่ ทั้งในรูปแบบของข้อทดสอบแบบปรนัยและอัตนัยตามความเหมาะสม โดยขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของครูและจุดมุ่งหมายของการประเมินและคุณลักษณะที่สำคัญด้วยเครื่องมือหรือแบบทดสอบที่ได้มาตรฐานการวัดผลและประเมินผล การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ให้ผู้สอนใช้พัฒนาคุณภาพผู้เรียน เพราะจะช่วยให้ได้ข้อมูลสารสนเทศที่แสดงพัฒนาการความก้าวหน้า และความสำเร็จทางการเรียนของผู้เรียนรวมทั้งข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาและเรียนรู้อย่างเต็มตามศักยภาพ

กระทรวงศึกษาธิการ (2551: 35) ได้กำหนดแนวปฏิบัติในการวัดผลประเมินผล และเทียบโอนผลการเรียนไว้ดังนี้

1. กำหนดระเบียบ แนวปฏิบัติเกี่ยวกับการวัดผลและประเมินผลของสถานศึกษา
2. ส่งเสริมให้ครูจัดทำแผนการวัดผลและการประเมินผลแต่ละรายวิชาให้สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษา สารการเรียนรู้ หน่วยการเรียนรู้ แผนการจัดการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้
3. ส่งเสริมให้ครูดำเนินการวัดผลและประเมินผลแต่ละรายวิชาให้สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษา สารการเรียนรู้ หน่วยการเรียนรู้ แผนการจัดการเรียนรู้ และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้
4. จัดให้มีการเทียบโอนความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ และผลการเรียนจากสถานศึกษาอื่น สถานประกอบการ และอื่นๆ ตามแนวทางที่กระทรวงศึกษากำหนด
5. พัฒนาเครื่องมือวัดและประเมินผลให้ได้มาตรฐาน

สรุปได้ว่า ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีความรู้เกี่ยวกับการวัดผลและประเมินผลการเรียน การเทียบโอนผลการเรียน และมีบทบาทในการส่งเสริมให้ครูปฏิบัติงานด้านการวัดผลและประเมินผล การเรียนรู้ตามกำหนดและระเบียบแนวปฏิบัติในการวัดประเมินผลและการเทียบโอนผลการเรียนของ

กระทรวงศึกษาธิการ ทั้งการวัดผลประเมินผลระดับชั้นเรียน ประเมินผลระดับสถานศึกษา และ ประเมินผลคุณภาพระดับชาติ

3.3.4 การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา

การทำการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนนั้นจะช่วยให้ครูมีวิถีชีวิตของการทำงานครู อย่างเป็นระบบ เห็นภาพของงานตลอดแนว มีการตัดสินใจที่มีเหตุผลและคุณภาพ เพราะมองเห็น ทางเลือกต่างๆ ได้กว้างขวางและลึกซึ้ง มีการตัดสินใจที่มีเหตุผลและสร้างสรรค์ มีโอกาสคิดมากขึ้นใน การใคร่ครวญเกี่ยวกับการปฏิบัติงานและครูสามารถบอกได้ว่างานจัดการเรียนการสอนที่ปฏิบัติไปนั้น ได้ผลหรือไม่ เพราะอะไร นอกจากนี้ยังสามารถควบคุมกำกับและพัฒนาปฏิบัติงานของตนเองได้อย่าง ดี ผลจากการทำวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนจะช่วยให้ครูได้ตัวบ่งชี้ที่เป็นรูปธรรมและครูจะมีความสุขใน การทำงาน เป็นที่คาดหวังว่าเมื่อครูผู้สอนได้ทำการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนควบคู่ไปกับการ ปฏิบัติงานอย่างเหมาะสมแล้ว จะก่อให้เกิดผลดีต่อวงการการศึกษาและวิชาชีพครู ดังนี้

1. นักเรียนมีการเรียนรู้ที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
2. มีความรู้หรือมีนวัตกรรมทางการเรียนการสอนที่เป็นจริงเกิดมากขึ้นที่จะเป็นประโยชน์ต่อ ตัวครูและเพื่อนครู
3. การทำงานของครูจะพัฒนาไปสู่ครูมืออาชีพ ซึ่งสอดคล้องกับความต้องการในการที่จะ พัฒนาครูของกระทรวงศึกษาธิการ

การที่ครูสามารถทำวิจัยได้ในชั้นเรียนได้ เป็นการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีกับวงการการศึกษา เพราะคุณค่าหรือผลงานจากการคิดค้นนวัตกรรมการศึกษาขึ้นมาใช้ได้ผลนั้นจะก่อประโยชน์ต่อ บุคลากรและหน่วยงานทางการศึกษา ดังนี้

1. นักเรียน นักเรียนในชั้นเรียนมีความรู้ความสามารถพื้นฐานแตกต่างกัน บางคน เรียนรู้ได้เร็วก็ไม่สร้างปัญหากับครูผู้สอน แต่นักเรียนที่เรียนช้าและครูยังใช้รูปแบบการสอนแบบเดียว นักเรียนกลุ่มนี้จะเรียนตามไม่ทันและอาจสร้างปัญหากับครู กับโรงเรียนและสังคมส่วนรวม การที่ครู สามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนักเรียนให้ดีขึ้น นักเรียนเกิดการใฝ่รู้ใฝ่เรียนจนในที่สุดมีผลสัมฤทธิ์ ทางการเรียนอยู่ในระดับที่น่าพอใจ และไม่มีปัญหาการเรียนอีกต่อไป
2. ครู ครูมีการวางแผนการทำงานอย่างมีระบบ คือ เป็นการวางแผนทำงานประจำ ได้แก่ วางแผนการสอน เลือกวิธีสอนที่เหมาะสม ประเมินผลการทำงานเป็นระยะ โดยมีเป้าหมาย ชัดเจน จะทำอะไรกับใคร เมื่อไร ด้วยเหตุผลอะไร และทำให้ทราบผลการกระทำว่าบรรลุเป้าหมาย เพียงใด อย่างไร การทำวิจัยในชั้นเรียนช่วยให้ครูเกิดความคิดสร้างสรรค์เพื่อหาทางแก้ปัญหาได้อย่าง เหมาะสม บางครั้งนวัตกรรมชิ้นแรกอาจมีข้อบกพร่อง แต่เมื่อได้มีการปรับปรุงอยู่เสมอก็สามารถ พัฒนาเป็นผลงานที่มีประโยชน์ยอมรับได้

3. โรงเรียน ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มครูมากขึ้นทั้งในรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลภายในหมวดวิชาและระหว่างหมวดวิชา ตั้งแต่การร่วมกันคิดหาปัญหาการวิเคราะห์หาสาเหตุ การเขียนรายงาน เพราะครูในโรงเรียนมีความถนัดหรือชำนาญต่างกัน ถ้าได้ระดมสรรพกำลังจาก ความถนัดของแต่ละคนแล้วก็จะทำให้งานวิจัยมีคุณภาพยิ่งขึ้น เช่น ครูคณิตศาสตร์มีความถนัดในการ คำนวณ การนำเสนอข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล ครูบรรณารักษ์ช่วยดูแลการเขียนบรรณานุกรม ครู ภาษาไทยช่วยตรวจสอบการสะกดคำ ครูภาษาอังกฤษช่วยด้านการอ่านเอกสาร ตำรา งานวิจัยจาก ต่างประเทศ เป็นต้น การที่ครูต้องศึกษาค้นคว้าเนื้อหาวิชาที่ตนรับผิดชอบและปฏิบัติหน้าที่อยู่ให้มากขึ้นจะช่วยให้การบริหารและการจัดการสถานศึกษาในโรงเรียนเป็นไปอย่างมีระบบและมีประสิทธิภาพ สามารถกำหนดสาเหตุ และชี้ประเด็นปัญหาได้ชัดเจน เพื่อการแก้ปัญหาได้ตรงจุด ยกระดับมาตรฐาน วิชาการโรงเรียนให้สูงขึ้น เช่น นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น ไม่มีปัญหาในการเรียน

4. ผลงานวิจัยในชั้นเรียนสามารถส่งไปยังสำนักงาน ก.ค. เพื่อขอเลื่อนระดับตำแหน่ง ทางวิชาการ งานวิจัยที่ตีพิมพ์นอกจากจะได้รับการเผยแพร่โดยทั่วไปแล้ว จะเป็นการกระตุ้นให้มีการพัฒนา ผลงานทางวิชาการอย่างไม่หยุดยั้ง ภาพลักษณ์ของผู้มีอาชีพครูจะดีขึ้น เป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง จากการทำงานอย่างเป็นระบบมาโดยตลอด

การวิจัยในชั้นเรียนต้องอาศัยหลักการทางวิชาการในการดำเนินการวิจัย จึงได้มีนักวิชาการ ได้จัดแบ่งไว้หลายประเภท ดังนี้

บุญชม ศรีสะอาด (2546: 24) ได้กล่าวว่า รูปแบบการหาความสัมพันธ์การวิจัยเปรียบเทียบ การวิจัยเชิงทดลองเหตุผล และการวิจัยเชิงทดลองพัฒนา

1. วิจัยเชิงสำรวจ เป็นการสำรวจว่านักเรียนของเราที่มีความประพฤติไม่เรียบร้อยนั้น ไม่เรียบร้อยเรื่องอะไร มีมากน้อยสักแค่ไหน มีช่วงไหน มีในชั้นไหนบ้าง สำรวจเจตคติที่มีต่อครูต่อนักเรียนซึ่งเป็นการสำรวจตั้งแต่การหาความต้องการ วิธีการดำเนินงาน ปัญหาและข้อเสนอแนะ เหล่านี้ล้วนเป็นการวิจัยทั้งสิ้น

2. วิจัยหาความสัมพันธ์ เป็นการศึกษาดูว่าการที่นักเรียนเรียนเก่ง เรียนอ่อน สัมพันธ์กับ พื้นฐานทางบ้านและอาชีพของพ่อแม่หรือไม่ อาจจะดูว่าอาชีพของพ่อแม่ มีส่วนเป็นตัวเกื้อหนุน หรือ ตัวสกัดกั้น หรือว่าเป็นตัวที่ให้นักเรียนเรียนเก่งหรือไม่เก่ง

3. วิจัยเปรียบเทียบ เป็นการจับนักเรียนสองกลุ่มมาเปรียบเทียบกับกัน เช่น กลุ่มที่มี ผู้ปกครองเป็นพ่อค้า ผู้ปกครองเป็นข้าราชการ แล้วนำมาเปรียบเทียบกับกันใครจะเรียนดีกว่ากัน ในเชิง สถิตินั้นการวิจัยเปรียบเทียบกับการวิจัยหาความสัมพันธ์เป็นสิ่งเดียวกัน

4. การวิจัยทดลองเชิงเหตุผล คือ การทดลองแบบหนูตะเภาทดลองใส่ยาเข้าไป สังเกตดู ว่าหนูแสดงปฏิกิริยาอย่างไร

5. วิจัยทดลองและพัฒนาวิธีใช้นักเรียนกลุ่มเดียว ไม่ต้องเปรียบเทียบวิธีสอนแบบดั้งเดิมกับวิธีสอนแบบใหม่ แต่เราคิดวิธีสอนแบบใหม่มาแล้วพัฒนาวิธีสอนแบบใหม่เลย เช่น มองให้ออกกว่าวิธีการสอนภาษาอังกฤษที่เราศึกษามา และถ้าเราจะใช้วิธีนี้จะมีแผนการสอนอย่างไร มีขั้นตอนอย่างไร มีกระบวนการมีสื่ออย่างไร ทำการพัฒนาให้เต็มที่เท่าที่ทำได้

ผ่องพรรณ ตรียมงคลกุล (2547: 22) กระบวนการวิจัย ประกอบด้วยหลักการ ดังนี้

1. การนิยาม
2. การวางแผน
3. การรวบรวม และการวิเคราะห์ข้อมูล
4. การสรุป

กระบวนการสำหรับการทำวิจัยในชั้นเรียนมีการดำเนินการเป็นขั้นตอน โดยยึดหลักวิธีการทางวิทยาศาสตร์และได้นำมาขยายให้เป็นขั้นตอนที่ละเอียดต่อเนื่องเพื่อสะดวกในการปฏิบัติ ครูจึงสามารถวางแผนดำเนินการไว้ล่วงหน้าได้ ขั้นตอนการทำวิจัย (พรชัย เจตามาน, 2559: 3)

1. ศึกษาว่า มีปัญหาหรือความต้องการอะไร อย่างไร
2. การวิเคราะห์ปัญหานั้นๆ มีมูลเหตุจากไหนมีผลกระทบอย่างไร
3. การศึกษาค้นคว้าหาแนวทางในการแก้ปัญหา หรือพัฒนาสิ่งที่ต้องการ
4. การวางแผนการดำเนินงาน
5. การวิเคราะห์ผล
6. การสรุปผล

การวิจัยในชั้นเรียน มีกระบวนการที่ต่อเนื่องและเป็นระบบ คือ เริ่มต้นจากการสำรวจสภาพการปฏิบัติงานว่ามีปัญหาอะไรบ้าง วางแผนเพื่อแก้ไขปัญหาลงมือปฏิบัติตามแผนแล้วสะท้อนผลการปฏิบัติเพื่อเริ่มต้นใหม่ ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2546: 72)

1. การสำรวจสภาพการปฏิบัติงาน (Reconnaissance) เป็นขั้นตอนของการสำรวจสภาพการปฏิบัติงานของครูว่ามีปัญหาอะไรบ้างแล้ววิเคราะห์ว่าปัญหามีสาเหตุมาจากอะไร และจะสามารถปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหรือแก้ไขสภาพการปฏิบัติงานในส่วนใดบ้าง ซึ่งสามารถสำรวจได้จากกิจกรรมการเรียนการสอน พฤติกรรมนักเรียน สภาพแวดล้อมและบริบทต่างๆ ของโรงเรียน การสำรวจและการวิเคราะห์ปัญหาดังกล่าวจะนำไปสู่การเข้าใจปัญหาอย่างชัดเจนและสามารถจัดลำดับความสำคัญของปัญหาและกำหนดวัตถุประสงค์การวิจัยได้

2. การวางแผน (Planning) เป็นขั้นตอนสำหรับกำหนดวัตถุประสงค์ กำหนดวิธีการและวางแผนเพื่อลงมือปฏิบัติ (Action) ในการค้นหาคำตอบ หรือพัฒนานวัตกรรมและการแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงสภาพการปฏิบัติเป็นปัญหา

3. การลงมือปฏิบัติ (Action) เป็นขั้นตอนการปฏิบัติตามแผนที่กำหนด

4. การสะท้อนผลการปฏิบัติ (Reflection)

หลังจากที่มีการปฏิบัติเพื่อแก้ไขปรับปรุงและพัฒนาตามแผนจนปรากฏผลแล้ว นักวิจัยต้องมีการสะท้อนผลการปฏิบัติว่ามีสิ่งใดที่เกิดขึ้นหรือเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาไปบ้าง เพื่อสรุปผลและวางแผนปรับปรุงใหม่หรือแก้ปัญหาใหม่ต่อไป การทำวิจัยในชั้นเรียนมีการดำเนินการเป็นขั้นตอน โดยยึดหลักวิธีการทางวิทยาศาสตร์และได้นำมาขยายให้เป็นขั้นตอนที่ละเอียดต่อเนื่องเพื่อสะดวกในการปฏิบัติ ครูจึงสามารถวางแผนดำเนินงานไวล่วงหน้าได้ โดยมีขั้นตอนดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2546: 72)

ขั้นตอนที่ 1 การสำรวจและวิเคราะห์ปัญหาการเรียนการสอน การวิจัยในชั้นเรียนใดๆ ก็ตามจะต้องเริ่มต้นด้วยการมองปัญหาของเรื่องที่จะวิจัยอย่างชัดเจน แล้ววิเคราะห์หาสาเหตุและความต้องการในการแก้ปัญหาให้ตรงกับสาเหตุนั้นๆ แล้วเขียนออกมาในรูปวัตถุประสงค์

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องเมื่อกำหนดจุดประสงค์ของการวิจัยแล้วก็ต้องศึกษาแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับเรื่องจะทำการวิจัยนั้นว่ามีอยู่ก่อนแล้วบ้างเป็นอย่างไร เกี่ยวโยงกับทฤษฎีอย่างไร

การศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องช่วยในเรื่องต่อไปนี้ (พรชัย เจตมาน, 2559: 4)

- 1) มองปัญหาที่จะวิจัยได้ชัดเจนขึ้น
- 2) ได้แนวความรู้พื้นฐานตลอดจนทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่จะศึกษา
- 3) เห็นแนวทางในการศึกษาปัญหา
- 4) สามารถอธิบายปัญหาโดยเฉพาะการกำหนดขอบเขตของการวิจัยและสามารถอธิบายตัวแปรที่จะศึกษา
- 5) สามารถตั้งสมมติฐานได้อย่างสมเหตุสมผล
- 6) เลือกเทคนิคการสุ่มตัวอย่างได้อย่างเหมาะสม
- 7) เลือกเครื่องมือเก็บข้อมูลได้อย่างเหมาะสม
- 8) เลือกวิธีวิเคราะห์ข้อมูลได้อย่างเหมาะสม

การดำเนินการในขั้นนี้ คือ ได้เทคนิคการแก้ปัญหาที่สอดคล้องกับหลักการ ทฤษฎีหรืองานวิจัยที่มีผู้ศึกษาไว้แล้ว ซึ่งทำให้แนวคิดน่าเชื่อถือยิ่งขึ้น

ขั้นตอนที่ 3 การพัฒนานวัตกรรมทางการศึกษา นวัตกรรมเป็นรูปแบบหรือวิธีการแก้ปัญหาที่สร้างขึ้นเอง หรือนำเอารูปแบบหรือวิธีการที่ผู้อื่นทำไว้แล้วมาปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพปัญหาที่ต้องการแก้ไข เช่น

- 1) บทเรียนสำเร็จรูป เหมาะสมกับนักเรียนที่เรียนช้า
- 2) ชุดการสอนเหมาะสมกับนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ
- 3) คู่มือครูเหมาะสมกับปัญหาการขาดคู่มือการสอน เป็นต้น

4) จากการดำเนินการในขั้นนี้ครูจะได้นวัตกรรมที่คิดว่าคุณภาพเหมาะสมที่จะนำไปใช้ในการแก้ปัญหา

ขั้นตอนที่ 4 การออกแบบการทดลอง การทดลองทำได้หลายรูปแบบขึ้นอยู่กับลักษณะนวัตกรรม จำนวนกลุ่ม นักเรียนที่ทดลองและจำนวนครั้งของการวัดตัวแปรที่นักศึกษา แต่ละแบบจะมีการดำเนินการที่แตกต่างกัน ฉะนั้นในการออกแบบการทดลองจะต้องออกแบบให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และสมมติฐานการวิจัย โดยคำนึงถึงกลุ่มตัวอย่างและตัวแปรที่วัดเพื่อให้ผลการทดลองมีความเที่ยงตรง ได้ข้อสรุปผลที่แม่นยำ โดยมีหลักการดังนี้

1) นวัตกรรมที่นำมาทดลองจะต้องมีความเด่นชัด มีทฤษฎีรองรับเพื่อให้มั่นใจได้ว่ามีโอกาสแก้ปัญหาที่มีอยู่อย่างได้ผล

2) พยายามลดความคลาดเคลื่อนในการวิจัยน้อยที่สุด โดยการใช้เครื่องมือวัดที่มีความตรง คือ ผลการวัดความคงที่ไม่ว่าจะวัดกี่ครั้งก็ตาม

3) การควบคุมตัวแปรแทรกซ้อนที่รบกวนผลการทดลอง

ขั้นตอนที่ 5 การสร้างและการพัฒนาเครื่องมือ ในการรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัยในชั้นเรียนจะใช้เครื่องมือชนิดใดขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการวิจัยและตัวแปรที่จะวัด ซึ่งเครื่องมือวัดนั้นแบ่งออกได้หลายชนิด แต่ละชนิดเหมาะสมกับข้อมูลแต่ละลักษณะ จึงจำเป็นต้องศึกษาเครื่องมือแต่ละชนิดทั้งในแง่ลักษณะของเครื่องมือ วิธีสร้าง ข้อดีและข้อจำกัด เพื่อเลือกใช้ให้เหมาะสมและจะต้องมีการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือก่อนที่จะนำไปใช้จริง

ขั้นตอนที่ 6 การทดลอง การรวบรวม การวิเคราะห์ และสรุปผล เมื่อสร้างนวัตกรรมและเครื่องมือวัดเสร็จแล้ว ขั้นตอนต่อไปคือ นำเอานวัตกรรมนั้นไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างและเก็บรวบรวมข้อมูลวิเคราะห์ตามแนวทางที่กำหนด ซึ่งการทดลองการรวบรวม การวิเคราะห์ และสรุปผลข้อมูล

ขั้นตอนที่ 7 การเขียนรายงานการวิจัย การเขียนรายการวิจัยเป็นขั้นตอนสุดท้ายของการวิจัย เป็นรายงานงานวิจัยตั้งแต่เริ่มต้นวิเคราะห์ และสำรวจปัญหา การพัฒนารูปแบบการทดลองใช้รูปแบบเพื่อแก้ปัญหาจนกระทั่งถึงการวิเคราะห์ผล ผลสรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ การเขียนรายงานนั้นมีประโยชน์อย่างมากทั้งต่อตัวครูและผู้อื่น เพราะการเขียนรายงานการวิจัยเป็นการเสนอสิ่งที่ได้ศึกษาค้นคว้าอย่างเป็นระบบให้ผู้อื่นทราบ เพื่อจะได้ศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมหรือนำไปใช้ประโยชน์อ้างอิงได้

การวิจัย เป็นกระบวนการในการแสวงหาความจริงของเหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ กระทรวงศึกษาธิการ (2551: 35) ได้กำหนดแนวปฏิบัติในการวิจัยพัฒนาคุณภาพการศึกษา ดังนี้

1) ศึกษา วิเคราะห์ วิจัย การบริหารการจัดการและการพัฒนาคุณภาพงานวิชาการในภาพรวมของสถานศึกษา

2) ส่งเสริมให้ครูศึกษา วิเคราะห์ วิจัย เพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้

3) ประสานความร่วมมือในการศึกษา วิเคราะห์ วิจัยตลอดจนการเผยแพร่ผลงานการวิจัยหรือพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน และงานวิชาการกับสถานศึกษา บุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงานและสถาบันอื่น

สรุปได้ว่า การวิจัยเป็นกระบวนการแก้ปัญหา ช่วยเหลือ และพัฒนาผู้เรียนให้เรียนรู้ได้เต็มตามศักยภาพ การวิจัยเป็นหน้าที่หน้าที่ของครู โดยผู้บริหารสถานศึกษาต้องส่งเสริมให้ครูศึกษา วิเคราะห์ วิจัยเพื่อคุณภาพการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ

3.3.5 การพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยี

การพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาได้มีผู้ให้ความหมายเกี่ยวกับสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษาดังนี้

สื่อการเรียนการสอน (Instructional Media and Materials) หมายถึง เครื่องมือ เครื่องใช้ และวัสดุต่างๆ รวมทั้งอุปกรณ์โสตทัศนศึกษาและอื่นๆช่วยส่งเสริมคุณภาพและประสิทธิภาพการเรียนการสอน (ภิรมยา อินทรกำแหง, 2544: 30)

สื่อการสอน หมายถึง สิ่งที่เป็นพาหนะหรือสิ่งที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาความรู้ ทักษะ และเจตคติให้บรรลุตามจุดประสงค์การเรียนการสอนตามจุดหมายของหลักสูตรได้ดียิ่งขึ้นหรือเร็วยิ่งขึ้น (วัฒนาพร ระงับทุกข์, 2546: 117)

เปรี๊ยะ กุมุท (2549: 14) กล่าวว่า เทคโนโลยีเป็นคำไทยที่ถูกบัญญัติขึ้นใช้แทนคำว่า Technology ในภาษาอังกฤษ คำว่า Technology ยังไม่เป็นที่ทราบแน่ชัดว่ามาจากรากศัพท์ภาษาใดกันแน่ เพราะมีใช้ทั้งในภาษาละตินและภาษากรีก ในภาษาละตินมีคำว่า “Texere” หมายถึง การสาน (To Weave) หรือการสร้าง (To Construct) ที่ไม่เกี่ยวเฉพาะเครื่องมือเท่านั้น แต่รวมถึงศิลปะปฏิบัติ (Practical Art) ที่ใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์เข้าช่วยในภาษากรีก มีคำว่า “Tech-nologia” หมายถึง การกระทำอย่างมีระบบ (Systematic Treatment) ดังนั้นเทคโนโลยียังหมายรวมถึงการปฏิบัติหรือดำเนินการใดๆ ที่ใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ (Any Practical Art Using Scientific Knowledge) จึงสรุปและให้ความหมายของคำว่า เทคโนโลยี ว่าหมายถึง วิธีการหรือเทคนิคทางวิทยาศาสตร์ที่ใช้ในการดำเนินการต่างๆ เพื่อให้บรรลุผล

วิจิตร ศรีสะอ้าน (2550: 18-28) ให้ความหมายว่า เทคโนโลยี คือ แนวคิดหลักปฏิบัติ กระบวนการ ระบบ ระเบียบ กฎเกณฑ์ วิธีการและสิ่งประดิษฐ์อยู่ในรูปของการจัดระบบงานซึ่งต้องประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 อย่างคือ

1) ข้อมูลที่ใส่เข้าไป ได้แก่ การกำหนดปัญหา วัตถุประสงค์ รวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้อง

2) กระบวนการ ได้แก่ การลงมือแก้ปัญหาแจกแจงวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์

3) ผลลัพธ์ คือ ผลที่ได้จากการแก้ปัญหาหรือสรุปการวิเคราะห์ ซึ่งสามารถจะนำไปทดลองประยุกต์ใช้และทำการประเมินผล

สรุปได้ว่า เทคโนโลยี หมายถึง การนำความรู้ ความคิด และวิธีการทางวิทยาศาสตร์มาประยุกต์ในรูปของการจัดระบบงานใช้ในงานสาขาต่างๆ ตลอดจนการนำมาใช้ในการจัดรูปแบบการเรียนการสอนแบบ e-Learning อย่างมีระบบเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ โดยใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและมีคุณภาพ

ผ่องพรรณ ตรัยมงคลกุล (2547: 24) กล่าวถึง เทคโนโลยีทางการศึกษาไว้ว่า เมื่อพูดถึงเทคโนโลยี คนส่วนมากมักนึกถึงสัมภาระต่างๆ อันเป็นผลของความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีที่นำมาใช้ในการศึกษา มิได้หมายความว่าเฉพาะแต่เพียงสัมภาระเพียงอย่างเดียว วิธีการหรือเทคนิคใหม่ๆ ที่เพิ่มศักยภาพเป็นตัวช่วยนำมาใช้ปรับปรุงให้วิธีการสอนหรือวิธีการจัดการศึกษามีผลดีหรือมีประสิทธิภาพสูงขึ้นก็ถือว่าเป็นเทคโนโลยีทางการศึกษาเหมือนกัน เทคโนโลยีทางการศึกษาที่แท้จริงจึงหมายถึง กรรมวิธีในการกำหนดจุดหมายปลายทางของการศึกษา การปรับปรุงหลักสูตรให้เหมาะสมและทันสมัย การทดลองใช้วิธีการและวัสดุต่างๆ การประเมินผลของระบบการศึกษาทั้งระบบ

เทคโนโลยีการศึกษา เป็นการนำเอาความรู้ทางวิทยาศาสตร์ แนวความคิด กระบวนการ วิธีการ เทคนิค ตลอดจนอุปกรณ์และเครื่องมือต่าง ๆ มาใช้ร่วมกันเพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ ในการศึกษา ซึ่งครอบคลุมไปถึงด้านการบริหารและด้านการเรียนการสอน

กระทรวงศึกษาธิการ (2551: 21) ให้ความหมายของเทคโนโลยีการศึกษาว่าหมายถึง การประยุกต์เอาเทคนิค วิธีการ แนวความคิด อุปกรณ์ และเครื่องมือใหม่ๆ มาใช้เพื่อช่วยแก้ปัญหาทางการศึกษา ทั้งด้านการขยายงานและด้านการปรับปรุงคุณภาพของการเรียนการสอน ดังนั้น เทคโนโลยีจึงมีขอบข่ายถึงเรื่องสำคัญๆ 3 ประการ คือ

1) การนำเอาเครื่องมือและอุปกรณ์ใหม่ๆ มาใช้ในการเรียนการสอน ซึ่งได้แก่ การนำเครื่องกลไกทั้งหลายมาใช้เป็นประโยชน์ในการเรียนการสอน เช่น เครื่องฉายสไลด์ เครื่องฉายภาพยนตร์ เทปบันทึกเสียง วิทยูและโทรทัศน์ เครื่องช่วยสอน เป็นต้น

2) การผลิตวัสดุการสอนแนวใหม่ (Instructional Materials) ได้แก่ การนำวัสดุการสอน เช่น แผนภูมิ รูปภาพ ภาพโฆษณามาใช้ ตลอดจนการผลิตตำราแบบเรียนเอกสาร วัสดุ สิ่งพิมพ์อื่นๆ และแบบเรียนสำเร็จรูป เป็นต้น

3) การใช้เทคนิคและวิธีการใหม่ (Innovation) นอกจากการใช้เครื่องมือและวัสดุดังกล่าวแล้ว เทคโนโลยีขอบข่ายครอบคลุมถึงการใช้เทคนิคและวิธีการใหม่ๆ ในการเรียนการสอนด้วย เช่น ชุดการเรียนการสอน ศูนย์การเรียน การเรียนการสอนแบบไม่แบ่งชั้นสอน เป็นคณะกรรมการจัดตารางสอนแบบยืดหยุ่น เป็นต้น ดังนั้น เทคโนโลยีทางการศึกษาตามขอบข่ายดังกล่าว คือ การ

เปลี่ยนแปลงทางการศึกษาอันเนื่องมาจากการนำเอาไฮเทคทันสมัยอุปกรณ์และวิธีการใหม่ๆ มาใช้ในทางการเรียนการสอนนั่นเอง

สรุปได้ว่า เทคโนโลยีการศึกษา หมายถึง การนำความรู้ ความคิดและวิธีการทางวิทยาศาสตร์มาประยุกต์ใช้อย่างมีระบบ เพื่อแก้ปัญหาในการเรียนการสอนให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพด้วยการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด หรือเรียกกระบวนการนำเทคโนโลยีการศึกษารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบ e-Learning

สื่อการสอน เป็นเครื่องมือของการเรียนรู้ ทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ ความเข้าใจ ความรู้สึก เพิ่มพูนทักษะและประสบการณ์ สร้างสถานการณ์การเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน กระตุ้นให้เกิดการพัฒนาศักยภาพทางการคิด ได้แก่ การคิดไตร่ตรอง การคิดสร้างสรรค์ และการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ตลอดจนสร้างเสริมคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมให้แก่ผู้เรียน สื่อการสอนในยุคปัจจุบันมีอิทธิพลสูงต่อการกระตุ้นให้ผู้เรียนกลายเป็นผู้แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง มีมากมายหลากหลายรูปแบบ มีบทบาทและให้คุณประโยชน์ต่างๆ ได้แก่ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551: 7)

- 1) ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจความคิดรวบยอดได้ง่าย รวดเร็วขึ้น
- 2) ช่วยให้ผู้เรียนมองเห็นสิ่งที่กำลังเรียนรู้ได้อย่างเป็นรูปธรรมและเป็นกระบวนการ
- 3) ช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง ส่งเสริมให้เกิดความคิดสร้างสรรค์
- 4) สร้างสภาพแวดล้อมและประสบการณ์การเรียนรู้ที่แปลกใหม่ น่าสนใจ และทำให้อยากรู้อยากเห็น
- 5) ส่งเสริมการมีกิจกรรมร่วมกันระหว่างผู้เรียน
- 6) เกื้อหนุนผู้เรียนที่มีความสนใจและความสามารถในการเรียนรู้ที่ต่างกัน ให้เรียนรู้ได้เท่าเทียมกัน
- 7) ช่วยให้ผู้เรียนบูรณาการสาระการเรียนรู้ต่างๆ เพื่อการค้นคว้า เพิ่มเติม
- 8) ช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้วิธีการใช้สื่อและแหล่งข้อมูลต่างๆ เพื่อการค้นคว้าเพิ่มเติม
- 9) ช่วยให้ผู้เรียนได้รับการเรียนรู้ในหลายมิติจากสื่อที่หลากหลาย
- 10) เชื่อมโยงโลกที่อยู่ไกลตัวให้เข้ามาสู่การเรียนรู้ของผู้เรียน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551: 7)

สรุปได้ว่า บทบาทผู้บริหารโรงเรียนในการสนับสนุนสื่อการสอน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551: 32) มีดังนี้

- 1) จัดหาและบริการวัสดุประกอบหลักสูตร สื่อการเรียนการสอนแก่ครูอย่างเพียงพอ และครบถ้วนทุกรายวิชา มีการสำรวจความต้องการ วางแผนเพื่อจัดหา และดำเนินการจัดหาบริการ และจัดทำรายงานผลการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ

2) ส่งเสริมและสนับสนุนให้ครูรู้จักทำ รู้จักใช้ และรู้จักเก็บรักษาสื่อ การสอนให้ตรงกับเนื้อหา และกิจกรรมที่กำหนดไว้ในแผนการจัดการเรียนรู้ โดยการอบรมเชิงปฏิบัติการให้ความรู้แก่ครูผู้สอน

3) จัดให้มีศูนย์สื่อ และศูนย์วิชาการของโรงเรียนเพื่อเป็นแหล่งผลิตและบริการสื่อแก่ครูผู้สอน

4) ส่งเสริมให้ครูรู้จักคิดค้นสร้างสรรค์สื่อหรือวิธีการใหม่ๆ ที่จะนำมาใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อนำไปสู่การสร้างผลงานทางวิชาการ

5) แสวงหาแหล่งวิทยาการที่เป็นสื่อการสอนในชุมชนหรือท้องถิ่น เช่น บุคลากร สถานประกอบการ การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ เพื่อให้สอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนการสอน

6) จัดให้มีการติดตามและประเมินผลการใช้สื่อการเรียนการสอนอย่างสม่ำเสมอ โดยการสังเกตการสอน การดูแผนการจัดการเรียนรู้ สถิติการยืมสื่อ

ผู้บริหารต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการจัดหา ผลิต ซ่อมแซม และปรับปรุงสื่อการเรียนการสอน ตลอดจนการติดตาม และกำกับการใช้สื่อ การเรียน การสอน และส่งเสริมให้ครูใช้สื่อการเรียนการสอนอย่างถูกต้อง และมีประสิทธิภาพ ทำให้นักเรียนเกิดความเข้าใจและการเรียนรู้ได้เร็วขึ้น

กระทรวงศึกษาธิการ (2551: 36) ได้กำหนดแนวปฏิบัติในการพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีไว้ ดังนี้

1) ศึกษา วิเคราะห์ ความจำเป็นในการใช้สื่อและเทคโนโลยีเพื่อการจัดการเรียนการสอน และการบริหารและการจัดการสถานศึกษา

2) ส่งเสริมให้ครูผลิต พัฒนาสื่อ และนวัตกรรมการเรียนการสอน

3) จัดหาสื่อและเทคโนโลยีเพื่อใช้ในการจัดการเรียนการสอน และการพัฒนางานด้านวิชาการ

4) ประสานความร่วมมือในการผลิต จัดหา พัฒนาและใช้สื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการจัดการเรียนการสอน และการพัฒนางานวิชาการกับสถานศึกษา บุคคล ครอบครัวยุทธศาสตร์ หน่วยงานและสถาบันอื่น

5) ประเมินผลการพัฒนาการใช้สื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า การจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพและได้มาตรฐานนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมให้ครูจัดทำและใช้สื่อในการจัดการเรียนการสอน โดยเฉพาะสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยี เช่น บทเรียนคอมพิวเตอร์ (CAI) หรือการจัดการเรียนรู้ในรูปแบบของ e-Learning เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนได้โดยไม่จำกัดเรื่องเวลา และสถานที่

3.3.6 การพัฒนาแหล่งเรียนรู้

แหล่งเรียนรู้ หมายถึง แหล่งหรือที่รวมเป็นสภาพ/ สถานที่หรือศูนย์รวมที่ประกอบไปด้วยข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ และกิจกรรมที่มีกระบวนการเรียนรู้หรือกระบวนการเรียนการสอนที่มีรูปแบบแตกต่างจากกระบวนการเรียนการสอนที่มีครูเป็นผู้สอนหรือศูนย์กลางการเรียนรู้ เป็นการเรียนรู้ที่มีกำหนดเวลาเรียนยืดหยุ่นสอดคล้องกับความต้องการและความพร้อมของผู้เรียน โรงเรียนทุกแห่งจำเป็นต้องดำเนินการให้มีแหล่งการเรียนรู้ขึ้นทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน รวมถึงการจัดให้มีกระบวนการใช้แหล่งการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างถูกต้องเหมาะสมและต่อเนื่อง

จุดเน้นของแหล่งเรียนรู้ชุมชนเพื่อการจัดการศึกษาให้สอดคล้องอำนวยการประโยชน์ต่อนักเรียนในการพัฒนาคุณภาพชีวิต อาชีพ เศรษฐกิจและสังคม ตามเจตนารมณ์นั้นๆ ควรมีจุดเน้นสำคัญ 2 ประการ คือ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2551: 27-29)

1) เนื้อหาสาระอันเป็นเรื่องราวของชุมชนที่จะกำหนดให้นักเรียนได้เรียนรู้ควรเจาะลึกมากพอที่จะช่วยให้มีความเข้าใจจนสามารถแก้ปัญหาและพัฒนา ความเป็นอยู่ สภาพ เศรษฐกิจ สังคมของตนและท้องถิ่นให้ดียิ่งขึ้นได้ ทั้งช่วยให้มีความรักถิ่นและไม่คิดอพยพหลบหนีไปจากบ้านเกิด

2) กระบวนการเรียนการสอน เปิดโอกาสให้นักเรียนออกไปเรียนรู้ชีวิตจริงในท้องถิ่น, ชุมชน ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น ตลอดจนกิจกรรมและโครงการตามแผนพัฒนาท้องถิ่น

ลักษณะของแหล่งเรียนรู้ตามความหมายของ สุมณ อมรวิวัฒน์ (2544: 88) มีเนื้อหาสาระและวัตถุประสงค์จำเป็น 5 ประการคือ

- 1) เป็นสภาพชีวิต สภาพเศรษฐกิจและสภาพสังคมของชุมชน
- 2) เป็นสภาพปัญหา ความต้องการของนักเรียน ผู้ปกครองและประชาชนในชุมชน
- 3) ใช้ทรัพยากรในชุมชนเป็นฐานสำคัญเพื่อพัฒนาชีวิต เศรษฐกิจ และสังคมของท้องถิ่นให้ดียิ่งขึ้น
- 4) ช่วยให้นักเรียนรู้จักสภาพแวดล้อมในชุมชน มีความรักถิ่นและมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนให้มีสภาพดีขึ้น
- 5) ส่งเสริมความเป็นเลิศทางวิชาการแก่นักเรียนเป็นการเฉพาะกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มที่มีความต้องการได้รับการพัฒนาให้มีศักยภาพสูงสุด

กระทรวงศึกษาธิการ (2551: 36) ได้กำหนดแนวปฏิบัติในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ไว้ดังนี้

- 1) สำรวจแหล่งเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษาทั้งในสถานศึกษา ชุมชน ท้องถิ่น ในเขตพื้นที่การศึกษา และเขตพื้นที่การศึกษาใกล้เคียง
- 2) จัดทำเอกสารเผยแพร่แหล่งเรียนรู้แก่ครู สถานศึกษาอื่น บุคคลรอบครัว องค์กร หน่วยงาน และสถาบันที่จัดการศึกษาในบริเวณใกล้เคียง

3) จัดตั้งและพัฒนาแหล่งเรียนรู้รวมทั้งพัฒนาให้เกิดองค์ความรู้และประสานความร่วมมือสถานศึกษาอื่น บุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงาน และสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษาในการจัดตั้ง ส่งเสริม พัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่ใช้ร่วมกัน

4) ส่งเสริม สนับสนุนให้ครูใช้แหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอกโรงเรียน ในการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยครอบคลุมภูมิปัญญาท้องถิ่น

สรุปได้ว่า การจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพนั้น สถานศึกษาควรจัดกิจกรรมและฝึกประสบการณ์ให้นักเรียนรู้ทั้งในและนอกห้องเรียน ผู้บริหารสถานศึกษาจึงควรมีจัดและพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ให้เป็นแหล่งศึกษาค้นคว้า คิดปฏิบัติ และสร้างความรู้ได้ด้วยตนเอง

3.3.7 การนิเทศการศึกษา

เอกชัย กีสุขพันธ์ (2550: 225) ให้ความหมายของการนิเทศการศึกษาว่า หมายถึง ความพยายามที่จะช่วยให้การเรียนการสอนพัฒนาไปในแนวทางที่ดี ไม่ว่าจะเป็นการช่วยเหลือแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญการสอน ศิษยานุศิษย์ ผู้บริหารโรงเรียน หรือหัวหน้าสายวิชาก็ตาม

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2551: 4) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การนิเทศ หมายถึง กระบวนการที่ผู้บริหารและผู้นิเทศให้การช่วยเหลือแนะนำแก่ผู้รับการนิเทศ โดยการใช้สื่อ เครื่องมือและวิธีการที่เหมาะสม เพื่อช่วยให้ผู้รับการนิเทศสามารถปฏิบัติงานในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สงวน สิทธิเลิศอรุณ (2549: 139) กล่าวว่า การนิเทศการศึกษาเป็นกิจกรรมการบริหารที่ช่วยให้ครูทำงานในหน้าที่ของตนได้ดีขึ้น การนิเทศประกอบด้วยกิจกรรมทั้งหลายที่จะปรับปรุงการสอน เช่น การอบรมครู การพัฒนาหลักสูตรกิจกรรมดังกล่าวจะช่วยในการสร้างขวัญกำลังใจและมนุษยสัมพันธ์

สรุปได้ว่า การนิเทศการศึกษา เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงการเรียนการสอนโดยการปฏิบัติงานร่วมกันของผู้บริหารและครู รวมทั้งบุคลากรทางการศึกษา เพื่อจัดการให้มีคุณภาพ

ความมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษาในการนิเทศการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษานั้นจำเป็นต้องมีจุดมุ่งหมายในการทำงาน เพราะจุดมุ่งหมายในการทำงานเปรียบเสมือนเข็มทิศในการนำทาง ซึ่งจะช่วยให้งานนิเทศการศึกษาบรรลุผล นักการศึกษาหลายท่านได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษาไว้ ดังนี้

พนัส หันนาคินทร์ (2547: 148) ได้กล่าวว่า การนิเทศการศึกษามีจุดมุ่งหมายสำคัญอยู่ที่การปรับปรุงการเรียนการสอนให้ดีขึ้น การนิเทศไม่ใช่การจับผิดแต่เป็นการช่วยเหลือแนะนำ

อุทัย บุญประเสริฐ (2548: 3-4) กล่าวถึง จุดมุ่งหมายสำคัญของการนิเทศ ได้แก่

- 1) ให้ได้ผลงานดี มีคุณภาพสูง

- 2) พัฒนางาน
- 3) พัฒนาคน
- 4) ประสานงานและประสานความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่เกี่ยวข้อง
- 5) สร้างขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของบุคลากร

การนิเทศการศึกษา มีจุดมุ่งหมายที่สำคัญ 4 ประการ คือ

1) เพื่อพัฒนาคน คือ การนิเทศการศึกษา เป็นกระบวนการทำงานร่วมกับครูและบุคลากรทางการศึกษา เพื่อให้ครูและบุคลากรเหล่านั้นได้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในทางที่ดีขึ้น

2) เพื่อพัฒนางาน คือ การนิเทศการศึกษา มีเป้าหมายสูงสุดอยู่ที่นักเรียนซึ่งเป็นผลผลิตจากการสอนของครูและบุคลากรทางการศึกษา โดยเหตุนี้การนิเทศที่จัดขึ้นมีจุดมุ่งหมายพัฒนางานซึ่งได้แก่ งานการสอนให้ดีขึ้นนั่นเอง

3) เพื่อสร้างประสานสัมพันธ์ คือ การนิเทศการศึกษาจะสร้างผลที่เกิดขึ้นจากการทำงานร่วมกันผลัดเปลี่ยนกันเป็นผู้นำและผู้ตาม ซึ่งไม่ใช่เป็นการทำงานภายใต้การถูกบังคับและคอยตรวจตราหรือคอยจับผิด

4) เพื่อสร้างขวัญกำลังใจ คือ การนิเทศการศึกษาสร้างขวัญและกำลังใจ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้บุคคลมีความตั้งใจทำงาน หากการนิเทศไม่ได้ทำการสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ผู้ปฏิบัติงานแล้ว การนิเทศการศึกษาก็น่าจะประสบผลสำเร็จได้ยาก

การนิเทศการศึกษาที่ดีต้องมีจุดมุ่งหมาย หากขาดจุดมุ่งหมายหนึ่งจะทำให้การนิเทศการศึกษาประสบความล้มเหลวได้

เอกชัย กี่สุขพันธ์ (2550: 225) สรุปจุดมุ่งหมายการนิเทศการศึกษามี 4 ประการ คือ

- 1) เพื่อส่งเสริมความเจริญก้าวหน้าทางอาชีพ
- 2) เพื่อส่งเสริมความเจริญงอกงามของครู
- 3) เพื่อปรับปรุงการสอนของครูให้ดีขึ้น
- 4) เพื่อส่งเสริมและแนะนำครู และสร้างสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

โดยสรุปแล้ว การนิเทศการศึกษามีความมุ่งหมายที่จะพัฒนาครูให้มีความสามารถในการสอนพัฒนาตนเอง ช่วยเหลือตนเองได้ สร้างความสัมพันธ์ระหว่างครูและผู้บริหารโรงเรียน โดยความร่วมมือช่วยเหลือกันและกัน ตลอดจนให้มีขวัญและกำลังใจในการทำงาน อันจะส่งผลให้การจัดการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพสูงขึ้น

หลักการนิเทศการศึกษา มีหลักการที่ใช้ยึดถือในการปฏิบัติการนิเทศตามทัศนะของนักการศึกษาหลายท่าน ดังนี้

ชาวี มณีศรี (2544: 31-33) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับหลักการนิเทศ เพื่อเป็นแนวทางให้ผู้บริหารการศึกษาได้ประสบผลสำเร็จในการช่วยครูและโรงเรียนให้มีคุณภาพ ดังนี้

1) การนิเทศต้องเป็นการช่วยกระตุ้นเตือน ประสานงาน และแนะนำให้เกิดความเจริญงอกงามแก่ครูโดยทั่วไป อาทิ มีการอบรมด้านอาชีพ เพื่อให้ครูทราบหลักวิธีการสอนทั่วไป เทคนิควิธีสอนที่มีประสิทธิภาพ การใช้วัสดุอุปกรณ์ เจตคติในการทำงาน การวัดและประเมินผล การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อให้ครูนำความรู้ไปใช้ในการปรับปรุงการจัด การเรียนการสอนได้ดีขึ้น

2) การนิเทศ ต้องตั้งอยู่บนรากฐานของประชาธิปไตย ผู้บริหารจะต้องยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล เปิดโอกาสให้ครูอิสระ ให้ใช้ความสามารถเพื่อปรับปรุงการเรียนของเด็กให้ดีขึ้น กระตุ้นให้มีความคิดริเริ่ม

3) การนิเทศ เป็นกระบวนการส่งเสริมและสร้างสรรค์ ควรหลีกเลี่ยงการบังคับการปฏิบัติที่ไม่ซื่อตรง (Cajoling) การประเมินค่า เข้มงวดตรวจตรา จัดมาตรฐาน และพิธีรีตอง ควรสร้างบรรยากาศให้ครูได้คิด พยายามทำงานแบบใหม่ๆ ปลอ่ยให้ครูได้คิดสร้างสรรค์ตามสติปัญญาแต่ละคน

4) การนิเทศกับการปรับปรุงหลักสูตรเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศ จะต้องเกี่ยวข้องกับปัญหาของการใช้หลักสูตร การพัฒนาวัสดุอุปกรณ์การใช้แหล่งทรัพยากรในชุมชนให้เกิดประโยชน์ให้มากที่สุด

5) การนิเทศ คือ การสร้างมนุษยสัมพันธ์ซึ่งผู้นิเทศต้องยอมรับนับถือบุคคลอื่น เห็นอกเห็นใจคนอื่น หาโอกาสให้ความร่วมมือช่วยเหลือสร้างมิตรไมตรีคนอื่น

6) การนิเทศจะต้องมีการมุ่งส่งเสริมบำรุงขวัญ เพราะการที่ครูมีขวัญกำลังใจดีย่อมทำให้การสอนดีตามไปด้วย และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนก็ขึ้นอยู่กับขวัญของครูที่ให้ขวัญและกำลังใจของครูดี การเรียนของเด็กจะดีตามไปด้วยเช่นกัน

7) การนิเทศมีจุดมุ่งหมายที่จะขจัดช่องว่างระหว่างโรงเรียนและชุมชน การนิเทศจะต้องศึกษาปัญหาและความต้องการของชุมชน มีการใช้ทรัพยากรจากชุมชนให้เกิดประโยชน์ร่วมมือกับผู้นำชุมชนหรือผู้ทรงคุณวุฒิให้มีโอกาสเข้าร่วมวางแผนปรับปรุงและพัฒนาโรงเรียน

รัชนี วิเศษสังข์ (2549: 47) ได้กล่าวถึง หลักการนิเทศภายในโรงเรียนไว้ดังนี้

1) กิจกรรม/ งาน/ โครงการ/ หรือนวัตกรรม ต้องมาจากความต้องการของครู มิใช่การสั่งการ

2) เน้นบรรยากาศแห่งความเป็นประชาธิปไตย

3) ส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

4) เป็นการทำงานที่มีขั้นตอนเป็นระบบ ใช้ข้อมูลในการวิเคราะห์ปัญหา วางแผนการทำงาน

5) มุ่งสร้างบรรยากาศที่เป็นกันเอง การช่วยเหลือเกื้อกูล มิใช่การจับผิดหรือควบคุม กระทรวงศึกษาธิการ (2551: 36-37) ได้กำหนดแนวปฏิบัติในการนิเทศการศึกษาไว้ดังนี้

1) จัดระบบการนิเทศงานวิชาการ และการเรียนการสอนภายในสถานศึกษา

2) ดำเนินการนิเทศวิชาการ และการเรียนการสอนในรูปแบบหลากหลาย และเหมาะสมกับสถานศึกษา

3) ประเมินผลการจัดระบบ และกระบวนการนิเทศการศึกษาในสถานศึกษา

4) ติดตาม ประสานงานกับหน่วยงานต้นสังกัด เพื่อพัฒนาระบบและกระบวนการนิเทศงานวิชาการ และการเรียนการสอนของสถานศึกษา

5) แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และประสบการณ์การจัดระบบนิเทศการศึกษาภายในสถานศึกษา กับสถานศึกษาอื่น หรือเครือข่ายการนิเทศการศึกษาภายในเขตพื้นที่การศึกษา

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า การนิเทศการศึกษาเป็นกระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างครู ผู้บริหาร และบุคลากรทางการศึกษาภายในสถานศึกษาและเครือข่ายสถานศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพทางการศึกษาและให้นักเรียนได้รับการศึกษาอย่างมีคุณภาพ

3.3.8 การแนะแนวทางการศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2551: 24-25) ได้ให้ความหมายของการแนะแนวการศึกษาไว้ว่าหมายถึง การช่วยเหลือนักเรียนแต่ละคนหรือกลุ่มให้สามารถทำกิจกรรมต่างๆ ในโรงเรียนได้ดีขึ้น โดยใช้สมรรถวิสัยที่จะเรียนรู้อย่างอิสระและยังช่วยให้นักเรียนได้รู้ความต้องการและโอกาสทางการศึกษาของตนเองในปัจจุบันและอนาคต การแนะแนวจึงประกอบด้วยช่วยเหลือนักเรียนในการปรับตัวให้เข้ากับสภาพของโรงเรียน การเลือกหลักสูตร การวางแผนการเตรียมตัว การดำเนินการเพื่อให้เกิดความเหมาะสมด้านการศึกษาอาชีพ การแนะแนวการศึกษา ประกอบด้วยกิจกรรม 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ

1) การช่วยเหลือนักเรียนด้านการเรียน

2) การช่วยเหลือนักเรียนด้านการปรับตัว

โดยสรุป การแนะแนวการศึกษามีได้หมายความเฉพาะถึงการช่วยในเรื่องการเรียนเท่านั้น แต่รวมถึงการปรับตัวให้เข้ากับระบบการเรียนการสอนในโรงเรียน เพื่อให้นักเรียนประสบความสำเร็จในการศึกษายิ่งขึ้น ได้แก่

1) การแนะแนวในการเลือกสถานที่เรียน

2) การแนะแนวในการสอบคัดเลือกเข้าเรียนต่อ

3) การแนะแนวในการปรับตัวให้เข้ากับชีวิตในโรงเรียนทุกระยะ

การจัดดำเนินการแนะแนวในโรงเรียนจะเป็นกิจกรรมที่เน้นการป้องกันปัญหาและเสริมสร้างพัฒนาการทุกด้านให้แก่ผู้เรียน หลักการบริหารงานแนะแนวในโรงเรียน ดังนี้

1) ผู้บริหารโรงเรียนต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับลักษณะและขอบข่ายของบริการแนะแนวเป็นอย่างดี ต้องตระหนักถึงความจำเป็นของการจัดตั้งบริการในโรงเรียน

2) บุคลากรต่าง ๆ ในโรงเรียนต้องตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นของการบริการแนะแนวในโรงเรียน

3) การบริการต้องจัดขึ้นเพื่อนักเรียนทุกคน ต้องประชาสัมพันธ์ให้กับนักเรียน

4) การติดต่อประสานงานกับบุคลากร สถาบันต่างๆ ที่จะส่งนักเรียนไปรับการช่วยเหลือ

5) บริการแนะแนวของแต่ละโรงเรียนควรกำหนดโครงสร้างโดยเฉพาะของตนเอง กำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของบุคลากรอย่างชัดเจน

การบริการการแนะแนว เป็นกระบวนการดำเนินงานซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ผู้บริหารโรงเรียนต้องมีบทบาทสำคัญในการสร้างความตระหนักและส่งเสริมให้เกิดการบริการแนะแนวอย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ

กระทรวงศึกษาธิการ (2551: 37) กำหนดแนวปฏิบัติในการแนะแนวทางการศึกษา ดังนี้

1) จัดระบบการแนะแนวทางวิชาการและวิชาชีพภายในสถานศึกษา โดยเชื่อมโยงกับระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน และกระบวนการเรียนสอน

2) ดำเนินการแนะแนวการศึกษา โดยร่วมมือของครูทุกคนในสถานศึกษา

3) ติดตามและประเมินผลการจัดระบบและกระบวนการแนะแนวการศึกษาในสถานศึกษา

4) ประสานความร่วมมือและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และประสบการณ์ด้านการแนะแนว การศึกษากับสถานศึกษาหรือเครือข่ายการแนะแนวภายในเขตพื้นที่การศึกษา

ทั้งนี้สรุปได้ว่า การแนะแนวเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนการสอนกับระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยมุ่งให้ผู้เรียนพัฒนาศักยภาพของตน รู้จักแสวงหาความรู้ ใฝ่เรียน รู้จักและเข้าใจตนเอง รักและเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น เข้าใจสิ่งแวดล้อม และดำรงชีวิตอยู่สังคมอย่างมีความสุข

3.3.9 การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

การกำหนดให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับ สถานศึกษาจึงต้องจัดให้มีการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา โดยให้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารการศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง และสถานศึกษาจะต้องจัดทำรายงานประจำปีเสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและต่อสาธารณชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา เพื่อรองรับการประกันคุณภาพภายนอก

คุณภาพการศึกษา (Quality of Education) หมายถึง การบ่งชี้ลักษณะที่มีความเป็นเลิศทางด้านต่างๆ ทั้งด้านการบริหารและด้านวิชาการ โดยผ่านกระบวนการผลิตที่ประกอบด้วยปัจจัยนำเข้า กระบวนการและผลผลิตตามกรรมวิธี การวัดด้วยเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพ และเป็นที่ยอมรับของสังคม ทั้งนี้ได้มีนักวิชาการหลายท่านที่ได้ให้ความหมายคุณภาพการศึกษาไว้

สุวิมล ว่องวานิช (2549: 1) กล่าวว่า คุณภาพการศึกษา หมายถึง สิ่งที่เราคาดหวังไว้หรือสิ่งที่เราต้องการจะให้เกิด ซึ่งต้องเป็นไปตามความต้องการของลูกค้า (Customer) คือ นักเรียน พ่อแม่ ผู้ปกครอง หรืออาจเรียกว่า ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (Stakeholder)

อุทุมพร จามรมาน (2544: 39) ให้ความหมายของคุณภาพการศึกษา (Quality of Education) ว่าหมายถึง ผลการบริหารจัดการของสถานศึกษาที่เอื้อให้เกิดระบบกลไกการดำเนินงาน เพื่อให้ได้ผลผลิตตามภารกิจของสถาบันอุดมศึกษา มีคุณภาพตามระดับมาตรฐานที่กำหนด ซึ่งรวมถึง การจัดสภาพแวดล้อม การบริหารกลุ่มบุคคล และการจัดการด้านการเมือง

คุณภาพการศึกษาถือเป็นตัวชี้วัดความสำเร็จของการจัดการศึกษาซึ่งเป็นคุณภาพที่เน้นการอบรม การพัฒนาคุณภาพ หรือการจัดการศึกษาและผลที่ได้รับจากการจัดการศึกษา ว่าได้ผลตามมาตรฐานที่กำหนดไว้หรือไม่ สิ่งที่เป็นตัวบ่งชี้คุณภาพการศึกษา คือ ลักษณะหรือคุณสมบัติของผู้เรียน ตรงตามหลักสูตรกำหนด

การศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ หมวด 6 ว่าด้วยมาตรฐานและการประกันคุณภาพศึกษามาตรา 47 ระบุไว้ว่า “ให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับ ประกอบด้วย ระบบการประกันคุณภาพภายในและระบบการประกันคุณภาพภายนอก” และ ในมาตราที่ 48 ซึ่งเกี่ยวข้องกับการประกันคุณภาพการศึกษาภายใน ระบุไว้ว่า “ให้หน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษาจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา และให้ถือว่าการประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารการศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยมีการจัดทำรายงานประจำปี เสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและเปิดเผยต่อสาธารณชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาและเพื่อรองรับการประกันคุณภาพภายนอก” โดยมีสาระสำคัญที่สรุปได้ว่า สถานศึกษาทุกแห่งต้องดำเนินการประเมินตนเองทุกปี โดยการดำเนินการเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารงานตามปกติ และต้องเปิดเผยผลการดำเนินงานของตนเองต่อสาธารณชน พร้อมทั้งจะถูกตรวจสอบจากคณะกรรมการประเมินผลภายนอกในทุก 5 ปีโดยบุคลากรภายในสถานศึกษาตลอดจนคณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ต้องมีส่วนร่วมในการประเมินผลและทำการพัฒนาปรับปรุงการดำเนินงานของสถานศึกษาให้เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด เพื่อพัฒนาคุณภาพและเป็นการเตรียมความพร้อมของสถานศึกษาก่อนรับการประเมินผลภายนอกต่อไป (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2551: 28-29)

การประกันคุณภาพภายในเป็นการควบคุมตรวจสอบโดยตัวเอง จะทำให้สถานศึกษามีระบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ มีการทำงานที่เป้าหมายและแผนการดำเนินงานที่ชัดเจน โดยในการดำเนินการตามแผนเพื่อให้เป็นไปตามเป้าหมายนั้นต้องมีการประเมินคุณภาพภายใน หรือการประเมินตนเองเพื่อตรวจสอบและพัฒนาปรับปรุงให้เป็นไปตามเป้าหมายอยู่ตลอดเวลา

โดยสรุป การประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารจัดการศึกษา ซึ่งจะช่วยให้ได้สารสนเทศที่สะท้อนการปฏิบัติงานของสถานศึกษาและเขตพื้นที่การศึกษา อันนำไปสู่การพัฒนาปรับปรุงตนเองให้บรรลุเป้าหมายตามมาตรฐานการศึกษาที่กำหนด ดังนั้น หากสถานศึกษาและเขตพื้นที่การศึกษามีการประกันคุณภาพภายในอย่างต่อเนื่องจะทำให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับผลการปฏิบัติงานของตนเองว่ามีจุดเด่นในเรื่องใด มีจุดบกพร่องที่ต้องแก้ไขปรับปรุงตนเองในด้านใดบ้าง นอกจากนี้ สถานศึกษาจะต้องจัดให้มีการประเมินคุณภาพภายนอกซึ่งจะเป็นเครื่องมือสำคัญในการยกระดับคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศ อันจะนำไปสู่ความมีมาตรฐานทางการศึกษาและเป็นที่ยอมรับในสากล

กระทรวงศึกษาธิการ (2551: 37) ได้กำหนดแนวปฏิบัติในการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาไว้ ดังนี้

- 1) จัดระบบโครงสร้างองค์กรให้รองรับการจัดระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา
- 2) กำหนดเกณฑ์การประเมินเป้าหมายความสำเร็จของสถานศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาและตัวชี้วัดของกระทรวง เป้าหมายความสำเร็จของเขตพื้นที่การศึกษา หลักเกณฑ์และวิธีการประเมินของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา
- 3) วางแผนการพัฒนาคูณภาพตามระบบการประกันคุณภาพการศึกษาให้บรรลุผลตามเป้าหมายความสำเร็จของสถานศึกษา
- 4) ดำเนินการพัฒนางานตามแผนและติดตาม ตรวจสอบ และการประเมินคุณภาพภายในเพื่อปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง
- 5) ประสานความร่วมมือกับสถานศึกษาและหน่วยงานอื่นในการปรับปรุงและพัฒนา ระบบการประกันคุณภาพภายใน และการพัฒนาคูณภาพการศึกษาตามระบบการประกันคุณภาพการศึกษา
- 6) ประสานงานกับหน่วยงานต้นสังกัดเพื่อการประเมินคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาตามระบบการประกันคุณภาพการศึกษา
- 7) ประสานงานกับสำนักงานรับรองมาตรฐานการศึกษาและประเมินคุณภาพการศึกษาในการประเมินสถานศึกษาเพื่อเป็นฐานในการพัฒนาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

สรุปได้ว่า การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา เป็นกระบวนการบริหารจัดการและพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา โดยสถานศึกษาต้องวางแผนพัฒนาคูณภาพทางการศึกษาตามระบบประกันคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา หน่วยงานต้นสังกัด และหลักเกณฑ์วิธีการประเมินของสำนักงานรับรองมาตรฐานและการประเมินคุณภาพการศึกษา

3.3.10 การส่งเสริมความรู้ทางวิชาการแก่ชุมชน

การที่จะส่งเสริมวิชาการให้กับชุมชนนั้นควรจะทำการศึกษาและสำรวจความต้องการสนับสนุนงานวิชาการแก่ชุมชนและสร้างความสัมพันธ์อันดีให้เกิดกับชุมชนก่อน หลักการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเพื่อให้บริหารงานด้านความสัมพันธ์กับชุมชนของโรงเรียนเป็นไปด้วยดีนั้น กระทรวงศึกษาธิการ (2551: 37) ได้เสนอหลักความสัมพันธ์โรงเรียนกับชุมชนไว้ ดังนี้

1) หลักความบริสุทธิ์ใจ (Integrity Principle) ตามหลักการนี้ ผู้บริหารโรงเรียนพึงให้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวแต่ละอย่างของการจัดและบริหารโรงเรียนแก่ประชาชนด้วยความบริสุทธิ์ใจ คือ ไม่ผิดเพี้ยนไปจากความจริง ไม่บิดบังซ่อนเร้นเพราะจะเป็นเหตุให้เกิดภาวะจิตหมดศรัทธาและคลาญความร่วมมือได้

2) หลักความต่อเนื่อง (Continuity Principle) เป็นการบริหารความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ตามหลักการนี้ผู้บริหารโรงเรียนจำเป็นต้องคำนึงถึงความสืบเนื่องที่ต้องกระทำติดต่อกันไปไม่ใช่ขาดตอน ทั้งนี้เพื่อกระชับสัมพันธ์ภาพให้แน่นอยู่เสมอ

3) หลักการครอบคลุมในเนื้อหา (Coverage Principle) ตามหลักการนี้ผู้บริหารโรงเรียนพึงคำนึงถึงการเผยแพร่ข่าวสารการดำเนินงานของโรงเรียนทุก ๆ ด้าน ให้ประชาชนในชุมชนได้ทราบ เพื่อประชาชนในชุมชนได้ภาพการบริหารของโรงเรียนที่ชัดเจนและเพียงพอ

4) หลักความเรียบง่าย (Simplicity Principle) การบริหารความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในหลักการนี้ ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องคำนึงถึงความเข้าใจได้ซึ่งหมายถึงการใช้ภาษาที่เรียบง่ายและเป็นภาษาที่ประชาชนในชุมชนสามารถเข้าใจได้ชัดเจน ลักษณะการสื่อสารอื่นที่ประชาชนไม่คุ้นเคยอาจทำให้เกิดความเข้าใจที่คลุมเครือ หรือไม่เข้าใจ และจะเป็นเหตุให้ขาดภาพรวมเกี่ยวกับโรงเรียนรวมทั้งขาดความร่วมมืออันดีไปด้วย

5) หลักการสร้างสรรค์ (Creativeness Principle) สำหรับการบริหารความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ตามหลักการนี้ผู้บริหารโรงเรียนจำเป็นต้องคำนึงถึงการเสนอข่าวสารหรือข้อมูลเกี่ยวกับโรงเรียนเฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องกับความเจริญก้าวหน้าของนักเรียนและของโรงเรียนเป็นส่วนรวม พึงละเว้นการเสนอข่าวสารที่เกี่ยวกับปัญหาส่วนตัวของครู อาจารย์หรือผู้บริหาร รวมทั้งความอ่อนแอ ความหมดหวัง หมดกำลังใจในการบริหารโรงเรียนให้ประชาชนในชุมชนทราบ เพราะข่าวสารดังกล่าวเป็นเรื่องส่วนตัว ไม่มีลักษณะเป็นการสร้างสรรค์แต่อย่างใด

6) หลักปรับตัว (Adaptability Principle) ตามหลักการนี้การบริหารความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนพึงคำนึงถึงความแตกต่างของประชาชนในแต่ละท้องถิ่นในด้านภาษา สภาพปัญหา สภาพวัฒนธรรม พื้นฐานความรู้ ความเชื่อและเจตคติการจัดเสนอข่าวสารออกเผยแพร่กับประชาชนในชุมชนจะต้องไม่ขัดกับลักษณะดังกล่าวในชุมชน

7) หลักยืดหยุ่น (Flexibility Principle) การบริหารความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ในหลักการนี้ผู้บริหารโรงเรียนพึงคำนึงถึงการเปลี่ยนแปลงในชุมชนในด้านต่าง ๆ เป็นต้นว่า เศรษฐกิจ สังคม ค่านิยม เจคติ ความต้องการและความสนใจ ได้แก่ การศึกษา สำนวญความต้องการสนับสนุนงานวิชาการแก่ชุมชน จัดให้ความรู้ เสริมสร้างความคิด และเทคนิคทักษะทางวิชาการ เพื่อการพัฒนาทักษะวิชาชีพและคุณภาพของประชาชนในชุมชน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2551: 37) มีแนวคิดว่ องค์กรท้องถิ่นและชุมชนมีส่วนร่วมจัดการศึกษา โรงเรียนประถมศึกษาจะพัฒนาได้ดี เกิดผลต่อการพัฒนานักเรียนได้อย่างแท้จริง ถ้าทุกฝ่ายทุกคนในชุมชนมีความรู้สึกรักเป็นเจ้าของโรงเรียน รักโรงเรียน ถ้ามาร่วมคิดร่วมทำร่วมจัดการศึกษา และพัฒนาโรงเรียน รวมทั้งช่วยสนับสนุนทั้งบุคลากรและงบประมาณ

สรุปได้ว่า การจัดการศึกษา การกำหนดบทบาทให้มีการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ ประเมินผลและร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดกับบุตรหลานโดยตรง น่าจะทำให้เกิดการพัฒนาโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในชุมชนนั้นได้เป็นอย่างดี การมีส่วนร่วมโดยประชาชนในระบบการศึกษานั้นจะเป็นตัวควบคุมการดำเนินงานของระบบราชการให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ก่อให้เกิดการวางแผนการใช้จ่ายเงินที่รอบคอบและใช้อย่างคิดหน้าคิดหลัง เมื่อมีการดำเนินงานไม่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนหรือสังคมเสี่ยงสะท้อนจากประชาชนจะทำให้การปรับปรุงเป็นไปได้อย่างทันท่วงทียิ่งขึ้น เมื่อโรงเรียนเป็นของประชาชน ประชาชนจะสามารถบอกได้ว่าไม่เพียงแต่ลูกหลานของเขาเท่านั้นที่อยากได้รับการศึกษา ตัวเขาเองก็ต้องการด้วย เช่น ต้องการพัฒนาอาชีพและคุณภาพชีวิต อยากให้อาคารเรียนซึ่งเป็นผลจากเงินภาษีอากรได้ถูกใช้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น การมีส่วนร่วมทางการศึกษาเปิดโอกาสให้มีการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นมากขึ้น เมื่อการปกครองท้องถิ่นพัฒนาไปถึงระดับหนึ่งแล้ว ชุมชนจะรู้ว่าเขาเองไม่ได้เป็นเพียงผู้พลอยได้รับผลประโยชน์จากการศึกษาเท่านั้น เขาจะต้องเป็นผู้ให้ด้วยเพราะความจริงแล้วการศึกษาคือการพัฒนาคุณภาพชีวิต

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2551: 39) มีแนวคิดว่ การจัดการเรียนการสอนในระดับประถมศึกษาเพื่อให้นักเรียนมีลักษณะที่พึงประสงค์ตามแนวทางปฏิรูปการศึกษาทั้ง 3 ประการ คือ ให้มีความสามารถทางความคิด การแสวงหาและสร้างความรู้ด้วยตนเอง และมีคุณธรรมจริยธรรม นอกจากครูผู้สอนจะเปลี่ยนพฤติกรรมการสอน โดยยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลางให้มีการปฏิบัติจริง การค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง มีการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมในกิจกรรมการเรียนการสอน การเป็นตัวอย่างที่ดีแล้ว ผู้เกี่ยวข้องจะต้องมีส่วนร่วมสนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เป็นไปตามแนวดังกล่าวอย่างใกล้ชิด

กมล ภูประเสริฐ (2544: 53) ให้ทัศนะถึงการจัดการศึกษาไว้ว่า ผู้ปกครอง นักเรียนและชุมชนมีส่วนสำคัญในการพัฒนานักเรียน ในส่วนผู้บริหารและโรงเรียนควรดำเนินการประสานงานกับผู้ปกครอง ดังนี้

1) เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองและชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียน การกำหนดเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพและคุณลักษณะของผู้เรียน

2) ชี้แจงและสร้างความเข้าใจกับผู้ปกครองให้เห็นคุณค่าของการศึกษา และความสำคัญของการเรียนของนักเรียน และความรับผิดชอบของผู้ปกครองในการพัฒนาบุตรหลานของตนเองให้มีคุณภาพตามที่ต้องการ

3) ส่งเสริมให้ผู้ปกครองและชุมชนได้ตรวจสอบผลการดำเนินงาน ผลการจัดการศึกษาของโรงเรียนว่าเป็นไปตามความคาดหวังหรือไม่

4) เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองที่มีความพร้อม มีกำลังความสามารถ มีกำลังทรัพย์เข้ามาสนับสนุนการพัฒนาโรงเรียนตามศักยภาพและความสนใจ

การดำเนินการประสานความร่วมมือกับคณะบุคคลที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับงานโรงเรียน ซึ่งได้แก่ คณะกรรมการโรงเรียน คณะที่ปรึกษาของโรงเรียนและคณะอนุกรรมการเฉพาะกิจที่คณะกรรมการโรงเรียนแต่งตั้งขึ้น เพื่อให้ปฏิบัติหน้าที่อย่างใดอย่างหนึ่งของโรงเรียน ซึ่งคณะบุคคลเหล่านี้โรงเรียนควรให้ความสำคัญ ให้เกียรติและพยายามสร้างความประทับใจและความภาคภูมิใจที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียน จนเกิดความรู้สึกว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียนนี้

ประเวศ วะสี (2549: 16) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับการจัดการศึกษาว่ายังไม่ได้ระดมทรัพยากรทางสังคมทั้งหมดมามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และกระบวนการเรียนรู้ยังไม่ได้สร้างคนที่คิดเป็น ทำเป็น และมีคุณธรรมจริยธรรมอย่างที่เราควรจะเป็น มีความจำเป็นต้องปฏิรูปการศึกษาให้เป็นการศึกษาสำหรับคนทั้งมวลอย่างแท้จริง สังคมทั้งหมดต้องมีสิทธิเสรีภาพและบทบาทในการเข้ามามีส่วนร่วม จัดการศึกษาและปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ สามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้จริง

สรุปได้ว่า งานส่งเสริมความรู้ด้านวิชาการแก่ชุมชน คือ การระดมทรัพยากรจากแหล่งเรียนรู้นักเรียนในชุมชนมาจัดการศึกษาให้สอดคล้องและตอบสนองกับความต้องการของชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ โรงเรียนสำรวจความต้องการของชุมชนเพื่อจัดบุคลากรในสถานศึกษาให้ความรู้และช่วยเหลืองานวิชาการแก่ชุมชน ประสานความร่วมมือกับชุมชนเพื่อเสริมสร้างทักษะวิชาการและวิชาชีพในชุมชน จัดบุคลากรในสถานศึกษาเข้าร่วมกิจกรรม เพื่อส่งเสริมวิชาการของชุมชนเป็นประจำ มีการประชาสัมพันธ์ข่าวสารวิชาการให้ผู้ปกครองและชุมชนได้รับทราบ เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการสนับสนุนการพัฒนาการเรียนการสอนของครู

กระทรวงศึกษาธิการ (2551: 38) กำหนดแนวปฏิบัติการส่งเสริมความรู้ทางวิชาการแก่ชุมชนไว้ ดังนี้

1) ศึกษา สำรวจความต้องการ สนับสนุนงานวิชาการแก่ชุมชน

2) จัดให้ความรู้ เสริมสร้างความคิด และเทคนิค ทักษะทางวิชาการ เพื่อการพัฒนาทักษะวิชาชีพ และคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนและท้องถิ่น

3) ส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนและท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางวิชาการ ของสถานศึกษา และที่จัดโดยบุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงาน และสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา

4) ส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประสบการณ์ระหว่างบุคคล ครอบครัว ชุมชน ท้องถิ่น

สรุปได้ว่า การส่งเสริมความรู้ทางวิชาการแก่ชุมชนเป็นการให้ความรู้ เสริมสร้างความคิด เทคนิคและทักษะทางวิชาการ เพื่อเป็นการพัฒนาทักษะวิชาชีพและคุณภาพชีวิตของประชาชนใน ชุมชน ท้องถิ่น ตลอดจนมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ของสมาชิกในชุมชน

3.3.11 การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาและองค์กร

การประสานความร่วมมือในการพัฒนางานวิชาการกับสถานศึกษาและองค์กรอื่น ได้แก่ ประสานความร่วมมือ ช่วยเหลือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาของรัฐ เอกชน และองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานและระดับอุดมศึกษา ได้แก่ โรงเรียนมีการวางแผน เพื่อประสานความร่วมมือกับหน่วยงานและองค์กรอื่น แต่งตั้งบุคลากรเพื่อดำเนินงานวิชาการและ ประสานความร่วมมือกับสถานศึกษาอื่น ส่งเสริมให้ชุมชน องค์กร หน่วยงานอื่นมีส่วนร่วมในการ พัฒนางานวิชาการในสถานศึกษา องค์กรร่วมมือวางแผนพัฒนาวิชาการเพื่อเผยแพร่ความรู้ต่อชุมชน ประสานความร่วมมือช่วยเหลือการพัฒนางานวิชาการกับสถานศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการ (2551: 38) ได้กำหนดแนวปฏิบัติในการประสานความร่วมมือในการ พัฒนาการศึกษากับสถานศึกษาและองค์กรอื่นไว้ ดังนี้

1) ประสานความร่วมมือ ช่วยเหลือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาของรัฐ เอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานและระดับอุดมศึกษา ทั้งบริเวณใกล้เคียง ภายในเขตพื้นที่การศึกษาและต่างเขตพื้นที่การศึกษา

2) สร้างเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับองค์กรในประเทศและ ต่างประเทศ

สรุปได้ว่า การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาและองค์กรอื่นนั้น เป็นภารกิจของสถานศึกษาที่ต้องดำเนินการเพื่อพัฒนาศักยภาพของบุคลากร คุณภาพการจัด การศึกษา ความก้าวหน้าทางวิชาการ คุณภาพผู้เรียนจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวิชาการจาก เครือข่ายความร่วมมือกับองค์กรต่าง ๆ

3.3.12 การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงาน และสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา

การส่งเสริมสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงานและ สถาบันอื่นที่จัดการศึกษา ได้แก่ สสำรวจและศึกษาข้อมูลการจัดการศึกษา ความต้องการในการได้รับ การสนับสนุนด้านวิชาการของบุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงาน สถาบันสังคมอื่น และการพัฒนา

คุณภาพการเรียน จัดให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการจัดการศึกษาของบุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงาน และสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา ได้แก่ โรงเรียนจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีเพื่อเข้าร่วมกิจกรรมกับหน่วยงานอื่นที่จัดการศึกษา มีการจัดทำเอกสารเชิญชวนบุคคล องค์กร หน่วยงานอื่นเข้าร่วมประชุมวิชาการหรือร่วมกิจกรรม ส่งเสริมสนับสนุนงานวิชาการให้ครูได้ช่วยพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ในการจัดการศึกษาของบุคคล ครอบครัว องค์กรเอกชนที่จัดการศึกษา มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการจัดการศึกษาของบุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงานและสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษา โรงเรียนมีการประเมินผลการดำเนินงานเพื่อวางแผนการปรับปรุงการดำเนินงาน

กระทรวงศึกษาธิการ (2551: 38) ได้กำหนดแนวปฏิบัติในการส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงาน และสถาบันอื่นที่จัดการศึกษาไว้ ดังนี้

- 1) สำรวจและศึกษาข้อมูลการจัดการศึกษา รวมทั้งความต้องการในการได้รับการสนับสนุนด้านวิชาการของบุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงานและสถาบันทางสังคมอื่นที่จัดการศึกษา
- 2) ส่งเสริม สนับสนุนการพัฒนาวิชาการและการพัฒนาคุณภาพ การเรียนรู้ในการจัดการศึกษาของบุคคล ครอบครัว องค์กร และสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษา
- 3) จัดให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการจัดการศึกษาของบุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงาน และสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษา

สรุปได้ว่า สถานศึกษาต้องมีการส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงาน และสถาบันอื่นที่จัดการศึกษาตามแนวทางที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด เพื่อให้สถานศึกษามีส่วนพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ของบุคคล ครอบครัว และสังคม การพัฒนางานวิชาการมีขอบข่ายของงานกว้างขวางมากและเกี่ยวข้องกับบุคคลหลายฝ่าย ดังนั้นการที่โรงเรียนจะพัฒนาครูให้มีความรู้ความสามารถในด้านวิชาการจะต้องทำให้ทุกฝ่ายพอใจในด้านการบริหารและการจัดการ สถานศึกษาสร้างความร่วมมือและแก้ไขปัญหาการทำงานร่วมกัน ผู้บริหารต้องดำเนินการที่เกี่ยวกับการที่แสวงหา เขียนปรัชญาและจุดประสงค์ของการจัดการศึกษาในโรงเรียนออกมาให้ชัดเจน เพื่อเป็นแนวทางให้ครูปฏิบัติได้อย่างบรรลุเป้าหมาย

4. แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพภายในของสถานศึกษา ตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน

4.1 การประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา

4.1.1 ความหมายของการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา

การประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา (Internal Quality Assurance) เป็นระบบที่สถานศึกษาสร้างความมั่นใจ (Assure) แก่ผู้รับบริการ ทั้งผู้เรียน ผู้ปกครอง ชุมชน ตลอดจนองค์กรหรือสถานประกอบการที่รับผู้เรียนเข้าศึกษาต่อหรือทำงาน ว่าสถานศึกษาสามารถจัดการศึกษาให้มีคุณภาพได้ตามมาตรฐานที่สถานศึกษากำหนด ผู้สำเร็จการศึกษามีความรู้ความสามารถ

มีทักษะและมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามที่หลักสูตรกำหนด และสังคมคาดหวังให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข รวมทั้งสร้างประโยชน์ให้แก่ครอบครัวและชุมชนตามความเหมาะสม ด้วยการบริหารจัดการที่มีคุณภาพทั้งองค์กรโดยใช้หลักการมีส่วนร่วม บุคลากรในสถานศึกษา โดยเฉพาะครูและผู้บริหารตระหนักถึงเป้าหมาย คือ ผลประโยชน์ที่เกิดกับผู้เรียนเป็นอันดับแรก ระบบการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาจึงเป็นกลไกสำคัญประการหนึ่งในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาที่เกี่ยวข้องสามารถตรวจสอบได้และถูกกำหนดให้สถานศึกษาทุกแห่งต้องดำเนินการตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติและประกาศกฎกระทรวง

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545 และ (ฉบับที่ 3) พุทธศักราช 2553 ว่าด้วย “การประกันคุณภาพภายใน” หมายความว่า การประเมินผลและการติดตามตรวจสอบคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาจากภายใน โดยบุคลากรของสถานศึกษานั้นเองหรือโดยหน่วยงานต้นสังกัดที่มีหน้าที่กำกับดูแลสถานศึกษานั้น

กระทรวงศึกษาธิการ (2553: 8 - 9) ได้ให้ความหมายของการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาว่า เป็นกระบวนการจัดการเพื่อเน้นให้บรรลุเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพให้เป็นไปตามมาตรฐานที่ต้องการ เป็นกระบวนการที่บุคลากรทุกฝ่ายในสถานศึกษาร่วมกันวางแผน กำหนดเป้าหมายและวิธีการลงมือปฏิบัติตามแผนในทุกขั้นตอน มีการบันทึกและติดตามตรวจสอบผลงาน หาจุดเด่น จุดที่ต้องปรับปรุงและร่วมกันปรับปรุงแผนงานนั้น ๆ โดยมุ่งหวังให้มีประสิทธิภาพในการบริหารจัดการสถานศึกษาที่เน้นคุณภาพของผู้เรียนเป็นสำคัญ

วารุณี บำรุงสวัสดิ์ (2553: 12) ได้ให้ความหมายการประกันคุณภาพภายในของโรงเรียน หมายถึง กระบวนการบริหารจัดการ การเรียนการสอนตามภารกิจปกติของสถานศึกษาที่มีแผน กิจกรรม การประเมินผล และติดตามตรวจสอบคุณภาพที่เป็นระบบ สะท้อนถึงควมมีคุณภาพโดยโรงเรียนร่วมกันพัฒนา ปรับปรุงคุณภาพให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา

วินัย คำแหง (2553: 9) ได้ให้ความหมายการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาว่าหมายถึง กระบวนการสร้างความมั่นใจว่าสถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ และผู้เรียนจบการศึกษาอย่างมีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนดไว้เป็นระบบครบวงจร (PDCA) ตามหลักการบริหารของเอ็ดเวิร์ดดับเบิลยูเดมมิงซึ่งครอบคลุมขั้นตอนต่าง ๆ 4 ขั้นตอน

ธนกร อัมจักร (2557: 5) ได้ให้ความหมายการประกันคุณภาพการศึกษาว่า การบริหารจัดการและดำเนินกิจกรรมตามภารกิจปกติของสถานศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะเป็นการสร้างเชื่อมั่นให้ผู้รับบริการการศึกษา ทั้งยังเป็นการป้องกันการจัดการศึกษาที่ด้อยคุณภาพ และสร้างสรรค์การศึกษาให้เป็นกลไกที่มีพลังในการพัฒนาประชากรให้มีคุณภาพสูงขึ้น

สรุปได้ว่า การประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา หมายถึง การประเมินผลและการติดตามตรวจสอบคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาจากภายในโดยบุคลากรของสถานศึกษานั้นเอง หรือโดยหน่วยงานต้นสังกัดที่มีหน้าที่กำกับดูแลสถานศึกษานั้นตามแผนพัฒนาการศึกษา และแผนปฏิบัติการประจำปีของสถานศึกษา

4.2 ความสำคัญของการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา

ระบบการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา (Internal Quality Assurance) เป็นระบบที่สถานศึกษาสร้างความมั่นใจ (Assure) แก่ผู้รับบริการ ทั้งผู้เรียน ผู้ปกครอง ชุมชน ตลอดจนองค์กรหรือสถานประกอบการที่รับผู้เรียนเข้าศึกษาต่อหรือทำงาน ว่าสถานศึกษาสามารถจัดการศึกษาให้มีคุณภาพได้ตามมาตรฐานที่สถานศึกษากำหนด ผู้สำเร็จการศึกษามีความรู้ความสามารถ มีทักษะและมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามที่หลักสูตรกำหนดและสังคมคาดหวัง สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข รวมทั้งสร้างประโยชน์ให้แก่ครอบครัวและชุมชนตามความเหมาะสมด้วยการบริหารจัดการที่มีคุณภาพทั้งองค์กรโดยใช้หลักการมีส่วนร่วม บุคลากรในสถานศึกษาโดยเฉพาะครูและผู้บริหารตระหนักถึงเป้าหมาย คือ ผลประโยชน์ที่เกิดกับผู้เรียนเป็นอันดับแรก ระบบการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา จึงเป็นกลไกสำคัญประการหนึ่งในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาที่ผู้เกี่ยวข้องสามารถตรวจสอบได้และถูกกำหนดให้สถานศึกษาทุกแห่งต้องดำเนินการตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545 และประกาศกฎกระทรวง พุทธศักราช 2553 และได้กำหนดหลักการสำคัญข้อหนึ่ง คือ ให้มีการกำหนดมาตรฐานการศึกษาและจัดระบบประกันคุณภาพการศึกษาทุกระดับและประเภทการศึกษา โดยที่กำหนดให้ “มาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา” เป็นภารกิจสำคัญหมวดหนึ่งที่สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องดำเนินการ อีกทั้งต้องเป็นไปตามระบบ หลักเกณฑ์และวิธีการที่กระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้กำหนดด้วยจากการประเมินผลการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่ผ่านมา

ในทศวรรษที่สอง (พ.ศ.2552-2561) ที่ต้องการเห็นคนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง รักการอ่าน และมีนิสัยใฝ่เรียนรู้ตลอดชีวิตมีความสามารถในการสื่อสารสามารถคิดวิเคราะห์ แก้ปัญหา คิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีจิตสาธารณะ มีระเบียบวินัย เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม สามารถทำงานเป็นกลุ่ม ตลอดจนมีศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม จิตสำนึก และความภาคภูมิใจในความเป็นไทย ยึดมั่นการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รังเกียจการทุจริตและต่อต้านการซื้อสิทธิ์ขายเสียงและสามารถก้าวทันโลก เมื่อสรุปรวมโดยย่อ คือ คนไทยยุคใหม่ได้เรียนรู้ตลอดชีวิต มีสติรู้ทัน มีปัญญารู้คิด มีสมรรถนะ และมีคุณธรรมรับผิดชอบต่อครอบครัว ประเทศชาติและเป็นพลเมืองดีของโลก โดยมุ่งปฏิรูปการศึกษาและการเรียนรู้อย่างเป็นระบบใน 3 ประเด็นหลัก คือ 1) การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาและการ

เรียนรู้ของคนไทย 2) การเพิ่มโอกาสทางการศึกษาและการเรียนรู้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ และ 3) การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โดยมีกรอบแนวทางการปรับปรุงการศึกษาไว้ 4 ประการ คือ การพัฒนาคุณภาพคนไทยยุคใหม่ การพัฒนาคุณภาพครูยุคใหม่ การพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา และแหล่งเรียนรู้ยุคใหม่ และการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการใหม่ โดยได้กำหนดเป้าหมาย ยุทธศาสตร์และตัวบ่งชี้ความสำเร็จไว้ ดังนี้

1. การศึกษาไทยมีคุณภาพและได้มาตรฐานระดับสากล
2. คนไทยใฝ่รู้ คือ การสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง รักการอ่าน และแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่อง

3. คนไทยใฝ่ดี คือ การมีคุณธรรม มีจิตสำนึกและค่านิยมที่พึงประสงค์เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม มีจิตสาธารณะ มีวัฒนธรรมประชาธิปไตย

4. คนไทย คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาได้ คือ การมีทักษะในการคิดและการปฏิบัติ มีความสามารถในการแก้ปัญหา มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความสามารถในการสื่อสาร

จากความเคลื่อนไหวของการจัดการศึกษาในปัจจุบันนั้น นอกจากสถานศึกษาจะมุ่งมั่นพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและสังคมในท้องถิ่นของตนแล้ว สถานศึกษาจะต้องผนวกสิ่งที่คุณเรียนควรได้รับการพัฒนาและมีคุณภาพตามวิสัยทัศน์ที่สังคมในอนาคตควรจะเป็นด้วยเพื่อให้ผู้เรียนสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

สรุปได้ว่าการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาเป็นภารกิจหลักที่โรงเรียนต้องดำเนินงาน เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้บรรลุเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพให้เป็นไปตามมาตรฐานที่ต้องการ

4.3 แนวคิด หลักการที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545 และ (ฉบับที่ 3) พุทธศักราช 2553 บัญญัติให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษาทั้งการประกันคุณภาพภายในและการประกันคุณภาพภายนอก เพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาทุกระดับ และต้องเป็นไปตามที่กฎกระทรวงกำหนด ดังนั้นจึงได้มีการยกเลิกกฎกระทรวงที่ออกไปแล้วและให้ใช้กฎกระทรวงที่ปรับให้ใหม่ คือ กฎกระทรวงว่าด้วยระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษาพุทธศักราช 2553 แทน โดยที่หลอมรวมการประกันคุณภาพภายในของการศึกษาขั้นพื้นฐาน การอาชีวศึกษา การอุดมศึกษาและการประกันคุณภาพภายนอกไว้ในฉบับเดียวกัน ทำให้สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพภายนอกที่ชัดเจนขึ้น นอกจากนี้ยังกำหนดให้มีการตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่งเรียกว่า “คณะกรรมการประกันคุณภาพภายในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน” ที่มีผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความสามารถ ความเชี่ยวชาญและ

ประสบการณ์ในด้านการจัดการศึกษา จำนวนไม่เกิน 9 คน แต่งตั้งโดยรัฐมนตรีเพื่อช่วยในการขับเคลื่อนการพัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาที่กำหนด รวมทั้งสามารถแข่งขันกับนานาชาติและครูอาจารย์ในประเทศ และผู้เรียนมีคุณภาพอยู่ในระดับต้น ๆ เมื่อเข้าร่วมแข่งขันในเวทีโลก

กระทรวงศึกษาธิการ (2554: 6-12) หลักเกณฑ์และวิธีการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาตามกฎหมายกระทรวงว่าด้วยระบบหลักเกณฑ์และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2553 ได้กำหนดหลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการประกันคุณภาพภายในให้สถานศึกษาดำเนินการโดยยึดหลักการมีส่วนร่วมของชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคเอกชนดังต่อไปนี้

1. กำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา
2. จัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่มุ่งคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา
3. จัดระบบบริหารและสารสนเทศ
4. ดำเนินงานตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา
5. จัดให้มีการติดตาม ตรวจสอบคุณภาพการศึกษา
6. จัดให้มีการประเมินคุณภาพภายในตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา
7. จัดทำรายงานประจำปีที่เป็นรายงานประเมินคุณภาพภายใน
8. จัดให้มีการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

จะเห็นได้ว่า ระบบประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาในส่วนของการศึกษาขั้นพื้นฐานนั้นยังคงกำหนดหลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติไว้เช่นเดิม กล่าวคือ ให้สถานศึกษามีการกำหนดเป้าหมายได้แก่ มาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา มีการพัฒนาและประเมินตนเองอย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี ใช้กระบวนการบริหารที่ดี สร้างการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายในการบริหารจัดการมุ่งให้การประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา เป็น “การประกันคุณภาพการจัดการเรียนรู้ที่คำนึงถึงผลอันเกิดขึ้นกับผู้เรียนเป็นสำคัญที่สุด”

การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในของสถานศึกษาจึงยึดหลักการ 3 ประการ คือ

1. หลักการกระจายอำนาจ (Decentralization) สถานศึกษามีอิสระและมีความคล่องตัวในการบริหารและตัดสินใจดำเนินงาน ทั้งด้านการบริหารงานวิชาการงบประมาณ บุคลากร และทรัพยากร การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกและผู้สอนทำบทบาทหน้าที่ในการสอน จัดกิจกรรมและพัฒนาสื่อเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนให้บรรลุผลตามจุดหมายของหลักสูตรได้อย่างเต็มที่ที่สามารถจัดการศึกษาได้สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ ความต้องการของชุมชนและสังคมได้มากที่สุด

2. หลักการเปิดโอกาสการมีส่วนร่วมในการทำงาน (Participation) หน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้ประกอบการ ภูมิปัญญาท้องถิ่น/ ประชาชนชาวบ้าน เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ทั้งในฐานะเป็นคณะกรรมการสถานศึกษา หรือคณะทำงานในส่วนอื่น ๆ ของสถานศึกษา โดยมีการร่วมกันคิด ตัดสินใจ สนับสนุน ส่งเสริมและติดตามตรวจสอบการดำเนินงานตลอดจนร่วมภาคภูมิใจในความสำเร็จของสถานศึกษา

3. หลักการแสดงภาระรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ (Accountability) มาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาเป็นเป้าหมาย (Goals) ที่ผู้เรียน ผู้ปกครอง และชุมชนต้องได้รับรู้เพื่อการพัฒนา ร่วมกันและเพื่อการติดตามตรวจสอบการดำเนินงานของสถานศึกษาว่าสามารถนำพาผู้เรียนไปสู่มาตรฐานที่ได้กำหนดร่วมกันไว้หรือไม่ จากเป้าหมายและจุดเน้นการพัฒนาดังกล่าว สถานศึกษาต้องสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา (School Improvement Plan) เลือกลวิธีการพัฒนาที่เหมาะสมและสามารถทำให้เกิดผลได้อย่างเป็นรูปธรรม มีการประชาสัมพันธ์ เป้าหมายและจุดเน้นที่ต้องการพัฒนาให้ทุกฝ่ายได้รับรู้เพื่อเป็นสัญญาประชาคมและเพื่อให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมีทิศทางการทำงานที่ชัดเจนสู่เป้าหมายเดียวกัน

จากหลักการดังกล่าวข้างต้น การประกันคุณภาพการศึกษาจึงมีกระบวนการดำเนินการที่สัมพันธ์ต่อเนื่องกัน 3 ชั้น คือ

1. การประเมินคุณภาพภายใน เป็นการประเมินคุณภาพการจัดการศึกษา การติดตาม และการตรวจสอบคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา กระทำโดยบุคลากรของสถานศึกษาหรือโดยสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา หรือโดยหน่วยงานต้นสังกัดที่มีหน้าที่กำกับดูแลสถานศึกษา ทั้งนี้ เพื่อนำผลจากการประเมินไปใช้ในการวางแผนพัฒนากิจกรรม/ โครงการพัฒนาที่จัดทำขึ้น จึงตั้งอยู่บนฐานความเป็นจริง มีความเป็นไปได้และสำเร็จผลในเวลาอันเหมาะสม

2. การติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษา เป็นกระบวนการติดตามตรวจสอบความก้าวหน้าของการปฏิบัติตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาและจัดทำรายงานการติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษาพร้อมทั้งเสนอแนะมาตรการเร่งรัดการพัฒนาคุณภาพการศึกษา เมื่อจะตรวจสอบความก้าวหน้า สถานศึกษาจะต้องมีข้อมูลสารสนเทศที่แสดงแนวโน้มผลการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนและคุณภาพการบริหารจัดการของสถานศึกษา ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีการวางระบบการเก็บรวบรวมข้อมูลและสารสนเทศเกี่ยวกับผู้เรียนและการปฏิบัติงานเป็นประจำทุกปี มีวิธีการเก็บข้อมูลที่ไม่ยุ่งยากและเกิดจากการปฏิบัติจริง ข้อมูลสารสนเทศที่จะแสดงแนวโน้มผลการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนและคุณภาพการบริหารจัดการของสถานศึกษาได้ไม่ควรจะน้อยกว่า 3 ปีการศึกษา ดังนั้น ครูทุกคนต้องสามารถแสดงข้อมูลผลการเรียนของผู้เรียนได้เป็นรายบุคคล รายห้องเรียน รายชั้น รายกลุ่มสาระ จนเป็นข้อมูลรวมระดับสถานศึกษาได้หรือโครงการอื่น ๆ ที่สถานศึกษาดำเนินการ ก็จะต้องสามารถตอบได้ว่า เหตุใดจึงเพิ่มกิจกรรมใหม่ขึ้นหรือปรับลดกิจกรรมบางอย่างลง ข้อมูล

สารสนเทศเหล่านี้จะถูกนำไปสรุปรายงานให้คณะกรรมการสถานศึกษาทราบเพื่อร่วมกันหาแนวทางพัฒนาต่อไป

3. การพัฒนาคุณภาพการศึกษา เป็นกระบวนการพัฒนาการศึกษาเข้าสู่คุณภาพที่สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาของชาติ โดยมีการกำหนดมาตรฐานการศึกษาการจัดระบบและโครงสร้าง การวางแผนและการดำเนินงานตามแผน รวมทั้ง“สร้างจิตสำนึก” ให้เห็นว่าการพัฒนาคุณภาพการศึกษาจะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องและเป็น “ความรับผิดชอบร่วมกัน” ของทุกคน

การพัฒนาคุณภาพการศึกษาเป็นคำที่มีความหมายกว้างมาก แต่ในระดับสถานศึกษานั้น แท้จริงแล้วคือหน้าที่หลักของสถานศึกษาในการจัดการเรียนการสอน โดยมีคุณภาพที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียนเป็นเป้าหมาย ซึ่งในปัจจุบันกำหนดในรูปของมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา ฉะนั้น ในความคิดกิจกรรม/ โครงการหรือพัฒนานวัตกรรมใดต้องสะท้อนผลที่เกิดกับผู้เรียนได้ อย่างไรก็ตามการดำเนินงานจะบรรลุผลสำเร็จได้ต้องเกิดจากผู้ปฏิบัติงานทุกคนทำงานอย่างเป็นระบบทำงานร่วมกันได้ดี รับฟังและยอมรับความคิดเห็นของกันและกัน เลือกแนวทางที่ดีที่สุด ยอมรับผลที่เกิดขึ้นร่วมกัน และพร้อมที่จะแก้ไขให้ดีขึ้น

สำนักคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2554: 1-5) แม้ว่าการพัฒนาให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในของสถานศึกษาจะผ่านไปแล้วช่วงระยะหนึ่ง คือ รอบทศวรรษที่ผ่านมา (พ.ศ. 2542–2551) กระแสสังคมก็ยังมีការวิพากษ์วิจารณ์ว่าระบบการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษายังไม่เข้มแข็ง สถานศึกษาไม่ได้สร้างระบบคุณภาพให้เกิดอย่างจริงจัง มุ่งเน้นการปรับปรุงเพื่อให้ผ่านเกณฑ์การประเมินคุณภาพภายนอกเท่านั้น ด้วยเหตุนี้กระทรวงศึกษาธิการจึงประกาศกฎกระทรวงว่าด้วยระบบหลักเกณฑ์และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2553 ลงวันที่ 11 มีนาคม พ.ศ.2553 ที่กำหนดให้สถานศึกษาต้องพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาด้วยการมีส่วนร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและต้องมีการดำเนินงาน 8 ประการโดยเริ่มต้นตั้งแต่ 1) กำหนดมาตรฐานของสถานศึกษา 2) จัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาที่มุ่งคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา 3) จัดระบบบริหารและสารสนเทศ 4) ดำเนินงานตามแผน 5) ติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษา 6) ประเมินคุณภาพภายใน 7) จัดทำรายงานประจำปีเสนอบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจนถึง 8) มีการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่องจนเป็นวัฒนธรรมขององค์กรที่ยั่งยืน ทั้งนี้เพื่อให้เข้าสู่การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาอย่างแท้จริง

มาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาจึงเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาและเป็นเป้าหมายสำคัญที่สุดที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายทุกคนในสถานศึกษาต้องรับรู้และปฏิบัติงานในหน้าที่ที่รับผิดชอบให้บรรลุถึงเป้าหมาย คือ มาตรฐานที่สถานศึกษากำหนดขึ้น ความสำคัญของมาตรฐานการศึกษาเป็นข้อกำหนดเกี่ยวกับคุณลักษณะและคุณภาพที่พึงประสงค์ที่ต้องการให้เกิดขึ้นใน

สถานศึกษาทุกแห่ง มาตรฐานถูกกำหนดขึ้นเพื่อใช้เป็นหลักเทียบเคียงสำหรับการส่งเสริมและกำกับดูแลการตรวจสอบ การประเมินผลและการประกันคุณภาพทางการศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2548) มาตรฐานในบริบทนี้จึงเป็นมาตรฐานที่มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพของการจัดการศึกษาโดยองค์รวมการกำหนดให้มีมาตรฐานการศึกษา ทำให้เกิดโอกาสที่เท่าเทียมกันในการพัฒนาคุณภาพ เพราะสถานศึกษาทุกแห่งรู้เป้าหมายการพัฒนาที่แท้จริงอยู่ที่ใด การกำหนดให้มีมาตรฐานการศึกษาจึงเป็นการให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษา 2 ประการ คือ 1) สถานศึกษาทุกแห่งมีเกณฑ์เปรียบเทียบกับมาตรฐานซึ่งเป็นมาตรฐานเดียวกัน 2) มาตรฐานทำให้สถานศึกษาเข้าใจชัดเจนว่าจะพัฒนาคุณภาพการศึกษาไปในทิศทางใด ดังนั้นหากมีการติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษาเพื่อประเมินความก้าวหน้าหรือมีการประเมินเพื่อรับรองมาตรฐานโดยองค์กรภายนอก สถานศึกษาก็สามารถเตรียมตัวให้พร้อมในการประเมินนั้นๆ ได้

การกำหนดมาตรฐานการศึกษาเป็นการกำหนดความคาดหวังให้ชัดเจนทั้งครู ผู้บริหาร ผู้ปกครอง ชุมชนและหน่วยงานต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษา หากไม่มีมาตรฐานสาธารณะก็อาจจะไม่ทราบว่าสาระสำคัญที่แท้จริงของการจัดการศึกษาอยู่ที่ใด คุณภาพคนที่ชาติต้องการเป็นอย่างไร การจัดการเรียนการสอนปัจจุบันต้องไปในทิศทางใด คุณภาพการจัดการศึกษาแต่ละแห่งมีจุดเด่นหรือจุดที่ควรพัฒนาในเรื่องใดบ้าง เนื่องจากไม่มีเครื่องชี้วัดเทียบเคียงทำให้ขาดการรับผิดชอบต่อสาธารณะ (Accountability) การกำหนดให้มีมาตรฐานการศึกษาทำให้สถานศึกษาต้องถือเป็นความรับผิดชอบต่อที่จะทำให้ผู้เรียนมีคุณภาพตามมาตรฐานคุณภาพ ครูที่ต้องจัดการเรียนการสอนให้ได้มาตรฐานคุณภาพการบริหารจัดการตลอดจนคุณภาพด้านการจัดสถานศึกษาให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ การสร้างอัตลักษณ์ของสถานศึกษาและการมีกิจกรรมโครงการที่ส่งเสริมที่สนองนโยบายของรัฐ นอกจากนี้มาตรฐานยังเป็นแนวทางให้สาธารณะชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้การสนับสนุนส่งเสริมสถานศึกษาในด้านต่าง ๆ ได้เพื่อให้คุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษาเป็นไปตามความคาดหวังของชุมชนมาตรฐานการศึกษามีประโยชน์ต่อบุคคลที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. ผู้เรียนทำให้เกิดการปรับปรุงและพัฒนาตนเองตามความคาดหวังของสังคมและประเทศชาติว่าต้องการคนที่มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์อย่างไร จะทำอย่างไรจึงจะเป็นผู้มีคุณสมบัติตามที่มาตรฐานการศึกษากำหนด
2. ครูใช้มาตรฐานเป็นกรอบแนวทางในการออกแบบการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและเป็นแนวทางในการพัฒนาตนเองตามคุณลักษณะและคุณสมบัติตามที่มาตรฐานกำหนดเพื่อให้ผู้เรียนมีคุณภาพตามที่มาตรฐานกำหนดไว้
3. ท้องถิ่นและสถานศึกษาใช้มาตรฐานเป็นแนวทางร่วมมือกันจัดการศึกษาให้บรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

4. ผู้ปกครองและผู้นำชุมชนใช้มาตรฐานเป็นเครื่องมือสื่อสารให้ประชาชนได้รับทราบกระบวนการจัดการศึกษา การจัดการเรียนการสอนที่จะทำให้คนไทยในท้องถิ่นเข้าใจและเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อจัดการศึกษาช่วยยกระดับคุณภาพผู้เรียนให้ได้ตามมาตรฐานที่กำหนด

5. ประเทศชาติใช้มาตรฐานเป็นเครื่องมือที่ทำให้ทุกองค์ประกอบของระบบการศึกษาขับเคลื่อนไปพร้อมๆ กันสู่เป้าหมายเดียวกันและทำให้เกิดภาพการจัดการศึกษาที่มีความหมาย

สรุปได้ว่ามาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาจึงเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนา และเป็นเป้าหมายสำคัญที่สุดที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทุกคน ในสถานศึกษาต้องรับรู้ และปฏิบัติงานในหน้าที่รับผิดชอบให้บรรลุถึงเป้าหมาย คือ มาตรฐานที่สถานศึกษากำหนดขึ้น

มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาที่กระทรวงศึกษาธิการประกาศให้ใช้ เมื่อวันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2554 ประกอบด้วย อุดมการณ์ หลักการจัดการศึกษาและมาตรฐานการศึกษา เพื่อให้สะดวกสู่การนำสู่การปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานจึงได้จัดทำคำอธิบายและระดับคุณภาพพร้อมทั้งเกณฑ์การผ่านมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานขึ้นเพื่อให้สถานศึกษาตลอดจนเขตพื้นที่การศึกษาใช้เป็นเครื่องมือในการควบคุม ตรวจสอบและประเมินคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษา

อุดมการณ์ของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน

อุดมการณ์ของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นการจัดการศึกษาเพื่อปวงชน โดยรัฐต้องจัดให้มีการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาเยาวชนไทยทุกคนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ทั้งในฐานะที่เป็นพลเมืองไทยและพลเมืองของโลก เพื่อเป็นรากฐานที่พอเพียงสำหรับการใฝ่รู้ใฝ่เรียนตลอดชีวิต รวมทั้งเพื่อการพัฒนาหน้าที่การงานและการพัฒนาคุณภาพชีวิตส่วนตนและครอบครัว และเพื่อสร้างรากฐานที่แข็งแกร่งสำหรับการสร้างสรรค์สังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ให้การพัฒนาประเทศที่ยั่งยืนในอนาคต

หลักการสำคัญของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน

การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานยึดหลักที่สอดคล้องกับอุดมการณ์ดังนี้

1. หลักการพัฒนาผู้เรียนอย่างครบถ้วนสมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม เป็นผู้มีจริยธรรมในการดำเนินชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ใฝ่รู้ มีทักษะในการแสวงหาความรู้ที่พอเพียงต่อการพัฒนางานอาชีพและคุณภาพชีวิตส่วนตน สามารถเผชิญความเปลี่ยนแปลงได้อย่างเท่าทันและชาญฉลาด และมีความเป็นประชาธิปไตย

2. หลักการจัดการศึกษาเพื่อความเป็นไทยให้มีความรักและภาคภูมิใจในท้องถิ่นและประเทศชาติมี ความรู้และทักษะพื้นฐานสำหรับการประกอบอาชีพสุจริต มีความมุ่งมั่น ขยัน ซื่อสัตย์

ประหยัด อดทน มีลักษณะนิสัยและทัศนคติที่พึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีทั้งของครอบครัวชุมชน สังคมไทยและสังคมโลก

3. หลักแห่งความเสมอภาค คนไทยทั้งปวงมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี อย่างทั่วถึงและเท่าเทียม ควบคู่ไปกับความมีคุณภาพโดยไม่แบ่งชนชั้นหรือความแตกต่างทางสังคมวัฒนธรรม

4. หลักการมีส่วนร่วม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคเอกชนมีส่วนร่วมในการบริหาร และการจัดการศึกษาร่วมกับคณะกรรมการสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาและสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างเอกลักษณ์ศักดิ์ศรีและตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นตามนโยบายของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 เกี่ยวกับการกระจายอำนาจ

5. หลักแห่งความสอดคล้องอุดมการณ์และมาตรฐานในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานต้องสอดคล้องกับสาระบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 พระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่2) พุทธศักราช 2554 นโยบาย การศึกษาของรัฐบาลที่แถลงต่อรัฐสภาสอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาของชาติและสัมพันธ์เชื่อมโยง กับมาตรฐาน การอาชีวศึกษาและมาตรฐานการอุดมศึกษา

4.4 ประสิทธิผลการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา ตามมาตรฐานการศึกษาขั้น พื้นฐาน

ความหมายของประสิทธิผลการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา ประสิทธิภาพ (Effectiveness) มีผู้ให้คำนิยามไว้หลากหลายขึ้นอยู่กับลักษณะขององค์การและมุมมอง ของผู้เขียนหรือนักวิชาการ แต่ส่วนใหญ่แล้วจะมุ่งหมายที่ผลสำเร็จของงานหรือการทำงานให้บรรลุ วัตถุประสงค์ ซึ่งจะได้กล่าวดังต่อไปนี้

พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน (2546: 667) ได้ให้ความหมายของประสิทธิผล หมายถึง ผลสำเร็จหรือผลที่เกิดขึ้น

มาตรฐานสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา (2551: 38) ได้ให้ความหมายของประสิทธิผล หมายถึง ระดับความสามารถที่กระบวนการหรือตัวชี้วัดใด ๆ สามารถตอบสนองจุดประสงค์ที่ตั้งไว้

สรุปได้ว่า ประสิทธิภาพ หมายถึง การบรรลุตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่พึงปรารถนา หรือเป็นไปตามที่คาดหวังประสิทธิผล พิจารณาจากการนำผลของงาน โครงการ หรือกิจกรรมที่ได้รับ เปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์หรือเป้าหมาย

ประสิทธิผลการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา หมายถึง การดำเนินงาน ตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน เมื่อได้รับการประเมินผลและการติดตามตรวจสอบคุณภาพและ มาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาจากภายใน แล้วผลการประเมินเป็นไปตามเกณฑ์การประเมิน คุณภาพการจัดการศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยได้กำหนดค่าน้ำหนักคะแนนของ

มาตรฐานและตัวบ่งชี้แตกต่างกันตามความสำคัญและมาตรฐานตัวบ่งชี้ โดยระดับคุณภาพที่ถือว่าเป็นระดับพื้นฐานที่ผู้เรียนหรือโรงเรียนจะต้องสามารถทำได้ถูกกำหนดไว้ในระดับที่ 3 ดังนั้นในการพิจารณาคุณภาพในแต่ละรายตัวบ่งชี้ รายละเอียดมาตรฐาน รายละเอียด และการสรุปภาพรวมของสถานศึกษา จะคำนวณเป็นรายตัวบ่งชี้ก่อนจะนำไปสู่การคำนวณรายมาตรฐานและรายด้าน โดยพิจารณาจากค่าเฉลี่ยของมาตรฐาน การดำเนินงานตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานเมื่อได้รับการประเมินผลและการติดตามตรวจสอบคุณภาพการจัดการศึกษา การประเมินผลและการติดตามตรวจสอบคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาจากภายนอกโดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษาหรือบุคคลหรือหน่วยงานภายนอกที่สำนักงานดังกล่าวรับรอง เพื่อเป็นการประกันคุณภาพและให้มีการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา

โรงเรียนต้องได้รับการประเมินคุณภาพภายในตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา เป็นขั้นตอนของการประกันคุณภาพในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานตามกฎหมายว่าด้วยระบบหลักเกณฑ์และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษา พุทธศักราช 2553 ซึ่งเป็นกระบวนการประเมินผลการดำเนินงานของสถานศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาที่กระทำโดยบุคลากรภายในหรือผู้ที่เกี่ยวข้อง ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารจัดการเพื่อจะได้ทราบขีดความสามารถในการจัดการศึกษาของสถานศึกษาว่าบรรลุตามเป้าหมายหรือมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาหรือไม่ นำผลการประเมินไปแก้ไขข้อบกพร่องได้ทันที เพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่องการประเมินคุณภาพภายในยึดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาเป็นหลัก แต่ต้องสะท้อนภาพความสำเร็จที่ชัดเจนอย่างน้อย 2 ด้าน คือ 1) คุณภาพผู้เรียนตามมาตรฐานการเรียนรู้ 2) คุณภาพการศึกษาด้านการบริหารจัดการของสถานศึกษา

การดำเนินงานตามระบบประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาและการส่งเสริมสนับสนุนระบบประกันคุณภาพการศึกษาของหน่วยงานต้นสังกัด โดยเฉพาะการติดตาม ตรวจสอบคุณภาพการศึกษาและประเมินคุณภาพภายในตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา เป็นการดำเนินการที่เกี่ยวข้องกัน จะมีความแตกต่างกันในเรื่องจุดเน้นและบทบาทในการดำเนินการ การประเมินคุณภาพภายในเป็นการประเมินคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาโดยบุคลากรในหน่วยงานหรือผู้ที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่จะช่วยในการปรับปรุง พัฒนาให้บรรลุเป้าหมายและนำข้อมูลไปสู่การพัฒนาปรับปรุงตนเองและพร้อมรับการประเมินคุณภาพภายนอกโรงเรียนที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานใช้มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานกับการประเมินคุณภาพภายในจำนวน 5 ด้าน 15 มาตรฐาน 65 ตัวบ่งชี้ และได้กำหนดน้ำหนักคะแนน ไว้ดังนี้

มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานจำนวน 5 ด้าน 15 มาตรฐาน 65 ตัวบ่งชี้ ดังนี้

1. ด้านคุณภาพผู้เรียน (จำนวน 6 มาตรฐาน 26 ตัวบ่งชี้) น้ำหนัก 30 คะแนน

มาตรฐานที่ 1 ผู้เรียนมีสุขภาวะที่ดีและมีสุนทรียภาพ (5 คะแนน)

ตัวบ่งชี้ 1.1 ผู้เรียนมีสุขนิสัยในการดูแลสุขภาพและออกกำลังกายสม่ำเสมอ (0.5 คะแนน)

ตัวบ่งชี้ 1.2 ผู้เรียนมีน้ำหนักส่วนสูงและมีสมรรถภาพทางกายตามเกณฑ์มาตรฐาน (0.5 คะแนน)

ตัวบ่งชี้ 1.3 ผู้เรียนป้องกันตนเองจากสิ่งเสพติดให้โทษและหลีกเลี่ยงตนเองจากสถานะที่เสี่ยงต่อความรุนแรงโรคภัยอุบัติเหตุและปัญหาทางเพศ (1 คะแนน)

ตัวบ่งชี้ 1.4 ผู้เรียนเห็นคุณค่าในตนเอง มีความมั่นใจ กล้าแสดงออกอย่างเหมาะสม (1 คะแนน)

ตัวบ่งชี้ 1.5 ผู้เรียนมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและให้เกียรติผู้อื่น (1 คะแนน)

ตัวบ่งชี้ 1.6 ผู้เรียนสร้างผลงานจากการเข้าร่วมกิจกรรมด้านศิลปะดนตรี นาฏศิลป์ กีฬานันทนาการตามจินตนาการ (1 คะแนน)

มาตรฐานที่ 2 ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ (5 คะแนน)

ตัวบ่งชี้ 2.1 ผู้เรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามหลักสูตร (2 คะแนน)

ตัวบ่งชี้ 2.2 ผู้เรียนมีความเอื้ออาทรผู้อื่นและกตัญญูกตเวทีต่อผู้มีพระคุณ (1 คะแนน)

ตัวบ่งชี้ 2.3 ผู้เรียนยอมรับความคิดและวัฒนธรรมที่แตกต่าง (1 คะแนน)

ตัวบ่งชี้ 2.4 ผู้เรียนตระหนักรู้คุณค่าร่วมอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม (1 คะแนน)

มาตรฐานที่ 3 ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง (5 คะแนน)

ตัวบ่งชี้ 3.1 ผู้เรียนมีนิสัยรักการอ่านและแสวงหาความรู้ด้วยตนเองจากห้องสมุด แหล่งเรียนรู้และสื่อต่าง ๆ รอบตัว (2 คะแนน)

ตัวบ่งชี้ 3.2 ผู้เรียนมีทักษะในการอ่าน ฟัง ดู พูด เขียนและตั้งคำถาม เพื่อค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม (1 คะแนน)

ตัวบ่งชี้ 3.3 ผู้เรียนเรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่ม แลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อการเรียนรู้ระหว่างกัน (1 คะแนน)

ตัวบ่งชี้ 3.4 ผู้เรียนใช้เทคโนโลยีในการเรียนรู้และนำเสนอผลงาน (1 คะแนน)

มาตรฐานที่ 4 ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดอย่างเป็นระบบ คิดสร้างสรรค์ ตัดสินใจ แก้ปัญหาได้อย่างมีสติสมเหตุผล (5 คะแนน)

ตัวบ่งชี้ 4.1 ผู้เรียนสรุปความคิดจากเรื่องที่อ่านฟังและดู และสื่อสารโดยการพูด หรือเขียนตามความคิดของตนเอง (2 คะแนน)

ตัวบ่งชี้ 4.2 ผู้เรียนนำเสนอวิธีคิด วิธีแก้ปัญหาด้วยภาษาหรือวิธีการของตนเอง (1 คะแนน)

ตัวบ่งชี้ 4.3 ผู้เรียนกำหนดเป้าหมาย คาดการณ์ตัดสินใจแก้ปัญหาโดยมีเหตุผล ประกอบ (1 คะแนน)

ตัวบ่งชี้ 4.4 ผู้เรียนมีความคิดริเริ่มและสร้างสรรค์ผลงานด้วยความภาคภูมิใจ (1 คะแนน)

มาตรฐานที่ 5 ผู้เรียนมีความรู้และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร

ตัวบ่งชี้ 5.1 ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเฉลี่ยแต่ละกลุ่มสาระฯ เป็นไปตาม เกณฑ์ (1 คะแนน)

ตัวบ่งชี้ 5.2 ผู้เรียนมีผลการประเมินสมรรถนะสำคัญตามหลักสูตรเป็นไปตาม เกณฑ์ (1 คะแนน)

ตัวบ่งชี้ 5.3 ผู้เรียนมีผลการประเมินการอ่านคิดวิเคราะห์และเขียนเป็นไปตาม เกณฑ์ (2 คะแนน)

ตัวบ่งชี้ 5.4 ผู้เรียนมีผลการทดสอบระดับชาติเป็นไปตามเกณฑ์ (1 คะแนน)

มาตรฐานที่ 6 ผู้เรียนมีทักษะในการทำงานรักการทำงาน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต (5 คะแนน)

ตัวบ่งชี้ 6.1 ผู้เรียนมีการวางแผนการทำงานและดำเนินการจนสำเร็จ (2 คะแนน)

ตัวบ่งชี้ 6.2 ผู้เรียนทำงานอย่างมีความสุข มุ่งมั่นพัฒนางานและภูมิใจในผลงานของตนเอง (1 คะแนน)

ตัวบ่งชี้ 6.3 ผู้เรียนทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ (1 คะแนน)

ตัวบ่งชี้ 6.4 ผู้เรียนมีความรู้สึกที่ดีต่ออาชีพสุจริตและหาความรู้เกี่ยวกับอาชีพที่ตนเองสนใจ (1 คะแนน)

2. ด้านการจัดการศึกษา (จำนวน 6 มาตรฐาน 33 ตัวบ่งชี้) น้ำหนัก 50 คะแนน

มาตรฐานที่ 7 ครูปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล (10 คะแนน)

ตัวบ่งชี้ 7.1 ครูมีการกำหนดเป้าหมายคุณภาพผู้เรียนทั้งด้านความรู้ ทักษะ กระบวนการ สมรรถนะและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ (1 คะแนน)

ตัวบ่งชี้ 7.2 ครูมีการวิเคราะห์ผู้เรียนเป็นรายบุคคลและใช้ข้อมูลในการวางแผนการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน (1 คะแนน)

ตัวบ่งชี้ 7.3 ครูออกแบบและการจัดการเรียนรู้ที่ตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคลและพัฒนาการทางสติปัญญา (2 คะแนน)

ตัวบ่งชี้ 7.4 ครูใช้สื่อเทคโนโลยีที่เหมาะสมผนวกกับการนำบริบทและภูมิปัญญาของท้องถิ่นมาบูรณาการในการจัดการเรียนรู้ (1 คะแนน)

ตัวบ่งชี้ 7.5 ครูมีการวัดและประเมินผลที่มุ่งเน้นการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยวิธีการที่หลากหลาย (1 คะแนน)

ตัวบ่งชี้ 7.6 ครูให้คำแนะนำ คำปรึกษาและแก้ไขปัญหาให้แก่ผู้เรียนทั้งด้านการเรียนและคุณภาพชีวิตด้วยความเสมอภาค (1 คะแนน)

ตัวบ่งชี้ 7.7 ครูมีการศึกษาวิจัยและพัฒนากิจการการเรียนรู้ในวิชาที่ตนรับผิดชอบและใช้ผลในการปรับการสอน (1 คะแนน)

ตัวบ่งชี้ 7.8 ครูประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีและเป็นสมาชิกที่ดีของสถานศึกษา (1 คะแนน)

ตัวบ่งชี้ 7.9 ครูจัดการเรียนการสอนตามวิชาที่ได้รับมอบหมายเต็มเวลาเต็มความสามารถ (1 คะแนน)

มาตรฐานที่ 8 ผู้บริหารปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล (10 คะแนน)

ตัวบ่งชี้ 8.1 ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์ มีภาวะผู้นำและความคิดริเริ่มที่เน้นการพัฒนาผู้เรียน (1 คะแนน)

ตัวบ่งชี้ 8.2 ผู้บริหารใช้หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วมและใช้ข้อมูลผลการประเมินหรือผลการวิจัยเป็นฐานคิดทั้งด้านวิชาการและการจัดการ (2 คะแนน)

ตัวบ่งชี้ 8.3 ผู้บริหารสามารถบริหารจัดการการศึกษาให้บรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้ในแผนปฏิบัติการ (2 คะแนน)

ตัวบ่งชี้ 8.4 ผู้บริหารส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพบุคลากรให้พร้อมรับการกระจายอำนาจ (2 คะแนน)

ตัวบ่งชี้ 8.5 นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชนพึงพอใจผลการบริหารการจัดการศึกษา (1 คะแนน)

ตัวบ่งชี้ 8.6 ผู้บริหารให้คำแนะนำคำปรึกษาทางวิชาการและเอาใจใส่การจัดการศึกษาเต็มศักยภาพและเต็มเวลา (2 คะแนน)

มาตรฐานที่ 9 คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครองและชุมชนปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล (5 คะแนน)

ตัวบ่งชี้ 9.1 คณะกรรมการสถานศึกษารู้และปฏิบัติหน้าที่ตามที่ระเบียบกำหนด (2 คะแนน)

ตัวบ่งชี้ 9.2 คณะกรรมการสถานศึกษากำกับติดตาม ดูแลและขับเคลื่อนการดำเนินงานของสถานศึกษาให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย (1 คะแนน)

ตัวบ่งชี้ 9.3 ผู้ปกครองและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาสถานศึกษา (2 คะแนน)

มาตรฐานที่ 10 สถานศึกษามีการจัดหลักสูตรกระบวนการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาคุณภาพผู้เรียนอย่างรอบด้าน (10 คะแนน)

ตัวบ่งชี้ 10.1 สถานศึกษามีหลักสูตรเหมาะสมและสอดคล้องกับท้องถิ่น (2 คะแนน)

ตัวบ่งชี้ 10.2 สถานศึกษามีการจัดรายวิชาเพิ่มเติมที่หลากหลายให้ผู้เรียนเลือกเรียนตามความถนัดความสามารถและความสนใจ (2 คะแนน)

ตัวบ่งชี้ 10.3 สถานศึกษามีกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่ส่งเสริมตอบสนองความต้องการความสามารถความถนัดและความสนใจของผู้เรียน (1 คะแนน)

ตัวบ่งชี้ 10.4 สถานศึกษามีการสนับสนุนให้ครูจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริงจนสรุปความรู้ได้ด้วยตนเอง (1 คะแนน)

ตัวบ่งชี้ 10.5 สถานศึกษามีนิเทศภายในกำกับติดตาม ตรวจสอบและนำผลไปปรับปรุงการเรียนการสอนอย่างสม่ำเสมอ (2 คะแนน)

ตัวบ่งชี้ 10.6 สถานศึกษามีการจัดระบบดูแลช่วยเหลือผู้เรียนที่มีประสิทธิภาพและครอบคลุมถึงผู้เรียนทุกคน (2 คะแนน)

มาตรฐานที่ 11 สถานศึกษามีการจัดสภาพแวดล้อมและการบริการที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาเต็มศักยภาพ (10 คะแนน)

ตัวบ่งชี้ 11.1 สถานศึกษามีห้องเรียน ห้องปฏิบัติการ อาคารเรียนมั่นคงสะอาดและปลอดภัย มีสิ่งอำนวยความสะดวกพอเพียงอยู่ในสภาพใช้การได้ดี สภาพแวดล้อมร่มรื่นและมีแหล่งเรียนรู้สำหรับผู้เรียน (4 คะแนน)

ตัวบ่งชี้ 11.2 สถานศึกษามีโครงการ/ กิจกรรมที่ส่งเสริมสุขภาพอนามัย และความปลอดภัยของผู้เรียน (3 คะแนน)

ตัวบ่งชี้ 11.3 สถานศึกษามีห้องสมุดที่ให้บริการสื่อและเทคโนโลยีสารสนเทศที่เอื้อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองและหรือเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (3 คะแนน)

มาตรฐานที่ 12 สถานศึกษามีการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาตามที่กำหนดในกฎกระทรวง (5 คะแนน)

ตัวบ่งชี้ 12.1 สถานศึกษามีการกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา (1 คะแนน)

ตัวบ่งชี้ 12.2 สถานศึกษามีการจัดทำและดำเนินการตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่มุ่งพัฒนาคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา (1 คะแนน)

ตัวบ่งชี้ 12.3 สถานศึกษามีการจัดระบบข้อมูลสารสนเทศและใช้สารสนเทศในการบริหารจัดการเพื่อพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา (1 คะแนน)

ตัวบ่งชี้ 12.4 สถานศึกษามีการติดตามตรวจสอบ และประเมินคุณภาพภายในตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา (0.5 คะแนน)

ตัวบ่งชี้ 12.5 สถานศึกษานำผลการประเมินคุณภาพทั้งภายในและภายนอกไปใช้วางแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง (0.5 คะแนน)

ตัวบ่งชี้ 12.6 สถานศึกษาจัดทำรายงานประจำปีที่เป็นรายงานการประเมินคุณภาพภายใน (1 คะแนน)

3. ด้านการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ (จำนวน 1 มาตรฐาน 2 ตัวบ่งชี้) น้ำหนัก 10 คะแนน

มาตรฐานที่ 13 สถานศึกษามีการสร้างส่งเสริมสนับสนุนให้สถานศึกษาเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ (10 คะแนน)

ตัวบ่งชี้ 13.1 สถานศึกษามีการสร้างและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ภายในสถานศึกษา และใช้ประโยชน์จากแหล่งเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน และบุคลากรของสถานศึกษา รวมทั้งผู้ที่เกี่ยวข้อง (5 คะแนน)

ตัวบ่งชี้ 13.2 สถานศึกษามีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างบุคลากรภายในสถานศึกษา ระหว่างสถานศึกษากับครอบครัว ชุมชนและองค์กรที่เกี่ยวข้อง (5 คะแนน)

4. อัตลักษณ์ของสถานศึกษา (จำนวน 1 มาตรฐาน 2 ตัวบ่งชี้) น้ำหนัก 10 คะแนน

มาตรฐานที่ 14 การพัฒนาสถานศึกษาให้บรรลุเป้าหมายตามวิสัยทัศน์ ปรัชญาและจุดเน้นที่กำหนดขึ้น (10 คะแนน)

ตัวบ่งชี้ 14.1 สถานศึกษาจัดโครงการกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนบรรลุตามเป้าหมาย วิสัยทัศน์ ปรัชญาและจุดเน้นของสถานศึกษา (5 คะแนน)

ตัวบ่งชี้ 14.2 สถานศึกษามีผลการดำเนินงาน ส่งเสริมให้ผู้เรียนบรรลุตามเป้าหมายวิสัยทัศน์ ปรัชญาและจุดเน้นของสถานศึกษา (5 คะแนน)

5. ด้านมาตรการส่งเสริม (จำนวน 1 มาตรฐาน 2 ตัวบ่งชี้) น้ำหนัก 5 คะแนน

มาตรฐานที่ 15 การจัดกิจกรรมตามนโยบาย จุดเน้น แนวทางการปฏิรูปการศึกษา สถานศึกษาเพื่อพัฒนาและส่งเสริมสถานศึกษาให้ยกระดับคุณภาพสูงขึ้น

ตัวบ่งชี้ 15.1 สถานศึกษาจัดโครงการกิจกรรมพิเศษเพื่อตอบสนองนโยบาย จุดเน้นตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษา (3 คะแนน)

ตัวบ่งชี้ 15.2 สถานศึกษามีผลการดำเนินงานบรรลุตามเป้าหมาย (2 คะแนน)

ในแต่ละมาตรฐานตัวบ่งชี้ที่ได้กำหนดและอธิบายประเด็นการพิจารณาระดับคุณภาพของตัวบ่งชี้ นั้น ได้แบ่งเป็น 5 ระดับ โดยกำหนดระดับคุณภาพ 3 เป็นค่ากลางที่ผู้เรียน หรือครู หรือผู้บริหารสถานศึกษาควรบรรลุตามเกณฑ์ความเชื่อมโยงระหว่างอุดมการณ์หลักการและมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน

5. แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการมีส่วนร่วม

5.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม

ธร สุนทรายุทธ (2551: 4) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่าหมายถึง การเปิดโอกาสให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการปฏิบัติงานไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อมในลักษณะของการร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ ตลอดจนการประเมินผลโดยทุกฝ่ายได้สำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบร่วมกัน อันจะนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายขององค์การ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2553: 2) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่าหมายถึง การที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเข้ามามีบทบาทและความรับผิดชอบในการร่วมคิด ร่วมวางแผนจัดการ ส่งเสริมสนับสนุน ตรวจสอบเพื่อพัฒนาการจัดการศึกษา และการปฏิรูปหลักสูตรการเรียนการสอนให้ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง มีคุณภาพ และมีประสิทธิภาพ บรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

จินตวีร์ เกษมสุข (2554: 3) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่าหมายถึง การที่ประชาชนจะต้องเข้าไปมีส่วนในการตัดสินใจระดับต่าง ๆ ทางการจัดการบริหารและทางการเมือง เพื่อกำหนดความต้องการในชุมชนของตน

ธีระ รุญเจริญ (2554: 8) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การมีส่วนร่วมตั้งแต่การคิด โครงการ/ กิจกรรม โดยการเริ่มต้นปัญหา สาเหตุ วางแผน ตัดสินใจดำเนินการระดมทรัพยากร กำหนดเป้าหมาย สรุปบทเรียน ติดตามประเมินผล รับผลที่เกิดขึ้นร่วมกัน ดังนั้นจึงต้องตั้งอยู่บนความเป็นธรรม ดังนั้น การมีส่วนร่วมจัดการศึกษาจึงเป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาร่วมกับโรงเรียน เป็นกระบวนการเรียนรู้ซึ่งกันและกันของทุกฝ่าย นับตั้งแต่การแสดงความคิดเห็น การวางแผน การดำเนินการ และการแก้ไขปัญหา ตลอดจนการควบคุม กำกับติดตามและประเมินผล เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาการศึกษาให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

สุทธา แดงสุวรรณ (2558: 21) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามาร่วมดำเนินกิจกรรมในการจัดการศึกษาตั้งแต่การศึกษาปัญหา การวางแผน ดำเนินการ การตัดสินใจ การแก้ไขปัญหา และการประเมินร่วมกัน เพื่อขับเคลื่อนให้การจัดการศึกษา

นั้นดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยยึดหลักการมีส่วนร่วม คือ หลักร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตรวจสอบ ร่วมรับผิดชอบ

ดุกลาห์ (Douglass, 1970: 9) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่าหมายถึง การมีส่วนร่วมในเหตุการณ์ กิจกรรม หรือโครงการที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษา

โคเฮน และ อัฟฮอฟ (Cohen and Uphoff, 1981: 9) ได้อธิบายการมีส่วนร่วมไว้ว่า หมายถึง การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจแต่ก็ไม่ได้หมายความว่าจะเป็นการตัดสินใจเพียงอย่างเดียว แต่ยังใช้การตัดสินใจควบคู่ไปกับการดำเนินการด้วย เช่น การจัดองค์กรกำหนดกิจกรรมพัฒนา เป็นต้น และการตัดสินใจยังมีความเกี่ยวข้องกับประชาชนในเรื่องของผลประโยชน์และการประเมินผล

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่บุคคล ชุมชนหรือองค์กรได้เข้ามามีบทบาทสนับสนุน รับรู้และมีส่วนร่วมในกระบวนการทำงาน รับผิดชอบปัญหาและร่วมรับผลประโยชน์ รวมไปถึงการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ นอกจากนี้การมีส่วนร่วมต้องมีวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมาย มีกิจกรรมเป้าหมาย และมีกลุ่มเป้าหมายที่ชัดเจน ทั้งนี้เพื่อให้งานบรรลุตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ตามที่ตั้งไว้และเพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาและการปฏิรูปหลักสูตรการเรียนการสอนให้ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง มีคุณภาพ และมีประสิทธิภาพบรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้อย่างดี

5.2 ความสำคัญของการมีส่วนร่วม

สนธยา พลศรี (2550: 2) กล่าวถึง ความสำคัญของการมีส่วนร่วมไว้หลายประการ ดังนี้

1. เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ เป็นสิทธิมนุษยชนที่ประชาชนมีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาทุกระดับ
2. สอดคล้องกับปรัชญา แนวความคิดและหลักการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน
3. เป็นเครื่องชี้วัดความสำเร็จ นโยบายของรัฐบาลในเรื่องการกระจายอำนาจไปสู่ประชาชนและท้องถิ่น
4. นำไปสู่การพึ่งตนเองของชุมชน
5. ทำให้ดำเนินการพัฒนาชุมชนได้ตรงกับความต้องการที่แท้จริง
6. เป็นการพัฒนาศักยภาพบุคคล กลุ่มและองค์กรในชุมชนให้มีประสิทธิภาพ
7. เป็นการสร้างความพึงพอใจร่วมกัน มีความชอบธรรม เป็นที่ยอมรับร่วมกันภายในกลุ่ม ไม่สร้างความขัดแย้งให้เกิดขึ้นในชุมชน
8. ทำให้เกิดความรัก ห่วงเห่น รับผิดชอบและเป็นเจ้าของชุมชน
9. เป็นกระบวนการสำคัญในการสนับสนุน ส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนให้ประสบความสำเร็จ
10. ช่วยแบ่งเบาภาระของรัฐบาล เพราะเป็นการพัฒนาคนในชุมชน โดยคนในชุมชน และเพื่อคนในชุมชนอย่างแท้จริง รัฐบาลเป็นเพียงผู้สนับสนุนในบางส่วนนั้น

ประกาศ ไก่แก้ว (2551: 24) กล่าวว่า ความสำคัญของการมีส่วนร่วม คือ การให้บุคคลหรือคณะบุคคลเข้าไปมีบทบาทร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมคิดริเริ่ม การพิจารณาการตัดสินใจ ช่วยเหลือ สนับสนุน เสนอแนะ ร่วมลงมือปฏิบัติ ร่วมมือรับผิดชอบในการดำเนินงานต่าง ๆ ให้บรรลุวัตถุประสงค์ โดยประการสำคัญ คือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมขององค์กรมากที่สุดไม่ว่าจะโดยทางตรงหรือทางอ้อมก็ตาม

อาณัติ สายโสภา (2554: 2) กล่าวว่า ความสำคัญของการมีส่วนร่วมเป็นปัจจัยชี้วัดให้เห็นถึงการพัฒนาในทิศทางที่จะสามารถตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของทุกภาคส่วน ซึ่งไม่ว่าจะเกิดขึ้นในทิศทางที่ดีขึ้นหรือล้มเหลว ย่อมทำให้เกิดความรับผิดชอบและสามารถร่วมค้นหาแนวทางการพัฒนาที่ดียิ่งขึ้นต่อไปไม่เกิดความแตกแยกภายหลัง

กัญญาภัค เพชรพูล (2557: 22) กล่าวว่า ความสำคัญของการมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการของบุคคลหรือคณะบุคคลเข้าไปมีบทบาทร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมเพื่อให้การดำเนินงานในกิจกรรมนั้นบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร การพิจารณาการตัดสินใจ ช่วยเหลือ สนับสนุนปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ

สุขตา แดงสุวรรณ (2558: 21) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมมีความสำคัญ เพราะเป็นกระบวนการเสริมสร้างชุมชน โดยยึดหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนว่ามีความสำคัญและเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคลให้เกิดพลังการต่อรอง ส่งเสริมบทบาทหน้าที่ด้านต่าง ๆ และให้ชุมชนทำกิจกรรมที่สัมพันธ์กับวิธีการพัฒนาตนเอง

ทาวนด์เซนต์ (Townsend, 1994: 56) ได้ให้ความสำคัญและเหตุผลในการที่ต้องให้ชุมชนหรือบุคคลภายนอกเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษากับสถานศึกษาไว้ 3 ประการ คือ

1. บุคลากรในชุมชนตระหนักดีว่า การที่พวกเขาเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษากับทางโรงเรียนมีความสัมพันธ์ต่อผลผลิตทางการศึกษาของโรงเรียน
2. บุคลากรในชุมชนเชื่อว่า ชุมชนได้รับผลกระทบโดยตรงต่อการตัดสินใจ หรือการเข้ามามีส่วนร่วมของพวกเขา
3. บางครั้งพวกเขาอาจได้รับการขอร้อง หรือได้รับมอบหมายให้แสดงความคิดเห็นหรือเข้ามามีส่วนร่วมกับทางโรงเรียน

ฮอย และมิสเกล (Hoy & Miskel, 2001: 341) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของครูว่าจะช่วยให้เกิดการปรับปรุงผลผลิตให้เพิ่มขึ้นได้ ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของครูมีดังนี้

1. การเปิดโอกาสใหม่ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบายซึ่งถือได้ว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้ครูมีขวัญกำลังใจและความกระตือรือร้นเพื่อโรงเรียนเพิ่มขึ้น

2. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเป็นสัมพันธภาพทางบวกที่จะทำให้ครูแต่ละคนเกิดความพึงพอใจกับอาชีพของครู

3. ครูจะชื่นชมผู้บริหารสถานศึกษาที่ให้ครูมีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

4. ในการตัดสินใจที่ผิดพลาดอาจเป็นเพราะว่า เป็นการตัดสินใจที่ด้อยคุณภาพหรือเป็นเพราะครูใหญ่ยังไม่เป็นที่ยอมรับจากผู้ใต้บังคับบัญชา

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมมีความสำคัญในการเสริมสร้างชุมชนโดยยึดหลักการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนและคณะบุคคลมีสิทธิในการร่วมตัดสินใจ มีบทบาทร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ดำเนินงาน ร่วมคิดริเริ่ม การพิจารณาการตัดสินใจ ช่วยเหลือสนับสนุน เสนอแนะ ร่วมลงมือปฏิบัติ ร่วมมือรับผิดชอบ แก้ไขปัญหา ในการดำเนินงานต่าง ๆ และเรียนรู้การทำงานร่วมกันกับสถานศึกษา ช่วยให้เกิดการปรับปรุงผลผลิตให้เพิ่มขึ้นได้และเกิดประโยชน์สูงสุดและตรงตามความต้องการของตนในชุมชน

5.3 ลักษณะการมีส่วนร่วม

เกรียงศักดิ์ พรหมแพน (2551: 12) ได้กล่าวไว้ว่า ลักษณะและกระบวนการมีส่วนร่วมจะเกิดขึ้นได้ในหลายลักษณะ แต่ลักษณะที่อาจสังเกตได้จะต้องมีส่วนร่วมในการคิดวางแผนตัดสินใจการดำเนินงาน การประเมินผล และร่วมในการรับผลประโยชน์จากการดำเนินการนั้นในส่วนของลักษณะและกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของบุคคล ชุมชน ทั้งนี้ องค์กรในชุมชนแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ คือ การมีส่วนร่วมโดยเข้ามาจัดการศึกษาแทนรัฐ และการเข้ามาร่วมกับรัฐในการจัดการศึกษา

มะลิกลามาต เส็งยมแก้ว (2551: 16) ได้กล่าวไว้ว่า ลักษณะการมีส่วนร่วมนั้นเกิดจากผู้นำแบบประชาธิปไตยที่บริหารงานด้วยโครงสร้างการบริหารที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วม เปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการบริหารงาน ไม่ว่าจะร่วมในการตัดสินใจหรือมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ให้ข้อเสนอแนะในการปฏิบัติงานในขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งหรือทุกขั้นตอน ในกระบวนการบริหาร ได้แก่ การวางแผน การสั่งการและการควบคุม ย่อมสร้างความภูมิใจในการมีส่วนร่วมแก่บุคคล จะนำมาซึ่งความผูกพันและความยินยอม รับผลการปฏิบัติงานอันเกิดจากการมีส่วนร่วมนั้น ๆ โดยปราศจากข้อโต้แย้งใด ๆ

รัตน ภู ปัตตานี (2553: 12) ได้กล่าวไว้ว่า ลักษณะของการมีส่วนร่วมจะต้องนำหลักการของวงจรคุณภาพ PDCA (Deming Circle) มาพัฒนาเป็นรูปแบบการบริหารสถานศึกษาโดยใช้เทคนิคขบ 5 กลีบ RAVOR Model โดยมีกรอบในการดำเนินงาน ดังนี้

1. ขั้นวางแผน (Plan) คือ การมีส่วนร่วมในการวางแผน

2. ขั้นดำเนินการ (Do) คือ การมีส่วนร่วมในการดำเนินการในโครงการกิจกรรมต่าง ๆ

3. ขั้นติดตามประเมินผล (Check) คือ การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล หลังจากนำนวัตกรรมไปใช้ในการบริหารสถานศึกษา โดยประเมินผลใน 3 บริบท ได้แก่ การประเมินปัจจัยนำเข้า ประเมินกระบวนการ และประเมินผลผลิต

4. ขั้นปรับปรุงพัฒนา หรือนำผลมาปรับปรุงแก้ไข (Action) คือ การมีส่วนร่วมในการนำข้อมูลย้อนกลับจากผลการประเมินมาปรับเปลี่ยนกระบวนการดำเนินการในด้านต่าง ๆ

สหชัย จันทรพินิจ (2555: 21) ได้กล่าวไว้ว่า ลักษณะของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาเป็นการที่ชุมชนเข้ามามีบทบาทหน้าที่ร่วมรับผิดชอบในการจัดการเรียนการสอน หรือกระบวนการในการพัฒนาการจัดการเรียนในสถานศึกษาทั้งทางตรงและทางอ้อมในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์โดยตระหนักถึงความรู้สึกร่วมรับผิดชอบและเป็นเจ้าของร่วมกัน

ฮันติงตัน และเนลสัน (Huntington & Nelson, 1976: 12) ได้กล่าวถึงลักษณะการมีส่วนร่วมไว้ 3 ลักษณะ คือ

1. การมีส่วนร่วมโดยดูที่กิจกรรม เช่น การมีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง
2. การมีส่วนร่วมโดยพิจารณาจากระดับการบริหาร 3 ระดับ คือ ระดับแนวราบซึ่งเป็นการมีส่วนร่วมโดยไม่จริงจัง ระดับแนวตั้งเป็นการมีส่วนร่วมกับผู้ที่มีอำนาจมากกว่าผลประโยชน์และการมีส่วนร่วมในการบริหารงานที่เกี่ยวข้องกับทั้งแนวตั้งและแนวราบ

3. การมีส่วนร่วมที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเข้าไปมีอำนาจและควบคุม

แมคคา (Macda, 1982: 8) ได้กล่าวถึง รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ 3 ลักษณะ คือ

1. การมีส่วนร่วมเชิงแข่งขัน ประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมด้วยการริเริ่มและติดตามในกระบวนการ สามารถกำหนดความต้องการ และร่วมกิจกรรมพร้อมทั้งสนใจในผลจากการพัฒนา
2. การมีส่วนร่วมเชิงไม่แข่งขัน ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาจะไม่คำนึงถึงความสำคัญของนโยบาย ไม่มีความสนใจจากผลการกระทำกิจกรรมต่าง ๆ

3. การมีส่วนร่วมแบบเฉื่อยชา ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเนื่องจากถูกบังคับ ภาวะจำยอมจากสภาพแวดล้อม บุคคลหรือธรรมชาติ หากเป็นเช่นนี้การปฏิบัติงานของประชาชนจะเฉื่อยชา

สรุปได้ว่า ลักษณะการมีส่วนร่วมการทำงานเป็นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา เป็นรูปแบบของการที่ชุมชนเข้ามามีบทบาทหน้าที่ร่วมรับผิดชอบในกิจกรรมหรือกระบวนการในการพัฒนาการจัดการเรียนในสถานศึกษาทั้งทางตรงและทางอ้อม เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์ โดยตระหนักถึงความรู้สึกร่วมรับผิดชอบร่วมกัน

5.4 การมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษา

การมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาที่สอดคล้องกับแนวคิดของโคเฮนและอัฟฮอฟ (Cohen and Uphoff) มี 4 ด้าน ดังนี้

5.4.1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

สุภาพร คาร์กซ์ (2550: 12) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ คือ การเข้ามามีส่วนร่วมในการคิดริเริ่มหรือหาสาเหตุของปัญหา ร่วมวางแผนและตัดสินใจก่อนลงมือปฏิบัติเพื่อให้บรรลุนโยบายและวัตถุประสงค์ไปในทางที่กำหนดไว้

ธร สุนทรายุทธ (2531: 54) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ คือการเปิดโอกาสให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการปฏิบัติงาน ไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อมในลักษณะของการร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ ตลอดจนการประเมินผลโดยทุกฝ่ายได้สำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบร่วมกัน อันจะนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายขององค์กร

จินตวิทย์ เกษมสุข (2554: 3) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเป็นเป้าหมายสูงสุดของการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งจะมีส่วนร่วมในการคิด ศึกษาและค้นคว้าหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาตลอดจนความต้องการของชุมชน มีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและปฏิบัติงานให้บรรลุตามเป้าหมาย

สุธาทิพย์ เข็มน้อย (2554: 37) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ คือการกำหนดความต้องการและการจัดลำดับความสำคัญ ต่อจากนั้นก็เลือกนโยบายและประชาชนที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจนี้เป็นกระบวนการต่อเนื่องที่ต้องดำเนินการไปเรื่อย ๆ ตั้งแต่การตัดสินใจในช่วงเริ่มต้น การตัดสินใจในช่วงดำเนินการวางแผนและการตัดสินใจในช่วงการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

โสภิตา ศรีนุ่น (2558: 28) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ คือการที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงออกด้านความคิดเกี่ยวกับการจัดระบบหรือกำหนดระบบโครงการ เป็นการประเมินปัญหาหรือทางเลือกที่จะสามารถเป็นไปได้ที่จะนำไปปฏิบัติเพื่อการพัฒนาโดยการประเมินสภาพที่เป็นอยู่และสาเหตุของปัญหา ตั้งแต่การค้นหาคำถามความต้องการที่แท้จริง การหาโอกาสหรือช่องทางในการแก้ปัญหา รวมทั้งลำดับความสำคัญของโครงการที่จะต้องดำเนินการและการหาบุคลากรเข้ามาปฏิบัติการ

โคเฮน และอัฟฮอฟ (Cohen & Uphoft, 1981: 8) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจไว้ว่าการตัดสินใจชนิดนี้เป็นศูนย์กลางของการเกิดทางเลือก ตัดสินความคิดที่หลากหลาย มีการกำหนดและประเมินทางเลือกและการตัดสินใจเลือก ซึ่งเปรียบได้กับการวางแผนเพื่อนำทางที่เลือกมาสู่การปฏิบัติ สามารถแบ่งการตัดสินใจนี้ออกเป็น 3 ระยะ คือ

1. การตัดสินใจช่วงเริ่มต้น (Initial Decision) เป็นการเริ่มต้นหาความต้องการและวิธีการที่จะเข้าไปมีส่วนร่วม
2. การตัดสินใจในช่วงดำเนินการ (Ongoing Decision) เป็นการจัดลำดับความสำคัญของโครงการและวิธีการดำเนินโครงการที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วม

3. ตัดสินใจในช่วงปฏิบัติการ (Operational Decision) มีการรวมตัวขององค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดเกณฑ์สำหรับปฏิบัติการกิจกรรมในโครงการ

ริชาร์ดสัน (Richardson, 1983: 94) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ คือการที่ผู้นำอนุญาตให้ผู้ตามจำนวนมากที่สุดที่จะมากได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจมากที่สุด เป็นต้นว่าการยอมให้ผู้ตามหรือผู้ใต้บังคับบัญชาได้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย และแม้กระทั่งเลือกตั้งผู้นำหรือผู้บังคับบัญชาด้วย

พุตติ (Putti, 1987: 12) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเป็นพื้นฐานของกิจกรรมทุกกิจกรรม กระบวนการตัดสินใจของกลุ่มจะเกิดการมีส่วนร่วมของสมาชิกทุกคนในกลุ่ม ซึ่งปัจจัยสำคัญของการมีส่วนร่วมมี 4 ประการ คือ

1. เป็นความพยายามที่เกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและความรู้สึก
2. เป็นการกระตุ้นให้เกิดความร่วมมือ
3. เป็นการให้บุคคลรับผิดชอบต่อการปฏิบัติงาน
4. เป็นการพัฒนาการมีส่วนร่วม ซึ่งคำนึงถึงความสมดุล การมีส่วนร่วมที่แท้จริงกับการมีส่วนร่วมมากเกินไป

แชปิน (Chapin, 1997: 317) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจไว้ว่า ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ การริเริ่มตัดสินใจดำเนินการ การมีอิทธิพลในการตัดสินใจดำเนินงานหรือออกเสียงคัดค้าน และตัดสินใจปฏิบัติการในสิ่งที่เกี่ยวข้องกับงานที่ปฏิบัติ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการจัดระบบการทำงาน วิธีการทำงาน ใครเป็นผู้กระทำและทำอย่างไร

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ คือ เป้าหมายสูงสุดของการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งได้มีส่วนร่วมในการเสนอแนวคิด แสดงความคิดเห็นต่าง ร่วมกันค้นหาและตัดสินใจหรือการกำหนดรายละเอียดของสิ่งที่จะดำเนินการและร่วมตัดสินใจแนวทางที่จะดำเนินให้องค์กรประสบผลสำเร็จ ซึ่งจะต้องให้ประชาชนเป็นผู้ที่ตัดสินใจประเด็นปัญหานั้น ๆ ที่สำคัญ ผู้ที่ตัดสินใจจะต้องยอมรับและเข้าใจผลที่ออกมา บางครั้งอาจมีผลกระทบต่อนตนเองและคนในกลุ่ม

5.4.2 การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ

ชัยพร ไทยกิจ (2550: 8) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน คือ การที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคล หรือองค์กรประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา ร่วมดำเนินกิจกรรมในชุมชนโดยร่วมกันวางแผน ร่วมประชุม และร่วมกันปฏิบัติงานในลักษณะของการเสียสละ แรงงานและบริจาควัสดุสิ่งของ โดยเกิดจากการรับผิดชอบร่วมกัน เพื่อกระทำการให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนด

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2550: 34) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ คือ ส่วนของการจัดและดำเนินการตามแผนงานโครงการ เป็นส่วนที่ประชาชนเข้ามาทำประโยชน์ในโครงการ โดยการ

ร่วมมือช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์และแรงงาน หรือโดยการบริหาร และประสานงาน ตลอดจนการดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก

ภัทรพล สุดเดือน (2551: 9) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ คือ การเปิดโอกาสให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา โดยให้ประชาชนมีบทบาทในการริเริ่ม ถ่ายทอดภูมิปัญญาและวางแผนในการปฏิบัติ รวมทั้งร่วมสนับสนุนช่วยเหลือทรัพยากรในการพัฒนา

จิราย นานูญมี (2552: 18) กล่าวถึง การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการว่า ชุมชนสามารถที่จะมีส่วนร่วมในการลงทุนและร่วมปฏิบัติงานได้ในกิจกรรมหลาย ๆ ประเภท ซึ่งจะทำให้ชุมชนรู้จักคิดค้นทุนให้กับตัวเองในการดำเนินงานและจะมีความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของ การดำเนินกิจกรรมด้วยตนเองจะทำให้เกิดการเรียนรู้และเมื่อเห็นประโยชน์ก็จะสามารถดำเนินกิจกรรมนั้นได้ด้วยตนเองและทำให้เกิดความยั่งยืน

ทพวัล มะลิแสง (2553: 13) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน คือ การมีส่วนร่วมในการได้เข้ามามีส่วนร่วมทำกิจกรรมที่ผลิตขึ้น ประชาสัมพันธ์ชักชวนชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมเป็นสมาชิกร่วมกัน ทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้ร่วมลงทุนเป็นหุ้นหรือออมทรัพย์ ได้นำผลิตภัณฑ์ที่ผลิตขึ้นนำไปใช้หรือจำหน่าย

โคเฮน และอัฟฮอฟ (Cohen & Uphoff, 1981: 23) ได้แบ่งการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติไว้ 3 ทาง ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการสนับสนุนด้านทรัพยากร (Resource Contribution) คือ การบริจาคเงินและวัสดุต่าง ๆ แสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วม
2. การมีส่วนร่วมในการบริหาร (Project Administration and Coordination) คนในองค์กรสามารถรวมตัวกันในการปฏิบัติงาน ทำหน้าที่ช่วยประสานงานต่าง ๆ
3. การมีส่วนร่วมในการประสานงานและขอความร่วมมือ (Participation in Enlistment) การขอความร่วมมือโดยต้องพิจารณาผลเสียที่จะเกิดขึ้นและผลกระทบต่อคนในองค์กรที่เข้าร่วมโครงการ

แชปปิน (Chapin, 1997: 317) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ คือ การมีส่วนร่วมในการสนับสนุนด้านทรัพยากร การบริหาร การประสานความร่วมมือ การทำกิจกรรมต่าง ๆ ตลอดจนการปรับปรุงแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงาน

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ คือ การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทำประโยชน์ในกิจกรรมหรือโครงการ โดยการร่วมมือช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์ ร่วมสมทบค่าใช้จ่าย วัสดุอุปกรณ์และแรงงาน ร่วมดำเนินโครงการให้ข้อมูลที่จำเป็นตลอดจนร่วมแรงในการทำกิจกรรม เป็นส่วนหนึ่งของคณะกรรมการที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินโครงการ ร่วมในการบริหารงานหรือการประสานงานและการดำเนินการขอความช่วยเหลือให้เกิดผลดีแก่องค์กร

5.4.3 การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์

สำนักพัฒนาและส่งเสริมการบริหารงานท้องถิ่น (2550: 2) ได้กำหนดการร่วมรับผลประโยชน์ว่าเป็นผลจากที่ทุกคน ทุกองค์กรได้ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติและเกิดผลตามที่จุดประสงค์และเป้าหมายไว้ ทุกคนก็จะได้รับประโยชน์จากการปฏิบัติร่วมกันและทุกคนก็ต้องรักษาประโยชน์ที่ได้นี้ให้ได้รับตลอดไป หากได้มีการร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผลประโยชน์ ย่อมไม่ยากที่จะเกิดประชาคมท้องถิ่น

เมอร์ริล และคณะ (Merrill & et al., 1989: 9) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์จากการที่บุคคลจะเข้ามีส่วนร่วมมาน้อยเพียงใด หากแบ่งตามการได้รับผลประโยชน์จากการมีส่วนร่วมจะทำให้เข้าใจถึงระดับการมีส่วนร่วมในบางมิติได้ดีขึ้น คือ การเข้ามามีส่วนร่วมตามประโยชน์ที่ตนจะได้รับอย่างเต็มที่

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ คือ ผลที่ได้รับจากการปฏิบัติกิจกรรมที่บุคคลเข้าไปมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมนั้น ๆ แล้วเกิดเป็นผลประโยชน์ ประชาชนต้องมีความสามารถในการนำเอากิจกรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ด้วยการได้รับผลประโยชน์จากการเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการพัฒนา เช่น มีรายได้เพิ่มขึ้น มีการกระจายโอกาสทางการพัฒนาการรับความรู้ แนวความคิด และการช่วยเหลือด้านต่าง ๆ มากขึ้น

5.4.4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

สำนักพัฒนาและส่งเสริมการบริหารงานท้องถิ่น (2550: 13) กล่าวว่า การร่วมติดตามประเมินผลการดำเนินงานทุกกลุ่มที่ได้คิดปฏิบัติร่วมกันนั้น จะทำให้ทราบความก้าวหน้าของการปฏิบัติ ทราบปัญหาอุปสรรคเพื่อมาร่วมกันคิดหาทางแก้ปัญหาทำให้ประชาคมท้องถิ่นมีความเข้มแข็งและปฏิบัติงานได้อย่างต่อเนื่องและจะต้องยอมรับผลการดำเนินงานนั้นด้วย เพราะเป็นแนวทางในการวางแผนในอนาคต

นรินทร์ จงวุฒิเวศย์ (2550: 34) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมในการประเมินผลไว้ว่า เป็นส่วนของการประเมินผลโครงการที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินว่า โครงการพัฒนาที่ดำเนินการนั้นบรรลุตามวัตถุประสงค์หรือไม่ การติดตามประเมินผลนี้อาจเป็นการประเมินความก้าวหน้าหรือผลสรุปรวมทั้งโครงการ

โกวิทย์ พวงงาม (2551: 8) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงานหากการติดตามงานและประเมินผลงานขาดการมีส่วนร่วม ประชาชนย่อมจะไม่ทราบด้วยตนเองว่างานที่ทำไปนั้นได้รับผลดีได้รับประโยชน์หรือส่งผลเช่นไร

จิราย นานบุญมี (2532: 18) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลเป็นการมีส่วนร่วมที่สำคัญเพราะจะทำให้ชุมชนได้ทราบถึงผลของการดำเนินกิจกรรม การได้รับประโยชน์จากกิจกรรมและยังเป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ความเข้าใจในกระบวนการประเมินผลและการเผยแพร่กิจกรรมออกไปสู่ชุมชนอื่น ๆ

อับดุลคอเล็ด เจะแต (2557: 313) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมในการประเมินผลสำหรับการประเมินผลไว้ว่า คณะทำงานของชุมชนร่วมกับประชาชนในชุมชนประเมินผลการดำเนินงานโดยจะรายงานผลการดำเนินงานในที่ประชุมประจำเดือนพร้อม ๆ กับการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกันจากการนำกระบวนการดังกล่าวมาใช้ในการขับเคลื่อนงานพัฒนาชุมชนในช่วงที่ชุมชนกำลังประสบกับปัญหา จะส่งผลให้การดำเนินงานของคณะทำงานที่เกิดจากการรวมตัวของแกนนำในชุมชนสามารถดำเนินงานได้ง่ายขึ้น

โคเฮน และอัฟฮอฟ (Cohen & Uphoft, 1981: 28) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมในการประเมินผลเป็นส่วนที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินว่าโครงการพัฒนาที่ดำเนินการนั้น บรรลุตามวัตถุประสงค์หรือไม่ การติดตามประเมินผลนี้อาจเป็นการประเมินความก้าวหน้าหรือผลสรุปรวมทั้งโครงการ การมีส่วนร่วมในการประเมินผล แบ่งออกเป็น 2 แบบ คือ การมีส่วนร่วมทางตรงและการมีส่วนร่วมทางอ้อม

ชาดิด และคณะ (Shadid & et al., 1982: 359) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมในการประเมินผลนั้นเป็นสิ่งที่สำคัญที่จะต้องสังเกต นั่นก็คือ ความเห็น ความชอบและความคาดหวัง ซึ่งจะมีอิทธิพลสามารถแปรเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มต่าง ๆ ได้

แชปปิน (Chapin, 1997: 317) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมในการประเมินผล คือ การมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูล การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การเสนอผลการปฏิบัติงาน ตลอดจนการเสนอแนวคิดในการปรับปรุงและแก้ไขงานต่าง ๆ ให้ดียิ่งขึ้น

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมในการประเมินผลเป็นการที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมได้ร่วมแสดงความคิดเห็น เสนอผลการปฏิบัติงานและแก้ไขปัญหาตลอดจนร่วมประเมินผลที่ได้จากการจัดกิจกรรม การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การเสนอผลการปฏิบัติงาน ตลอดจนการเสนอแนวคิดในการปรับปรุงและแก้ไขงานต่าง ๆ ให้ดียิ่งขึ้น เพื่อให้ชุมชนทราบว่าโครงการพัฒนาที่ดำเนินการนั้น บรรลุตามวัตถุประสงค์หรือไม่ การติดตามประเมินผลนี้อาจเป็นการประเมินความก้าวหน้าหรือผลสรุปรวมทั้งโครงการ

6. แนวคิดเกี่ยวกับการบูรณาการความร่วมมือเพื่อพัฒนาระบบกลไกการบริหารจัดการคุณภาพมาตรฐานการศึกษา เพื่อประกันคุณภาพการศึกษาระดับห้องเรียน

ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาเกี่ยวกับโครงการบูรณาการความร่วมมือเพื่อพัฒนาระบบกลไกการบริหารจัดการคุณภาพมาตรฐานการศึกษา เพื่อประกันคุณภาพการศึกษาระดับห้องเรียนที่สอดคล้องกับการพัฒนาการบริหารจัดการคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนโรงเรียนแนวใหญ่วิทยาคมที่ได้ศึกษาสามารถสรุปได้ ดังนี้

6.1 แนวคิดเกี่ยวกับการประกันคุณภาพการศึกษา

การประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง กระบวนการที่สถานศึกษาจัดทำขึ้นเพื่อให้มั่นใจได้ว่าการจัดการศึกษามีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนด ทั้งในด้านกระบวนการเรียนการสอน การบริหารจัดการและผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน โดยมีเป้าหมายเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2562 ได้กำหนดให้สถานศึกษาทุกแห่งต้องจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายในและส่งเสริมการประเมินคุณภาพภายนอกโดยหน่วยงานอิสระ เพื่อสร้างความเชื่อมั่นแก่สังคม ผู้เรียนและผู้ปกครอง

ก. การประกันคุณภาพระดับห้องเรียน (Classroom-Level Quality Assurance)

เป็นแนวทางที่เน้นการพัฒนาคุณภาพอย่างเป็นระบบตั้งแต่จุดเล็กที่สุดของกระบวนการเรียนรู้ โดยมุ่งเน้นที่

- 1) การออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับมาตรฐาน
- 2) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนาผู้เรียน
- 3) การใช้กระบวนการนิเทศ ติดตาม และประเมินผลภายในห้องเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ

- 4) การสะท้อนผลเพื่อนำไปสู่การปรับปรุงคุณภาพอย่างต่อเนื่อง

ข. แนวคิดการบูรณาการความร่วมมือ (Collaborative Integration)

การบูรณาการความร่วมมือ หมายถึง การรวมพลังและความสามารถของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นครู ผู้บริหาร นักเรียน ผู้ปกครองและชุมชน เพื่อร่วมกันวางแผนดำเนินการและประเมินผลอย่างมีส่วนร่วม โดยมีหลักการสำคัญ ดังนี้

- 1) การมีส่วนร่วม (Participation) ของทุกฝ่ายในการพัฒนาและบริหารจัดการ
- 2) การสื่อสารและแลกเปลี่ยนข้อมูล (Communication & Feedback) อย่างมีประสิทธิภาพ

- 3) การวางระบบกลไกที่ชัดเจน (Mechanism & Structure) เช่น คณะกรรมการคุณภาพห้องเรียน แผนปฏิบัติงาน และระบบติดตามประเมินผล

ค. ระบบกลไกการบริหารจัดการคุณภาพ

ระบบกลไก หมายถึง โครงสร้าง กระบวนการและเครื่องมือที่ช่วยให้การดำเนินงานด้านการประกันคุณภาพเป็นไปอย่างมีระบบและต่อเนื่อง โดยมักประกอบด้วย

- 1) โครงสร้างองค์กร (Organizational Structure) เช่น คณะกรรมการระดับชั้นเรียน คณะกรรมการบริหารคุณภาพ
- 2) แผนและยุทธศาสตร์ (Strategic Plan) ที่ชัดเจน สอดคล้องกับนโยบายของโรงเรียนและมาตรฐานการศึกษา

3) กระบวนการติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผล (Monitoring & Evaluation) เพื่อให้สามารถปรับปรุงอย่างมีประสิทธิภาพ

ง. การบูรณาการความร่วมมือเพื่อพัฒนาระบบกลไก

การบูรณาการความร่วมมือเพื่อนำไปสู่การสร้างระบบกลไกที่มีประสิทธิภาพนั้น ควร มีลักษณะดังนี้

- 1) มีการประชุมร่วมระหว่างผู้บริหารและครูในการออกแบบระบบ
- 2) มีการพัฒนาเครื่องมือประเมินผลที่ใช้ได้จริงในระดับห้องเรียน เช่น แบบประเมิน แผนการจัดการเรียนรู้ แบบติดตามการจัดกิจกรรม
- 3) มีเวทีสะท้อนผล เช่น ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) เพื่อนำข้อมูล กลับไปปรับปรุง

จากการศึกษาข้างต้น ผู้วิจัยได้ศึกษาและสรุปเกี่ยวกับ วิธีการและกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมที่นำมาใช้ในรูปแบบ ดังนี้

6.1.1 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาบทเรียนร่วมกัน (Lesson Study: LS)

6.1.1.1 การพัฒนาบทเรียนร่วมกัน (Lesson Study: LS)

เป็นกระบวนการพัฒนาวิชาชีพครูที่มีต้นกำเนิดจากประเทศญี่ปุ่น มี เป้าหมายเพื่อพัฒนาคุณภาพของการจัดการเรียนการสอนผ่านการวางแผน สังเกตการณ์และสะท้อน ผลการสอนร่วมกันในหมู่ครู โดยมีพื้นฐานอยู่บนแนวคิดการเรียนรู้ร่วมกันของครู (Collaborative Learning) และการวิจัยในชั้นเรียน (Classroom-based Inquiry) แนวคิดหลักของ LS คือการให้ ความสำคัญกับการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ครูทำหน้าที่เป็นนักวิจัยผู้ปฏิบัติ (Teacher as Researcher) ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาทักษะวิชาชีพของครูและคุณภาพของบทเรียนในระยะยาว

6.1.1.2 องค์ประกอบสำคัญของ Lesson Study

จากแนวคิดของ Fernandez & Yoshida (2004) และ Lewis (2002) สามารถสรุปองค์ประกอบหลักของการพัฒนาบทเรียนร่วมกันได้ดังนี้

- (1) การตั้งเป้าหมายการเรียนรู้ระยะยาว (Long-term Goals)
- (2) กำหนดเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียน ทั้งด้านความรู้ ทักษะ และ คุณลักษณะ
- (3) การวางแผนบทเรียนร่วมกัน (Collaborative Lesson Planning)
- (4) คณะครูร่วมกันออกแบบและพัฒนาบทเรียนอย่างรอบคอบ โดยพิจารณา ความเหมาะสมกับผู้เรียน
- (5) การสอนบทเรียนจริง (Research Lesson Implementation)

- (6) ครูคนหนึ่งทำการสอนบทเรียนที่พัฒนาร่วมกัน ขณะที่ครูคนอื่นสังเกตและบันทึกพฤติกรรมของผู้เรียน
- (7) การสะท้อนผลร่วมกัน (Post-Lesson Reflection/ Colloquium)
- (8) คณะครูร่วมกันวิเคราะห์ผลการสอนและพฤติกรรมของผู้เรียน เพื่อหาจุดแข็ง จุดที่ควรปรับปรุงและแนวทางพัฒนาต่อไป
- (9) การปรับปรุงและเผยแพร่ผลการเรียนรู้ (Revision and Sharing)
- (10) นำข้อเสนอแนะมาปรับปรุงบทเรียนและเผยแพร่ผลการพัฒนาให้ครูคนอื่นได้รับประโยชน์

6.1.1.3 ประโยชน์ของการพัฒนาบทเรียนร่วมกัน

จากการศึกษาของ Lewis et al. (2006) พบว่า LS ช่วยให้ครูสามารถ

- (1) พัฒนาทักษะด้านการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับผู้เรียนมากขึ้น
- (2) แลกเปลี่ยนประสบการณ์ และเรียนรู้จากกันและกันในเชิงลึก
- (3) ใช้ข้อมูลจากการสังเกตพฤติกรรมผู้เรียนในการพัฒนาบทเรียน
- (4) สร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning

Community: PLC)

6.1.2 แนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning

Community: PLC)

6.1.2.1 ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning Community: PLC) เป็นแนวคิดที่เน้นการพัฒนาวิชาชีพของครูโดยการทำงานร่วมกัน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และพัฒนาการจัดการเรียนการสอนเพื่อยกระดับผลลัพธ์ทางการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยมีจุดเน้นที่ “ครูเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ดีขึ้น” (Teachers Learn So Students Learn Better) แนวคิด PLC มีต้นกำเนิดจากการศึกษาของ Dufour & Eaker (1998) ที่เน้นการสร้างวัฒนธรรมของโรงเรียนที่สนับสนุนการทำงานเป็นทีมโดยมุ่งผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนเป็นหลัก

6.1.2.2 องค์ประกอบสำคัญของ PLC

จากแนวคิดของ Dufour, Dufour & Eaker (2008) ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 6 ประการ ได้แก่:

- (1) ค่านิยมและวิสัยทัศน์ร่วม (Shared Values and Vision) ทุกคนมีเป้าหมายร่วมกัน มุ่งสู่การพัฒนาคุณภาพผู้เรียน
- (2) การทำงานร่วมกัน (Collaborative Teams) ครูรวมกลุ่มเป็นทีมวิชาการหรือชั้นเรียน ร่วมกันวางแผน สังเกต และปรับปรุงการสอน

6.1.2.3 การเน้นผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน (Focus on Student Learning)

ใช้ข้อมูลจริง เช่น คะแนนสอบ ผลประเมินพฤติกรรม เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้

6.1.2.4 การเรียนรู้ร่วมกัน (Collective Inquiry) เป็นการตั้งคำถามทางวิชาชีพ และร่วมกันค้นหาคำตอบโดยใช้หลักฐานและงานวิจัย

6.1.2.5 การปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง (Continuous Improvement) PLC ไม่ใช่กิจกรรมเฉพาะช่วงเวลา แต่เป็นกระบวนการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

6.1.2.6 ความเป็นผู้นำร่วม (Shared Leadership) คือ การส่งเสริมให้ครูทุกคนมีบทบาทนำในบางประเด็น ไม่ผูกขาดที่ผู้บริหารเพียงคนเดียว

รูปแบบการดำเนินงาน PLC ในสถานศึกษาไทย

ตามนโยบายกระทรวงศึกษาธิการ ปี 2560 เป็นต้นมา ได้ส่งเสริมให้สถานศึกษาทุกแห่งดำเนินงาน PLC โดยมุ่งเน้นรูปแบบ ดังนี้

- 1) การจัดประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ตามกลุ่มสาระ/ ชั้นเรียน
- 2) การใช้ข้อมูลจริงของผู้เรียนในการวางแผนและสะท้อนผล
- 3) การสอนแบบเปิด (Open Class) และการสะท้อนผลการสอน
- 4) การจัดกิจกรรมแบบ Lesson Study ควบคู่ PLC

ประโยชน์ของการดำเนินงาน PLC

การดำเนินงาน PLC ส่งผลดีทั้งในระดับบุคคลและระดับองค์กร เช่น:

- 1) พัฒนาศักยภาพครูทั้งด้านวิชาการและจิตวิญญาณความเป็นครู
- 2) เสริมสร้างวัฒนธรรมองค์กรแห่งการเรียนรู้
- 3) พัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนรู้ที่มีผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง
- 4) ลดช่องว่างระหว่างนโยบายกับการปฏิบัติในห้องเรียน

6.1.3 แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้แบบรวมพลัง 5 ขั้นตอน (CO-5STEPS)

แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้แบบ Co-5 STEPs หรือกระบวนการเรียนรู้ 5 ขั้นตอนแบบรวมพลัง (Collaborative Learning Process) พัฒนาโดย รองศาสตราจารย์ ดร.พันธ์ เดชะคุปต์ และ รองศาสตราจารย์พเยาว์ ยินดีสุข เป็นรูปแบบการสอนเชิงรุกที่เน้น “การเรียนรู้แบบร่วมมือ” โดยให้นักเรียนมีส่วนร่วมช่วยเหลือกัน จากเด็กเก่งช่วยเด็กที่เรียนช้าเพื่อส่งเสริมความเสมอภาคและเน้นฐานของวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ในระบบนี้มีบทบาทที่ชัดเจนว่านักเรียนคือผู้เรียนรู้ (Learner) และครูคือผู้สนับสนุน (Facilitator)

ในการจัดการเรียนการสอนโดยใช้กระบวนการเรียนรู้แบบรวมพลัง 5 ขั้นตอน มีรายละเอียด ดังนี้

6.1.3.1 ขั้นเสนอสิ่งเร้าและระบุคำถามสำคัญ (Stimulating and Key Questioning Collaboratively) ครูนำเสนอสิ่งเร้า เช่น วัตถุสิ่งของ วิดีทัศน์ รูปภาพ การตั้งคำถาม เปิดโอกาสให้ผู้เรียนตั้งคำถามได้ทั้งคำถามง่ายและคำถามยาก ให้ผู้เรียนคาดคะเนคำตอบ อาจเป็นรายบุคคล หรือทีมด้วยการใช้วิธีต่าง ๆ

6.1.3.2 ขั้นแสวงหาสารสนเทศและวิเคราะห์อย่างรวมพลัง (Searching and Analyzing Collaboratively) ผู้เรียนทำกิจกรรมศึกษาค้นคว้าตามสื่อการเรียนรู้ที่ครูเตรียมไว้ในเวลาที่กำหนด จากนั้นผู้เรียนวิเคราะห์ข้อมูล/ สารสนเทศที่ได้จากกิจกรรมการเรียนรู้

6.1.3.3 ขั้นรวมพลังอภิปรายและสร้างความรู้ (Discussing and Constructing Collaboratively) ครูให้ผู้เรียนแต่ละกลุ่มนำเสนอผังกราฟิก ผู้เรียนร่วมกันอภิปรายผังกราฟิก จากนั้นแต่ละกลุ่มแก้ไข ปรับปรุงข้อมูล/ สารสนเทศในผังกราฟิกที่สร้างให้มีสาระความรู้ที่ถูกต้องและชัดเจน

6.1.3.4 ขั้นสื่อสารและสะท้อนคิดอย่างรวมพลัง (Communicating and Reflecting Collaboratively) ผู้เรียนเตรียมนำเสนอผลงานความรู้ที่ผ่านการแก้ไขปรับปรุงแล้วด้วยวิธีการบอกเล่า สะท้อนกระบวนการเรียนรู้การทำงาน ข้อเด่น ข้อด้อยจนได้บทเรียน

6.1.3.5 ขั้นรวมพลังประยุกต์และตอบแทนสังคม (Applying and Serving Collaboratively) ผู้เรียนช่วยกันนำความรู้ที่ได้รับจากการเรียนรู้ไปปรับใช้ในการเรียนรู้ร่วมกับสาระอื่น ๆ หรือปรับใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น การบอกเล่า การถ่ายวีดิทัศน์ การเขียนบทความ การทำโครงการ

กล่าวโดยสรุปได้ว่า จุดแข็งของ Co-5 STEPs นั้นจะเน้นการเรียนรู้แบบร่วมแรงร่วมใจ ช่วยลดความเหลื่อมล้ำ ส่งเสริม active learning นักเรียนได้สร้างความรู้ด้วยตนเอง โดยครูมีบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวก (facilitator) มากกว่าผู้บรรยาย อีกทั้งยังเชื่อมโยงกับแนวคิดอื่นอย่างชัดเจน เช่น Lesson Study, PLC, และ Project-Based Learning เทคนิคนี้สามารถผนวกเข้ากับกิจกรรม เช่น Lesson Study หรือ PLC เพื่อพัฒนาแผนการเรียนการสอน หรือใช้สร้างสภาพแวดล้อมเชิงวิทยาศาสตร์แบบร่วมมือ ส่งเสริมทักษะกระบวนการคิดและการปฏิบัติงานเป็นทีม

7. การวิเคราะห์องค์ประกอบการบริหารจัดการคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา

การวิจัยรูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนโรงเรียนวงใหญ่วิทยาคมครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปสังเคราะห์เป็นองค์ประกอบหรือกรอบแนวคิดในการวิจัย โดยมีรายละเอียด ดังนี้

อุดม ชูสิวรรณ (2559: 214-215) ได้กล่าวถึงรูปแบบการพัฒนาระบบการบริหารคุณภาพโรงเรียนมัธยมศึกษาสู่ความเป็นเลิศระดับสากล โดยสรุปองค์ประกอบของระบบการบริหารจัดการคุณภาพโรงเรียนมัธยมศึกษาสู่มาตรฐานสากลได้ 7 องค์ประกอบหลัก ดังนี้ 1) การนำองค์กร 2) การวางแผนกลยุทธ์ 3) การมุ่งเน้นพัฒนาผู้เรียน 4) การวัด การวิเคราะห์และการจัดการความรู้ 5) การมุ่งเน้นพัฒนาครูและบุคลากร 6) การมุ่งเน้นการปฏิบัติการจัดการเรียนการสอน และ 7) ผลลัพธ์ด้านผู้เรียน โดยนำองค์ประกอบไปสร้างรูปแบบการพัฒนาระบบการบริหารคุณภาพโรงเรียนมัธยมศึกษาสู่ความเป็นเลิศระดับสากลได้ 6 ระบบ ได้แก่ ระบบที่ 1 การนำองค์กร โดยต้องรู้และเข้าใจบริบทของโรงเรียนที่มีความท้าทายเพื่อเป็นข้อมูลในการกำหนดทิศทางการพัฒนาโรงเรียนสู่ความเป็นเลิศ ระบบที่ 2 การวางแผนกลยุทธ์ในการบริหารงาน โดยผู้อำนวยการโรงเรียนจะต้องนำวิสัยทัศน์มาดำเนินการในการวางแผนเชิงกลยุทธ์ไปสู่ความเป็นเลิศ ระบบที่ 3 การบริหารจัดการที่มุ่งเน้นผู้เรียน การพัฒนาหลักสูตรตามความสามารถของผู้เรียนโดยรับฟังความคิดเห็นของผู้เรียน ระบบที่ 4 การวัดสารสนเทศและการจัดการความรู้เพื่อกำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จและวิธีการวัดผลการปฏิบัติงานของทุกระบบ ระบบที่ 5 การพัฒนาบุคลากรเป็นฐานในการกำหนดกลยุทธ์เพื่อพัฒนาขีดความสามารถการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ระบบที่ 6 ระบบการเรียนการสอนเชื่อมโยงกับระบบการพัฒนาบุคลากรให้มีความพร้อมที่จะปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนองค์ประกอบที่ 7 เป็นผลลัพธ์ของการดำเนินงาน

ปัญญา จูสี (2558) ได้ทำการพัฒนารูปแบบการดำเนินงานการประกันคุณภาพการศึกษาภายในของสถานศึกษา สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยพบว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาภายในของสถานศึกษา สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วย 1) นโยบายและยุทธศาสตร์ ที่เน้นการพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่เกิดผลกับผู้เรียน 2) ภาวะผู้นำที่เน้นการยึดหลักธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการ 3) การบริหารและพัฒนาบุคคลในองค์กรที่เน้นการจัดวางตัวบุคคลที่มีความรู้ความสามารถตรงกับงาน 4) กระบวนการจัดการเรียนการสอนโดยยึดการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วม 5) ทรัพยากรที่ใช้ในการปฏิบัติงานที่เน้นการบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างคุ้มค่า 6) บรรยากาศในการทำงานที่เสริมสร้างการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ และ 7) การติดต่อสื่อสารที่มีความหลากหลายในช่องทางการสื่อสาร

ธนพล ทองยัง (2564) ได้กล่าวไว้ว่า แนวทางการบริหารและการจัดการเพื่อพัฒนาคุณภาพตามมาตรฐานการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา โรงเรียนบ้านพนาสวรรค์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 3 ประกอบด้วย ด้านการวางแผน (Planning) โรงเรียนควรวางแผนกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย ไปจนถึงการดำเนินงานในการพัฒนาการศึกษาอย่างเป็นระบบตามมาตรฐานการศึกษา เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยเน้นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ที่เน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมด้านการจัดการองค์การ (Organizing) โรงเรียนควรวางแผนโครงสร้างฝ่ายงาน โดยเน้นการบริหารและการจัดการแบบมีส่วนร่วม ส่งเสริมให้

ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาการศึกษาด้านภาวะการเป็นผู้นำ (Leading) ผู้บริหารควรบริหารและจัดการโดยการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานร่วมกันระหว่างครู บุคลากรในสถานศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและผู้ปกครอง เพื่อให้การดำเนินงานให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล และด้านการควบคุม (Controlling) โรงเรียนควรจัดระบบนิเทศ ติดตาม ประเมินผลการดำเนินงานและการพัฒนาครู และบุคลากรภายในโรงเรียนอย่างเป็นระบบ และมีรูปแบบการนิเทศที่หลากหลาย เพื่อให้การทำงานเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล

พิกุล สุรินทร์ (2564) ได้ศึกษาแนวทางการบริหารงานการประกันคุณภาพการศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาปฐมวัยของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต 1 ประกอบด้วย 3 ด้าน ดังนี้

1. ด้านคุณภาพของเด็ก

1.1 การดำเนินงานของสถานศึกษาสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีหรือพัฒนาเป็น นวัตกรรมการบริหารจัดการคุณภาพเด็กปฐมวัยมีแนวทาง ดังนี้

- 1) สถานศึกษากำหนดมาตรฐานการศึกษาให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษาปฐมวัยของกระทรวงโดยเน้นการมีส่วนร่วมและความรับผิดชอบร่วมกัน
- 2) สถานศึกษาตั้งเป้าหมายความสำเร็จตามมาตรฐานการศึกษาปฐมวัย
- 3) สถานศึกษาประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ครูและบุคลากรได้ตระหนักถึงความสำคัญในการประกันคุณภาพการจัดการศึกษา
- 4) ผู้บริหารติดตามส่งเสริมการจัดทำเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการประเมินพัฒนาการโดยมีกระบวนการตามรูปแบบการวิจัยที่ชัดเจน
- 5) สถานศึกษาส่งเสริมรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาคุณภาพเด็กปฐมวัยให้สอดคล้องกับพัฒนาการทั้ง 4 ด้านตามบริบทของสังคมที่สถานศึกษาดำเนินอยู่อย่างเหมาะสม

1.2 การแสดงผลลัพธ์ของการดำเนินงานที่บ่งบอกความสำเร็จในการบรรลุเป้าหมายตามแผนงานที่ตั้งไว้ทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพทุกประเด็น มีแนวทางดังนี้

- 1) สถานศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อมโยงของตัวบ่งชี้ย่อยของแต่ละมาตรฐาน
- 2) ครูปฐมวัยดำเนินการจัดประสบการณ์และเก็บรวบรวมข้อมูลพัฒนาการทุกด้าน
- 3) ครูปฐมวัยดำเนินการประเมินคุณภาพเด็กตามมาตรฐานด้านของสถานศึกษา

1.3 การนำเสนอข้อมูลสารสนเทศ สถิติ โครงการสำคัญตลอดจนร่องรอยหลักฐานต่าง ๆ สนับสนุนการดำเนินงานทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพอย่างถูกต้อง ครบถ้วน มีแนวทางดังนี้

- 1) สถานศึกษาแต่งตั้งคณะกรรมการในการจัดทำข้อมูลสารสนเทศ

- 2) สถานศึกษาร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูลหลักฐานและเอกสาร
- 3) ครูปฐมวัยดำเนินการจัดประสบการณ์ตามแผนปฏิบัติการที่วางไว้
- 4) ครูปฐมวัยเก็บข้อมูลพัฒนาการเป็นสถิติทุกปี
- 5) ผู้บริหารติดตามการรายงานสรุปผลการประเมินตนเองของเด็กปฐมวัย
- 6) สถานศึกษาจัดเก็บข้อมูลทุกประเภทในเชิงสถิติเพื่อเปรียบเทียบ

ความก้าวหน้า

2. ด้านกระบวนการบริหารและการจัดการ

2.1 การนำผลการประเมินเสนอผู้บริหาร เพื่อแก้ไข ปรับปรุง พัฒนาแผนงานเพื่อให้เห็นความสอดคล้องของการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา/ แผนปฏิบัติการประจำปี มีแนวทาง ดังนี้

- 1) สถานศึกษาประชุมคณะกรรมการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพระดับปฐมวัย
- 2) สถานศึกษานำผลการวิเคราะห์มาทำ SWOT
- 3) สถานศึกษาดำเนินการจัดทำคู่มือการปฏิบัติงาน
- 4) ผู้บริหารนิเทศกำกับติดตามและอำนวยความสะดวก
- 5) สถานศึกษานำผลการประเมินไปปรับปรุงพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา
- 6) จัดส่งรายงานผลการประเมินตนเองให้หน่วยงานต้นสังกัด

2.2 การศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการจำเป็นของสถานศึกษาในการจัดการศึกษาปฐมวัยมีแนวทาง ดังนี้

- 1) สถานศึกษานำผลการรายงานรับรองการประกันคุณภาพภายในและการประเมินคุณภาพภายนอก (สมศ.) มาเป็นกรอบในการสร้างเครื่องมือในการวิเคราะห์ SWOT
- 2) สถานศึกษาจัดทำเครื่องมือในการสำรวจความต้องการ
- 3) สถานศึกษาสรุปปัญหา ความต้องการ และรูปแบบการพัฒนาคุณภาพเด็กปฐมวัยตามบริบทที่สถานศึกษากำหนด
- 4) สถานศึกษานำเสนอปัญหาเพื่อหาแนวทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

2.3 การดำเนินงานของสถานศึกษาด้านการบริหารสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีหรือพัฒนาเป็นนวัตกรรมการบริหารจัดการศึกษาปฐมวัยของสถานศึกษาได้ มีแนวทางดังนี้

- 1) สถานศึกษากำหนดแนวทางส่งเสริมการพัฒนาสถานศึกษาแบบองค์รวม
- 2) สถานศึกษาจัดทำโครงการสนับสนุนการสร้างองค์ความรู้แก่ครูและบุคลากร
- 3) สถานศึกษาประชุมเชิงปฏิบัติการ
- 4) ผู้บริหารนิเทศกำกับติดตามและประเมินผลการดำเนินงานเป็นประจำ

5) สถานศึกษาจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเผยแพร่นวัตกรรมของสถานศึกษา

3. ด้านการจัดการเรียนการสอนที่เน้นเด็กเป็นสำคัญ

3.1 การดำเนินงานของสถานศึกษาในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นเด็กเป็นสำคัญสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีหรือพัฒนาเป็นนวัตกรรมทางการเรียนรู้ได้ มีแนวทางดังนี้

- 1) สถานศึกษาร่วมกันกำหนดแนวทางในการจัดประสบการณ์
- 2) สถานศึกษาสร้างความตระหนักถึงความสำคัญของผู้เรียนในองค์กร
- 3) ครูภูมิวัยวางแผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้/ จัดทำหน่วยการเรียนรู้รวมทั้งการประเมินพัฒนาการตามสภาพจริงของเด็ก
- 4) ผู้บริหารส่งเสริมพัฒนาองค์ความรู้ของครูภูมิวัยในรูปแบบการพัฒนาตนเองที่หลากหลายเพื่อนำไปสู่การพัฒนาวัตกรรมการเรียนรู้ในการจัดการศึกษาปฐมวัย
- 5) ผู้บริหารสนับสนุนและอำนวยความสะดวกในด้านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ

- 6) การจัดบรรยากาศในห้องเรียนและนอกห้องเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้
 - 7) ครูภูมิวัยประเมินพัฒนาการเด็กด้วยเครื่องมือและวิธีการที่หลากหลาย
 - 8) ผู้บริหารดำเนินการนิเทศกำกับติดตาม ตรวจสอบอย่างเป็นระบบ
 - 9) ครูนำผลการประเมินไปพัฒนาสู่งานวิจัยชั้นเรียนอย่างเป็นขั้นตอน
- 3.2 การนำผลการดำเนินงานตามตัวบ่งชี้ย่อยพร้อมทั้งปัญหาและอุปสรรคมาพัฒนาปรับปรุงอย่างต่อเนื่องให้เกิดผลเชิงประจักษ์มีแนวทาง ดังนี้

- 1) สถานศึกษาแต่งตั้งคณะกรรมการร่วมกันวิเคราะห์เป้าหมายและผลลัพธ์คุณภาพเด็กปฐมวัยในภาพรวมของสถานศึกษา
- 2) สถานศึกษาชี้แจงผลการดำเนินงานให้ทุกฝ่ายในองค์กรทราบร่วมกัน
- 3) สถานศึกษาดำเนินการจัดทำการวิเคราะห์ SWOT
- 4) สถานศึกษาติดตาม ตรวจสอบผลการดำเนินการตามแผนปฏิบัติการทุกปีและแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาทุก 3-5 ปี
- 5) สถานศึกษาสรุปผลเชิงสถิติอย่างมีระบบรายงานผลการพัฒนาและเผยแพร่ต่อสาธารณชน

3.3 การรักษาระดับคุณภาพหรือมีผลลัพธ์ของการดำเนินงานที่ดีขึ้นหรือลดปัญหาด้านการจัดการประสบการณ์ที่เน้นเด็กเป็นสำคัญได้ มีแนวทางดังนี้

- 1) สถานศึกษาแต่งตั้งคณะกรรมการในการขับเคลื่อนกระบวนการ PLC
- 2) สถานศึกษาจัดประชุมทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

- 3) ผู้บริหารครูและผู้เกี่ยวข้องร่วมกันดำเนินการขับเคลื่อนกระบวนการ PLC
- 4) ผู้บริหารนิเทศกำกับติดตามและร่วมกันประเมินผลกระบวนการเรียนรู้
- 5) ผู้บริหารครูและผู้เกี่ยวข้องร่วมกันสรุปรายงานผลและจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Show and Share) ในสถานศึกษา

พรรณระพี คุณนะวนิชพงษ์ (2559) ได้ทำการวิเคราะห์การบริหารจัดการระบบคุณภาพของโรงเรียนมาตรฐานสากล โรงเรียนพระปฐมวิทยาลัย พบว่า การบริหารจัดการระบบคุณภาพของโรงเรียนมาตรฐานสากล ประกอบด้วย 1) บริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมและการนำองค์กร 2) การวางแผนเชิงกลยุทธ์ 3) การมุ่งเน้นพัฒนาผู้เรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 4) การวัด การวิเคราะห์และการจัดการความรู้ 5) การมุ่งเน้นพัฒนาบุคลากร และ 6) การจัดการกระบวนการเรียนการสอน

ประทีป ศรีเพชรเจริญ (2558) ได้ทำการศึกษาการบริหารจัดการด้วยระบบคุณภาพเพื่อมุ่งสู่ความเป็นโรงเรียนมาตรฐานสากลของโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดอ่างทอง โดยแนวทางในการบริหารจัดการด้วยระบบคุณภาพเพื่อมุ่งสู่ความเป็นโรงเรียนมาตรฐานสากล คือ 1) การมุ่งเน้นผู้เรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้แก่ สถานศึกษาศึกษา ความต้องการและความแตกต่างในการเรียนรู้ของนักเรียนและนำข้อมูลที่ได้มาจัดทำหลักสูตรและพัฒนาเนื้อหาวิชาให้เหมาะสม 2) การนำองค์กร ได้แก่ ผู้บริหารดำเนินการบริหารแบบมีส่วนร่วมโดยการกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าประสงค์ระยะสั้น-ระยะยาว ค่านิยม การสื่อสาร การสร้างคุณค่าและการทำให้เกิดความสมดุลของคุณค่าระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่ม และ 3) การจัดการและกระบวนการ ได้แก่ ผู้บริหารมีการแลกเปลี่ยนกลยุทธ์ที่ประสบความสำเร็จทั่วทั้งองค์กรเพื่อผลักดันให้เกิดการเรียนรู้และการสร้างนวัตกรรม

พรจรรย์ พัทธมณี (2558) ได้ทำการวิจัยเรื่อง พัฒนารูปแบบการบริหารจัดการระบบคุณภาพในโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการบริหารจัดการระบบคุณภาพในโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาที่สร้างขึ้นในรูปแบบ PIE MODEL ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ 3 เงื่อนไขความสำเร็จ ได้แก่ 1) ปัจจัยนำเข้า (Input) ประกอบด้วยบุคลากรและการบริหารสถานศึกษา 2) กระบวนการ (Process) ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 การวางแผน (Planning : P) ประกอบด้วย การนำองค์กร การวางแผนเชิงกลยุทธ์และการมุ่งเน้นผู้เรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ขั้นตอนที่ 2 การดำเนินงาน (Implementing : I) ประกอบด้วย การมุ่งเน้นบุคลากรและการจัดการกระบวนการ และขั้นตอนที่ 3 การประเมินผลการดำเนินงาน (Evaluating : E) ประกอบด้วย การวัด การวิเคราะห์ และการจัดการความรู้และผลลัพธ์ 3) ผลสัมฤทธิ์ (Results) ประกอบด้วย ผลผลิต ได้แก่ คุณภาพของผู้เรียน และผลลัพธ์ ได้แก่ ความพึงพอใจของครู นักเรียน ผู้ปกครองและชุมชน 4) สภาพแวดล้อม (Environment) ประกอบด้วยปัจจัยที่เอื้อและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการบริหารจัดการและเงื่อนไขความสำเร็จ 33 เงื่อนไข ได้แก่ 1) นโยบายการบริหารจัดการระบบคุณภาพใน

โรงเรียนมาตรฐานสากล 2) ความรู้ความสามารถและการมีส่วนร่วมของบุคลากร และ 3) การนิเทศติดตามและประเมินผลการบริหารจัดการ

สายใจพวง สายใจ (2561) กล่าวว่า การบริหารจัดการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานทั้งระบบเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาสู่โรงเรียนมาตรฐานสากล ประกอบด้วย 3 ด้าน คือ ด้านผู้เรียน ด้านหลักสูตรและการเรียนการสอนและด้านการบริหารจัดการด้วยระบบคุณภาพ จะต้องมีการเตรียมการใน 4 ระบบในการพัฒนาสู่โรงเรียนมาตรฐานสากล คือ ระบบหลักสูตร ระบบการจัดการเรียนการสอน ระบบบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ และระบบการบริหารจัดการ แต่ละระบบมีหลักการสำคัญที่ทำให้สถานศึกษามีคุณภาพ ได้แก่ หลักการบริหารจัดการ หลักกระบวนการบริหารแบบมีส่วนร่วม บทบาทหน้าที่ของผู้เกี่ยวข้อง รายละเอียดดังนี้

1. เป้าหมายของโรงเรียนมาตรฐานสากล

โรงเรียนที่จัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์เทียบเคียงมาตรฐานสากล มีตัวชี้วัดความสำเร็จ 3 ด้าน คือ ด้านผู้เรียน ด้านหลักสูตรและการเรียนการสอน และด้านการบริหารจัดการด้วยระบบคุณภาพ

2. กระบวนการในการพัฒนา ประกอบด้วย

2.1 ระบบ

การพัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพสู่มาตรฐานสากลนั้น จะต้องจัดระบบการจัดการศึกษาในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานประกอบด้วย 4 ระบบ คือ ระบบหลักสูตร ระบบการจัดการการเรียนรู้ ระบบบรรยากาศแห่งการเรียนรู้และระบบการบริหารจัดการให้มีคุณภาพสู่มาตรฐานสากล

2.2 หลักการสำคัญ

การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้บรรลุตามระบบการจัดการศึกษา มีหลักการสำคัญ 3 ประการ ได้แก่

1) หลักการบริหารจัดการ ได้แก่ หลักกฎหมาย หลักคุณธรรม หลักการมีส่วนร่วมหลักการนิเทศ กำกับ ติดตามและประเมินผลหลักภาวะผู้นำ (Leadership)

2) หลักกระบวนการบริหาร การวางแผน การนำไปใช้ การสนับสนุน การนิเทศ กำกับติดตาม การประเมินผล

3) บทบาทหน้าที่ของผู้เกี่ยวข้อง บทบาทของผู้บริหาร บทบาทของครูผู้สอน บทบาทของผู้เรียนบทบาทของผู้ปกครอง ชุมชน และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน บทบาทของคณะกรรมการบริหาร สถานศึกษา

3. วิธีการสู่ความสำเร็จ

วิธีการที่จะทำให้สถานศึกษาบรรลุผลตามมาตรฐานสากล มีองค์ประกอบของความสำเร็จ คือ การบริหารจัดการ (M: Management) การประเมินผล (E: Evaluation) การพัฒนา (D: Developed) บริบท (F: Fundamental) การปฏิบัติ (A: Action) และนวัตกรรม (I: Innovation)

มานะ สุตสงวน (2562) กล่าวถึง การบริหารจัดการโรงเรียนเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนสู่มาตรฐานสากล ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 3 องค์ประกอบ ได้แก่

1) ด้านการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม ได้แก่ การวางแผน การจัดองค์การ การชั้นนำ และการควบคุมเนื่องจากการวางแผนอย่างมืออาชีพ โดยการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน มีการกำหนดเป้าหมายอย่างชัดเจน มีการปฏิบัติตามแผน มีการนิเทศ กำกับ ติดตามและปรับปรุงแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น มีการประเมินครบวงจรและนำไปใช้ประโยชน์จริง ผู้บริหารจึงเป็นบุคคลสำคัญที่สุด ผลการดำเนินงานของโรงเรียนดังกล่าว ทำให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนสู่มาตรฐานสากล

2) ด้านคุณภาพผู้เรียนตามมาตรฐานสากล ได้แก่ ความเป็นเลิศทางวิชาการ สื่อสารได้อย่างน้อย 2 ภาษา ล้ำหน้าทางความคิด ผลงานอย่างสร้างสรรค์ และร่วมกันรับผิดชอบต่อสังคมโลก เนื่องจากคุณภาพผู้เรียนทั้ง 5 ด้าน มีความสัมพันธ์สอดคล้องกัน ผู้บริหารจะต้องจัดให้มีเวทีวิชาการ และกิจกรรมอื่น ๆ ให้นักเรียนได้แสดงออกถึงความรู้ ความสามารถ ด้านวิชาการ และภาษาต่างประเทศ การคิดริเริ่มสร้างสรรค์และผลิตผลงานที่มีคุณภาพ การร่วมกันรับผิดชอบต่อสังคมโลกโดยการบูรณาการที่มีประสิทธิภาพ

3. ด้านการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนสู่มาตรฐานสากลตามเกณฑ์รางวัลคุณภาพแห่งชาติ (TOA) ได้แก่ การนำองค์กร การวางแผนเชิงกลยุทธ์ การมุ่งเน้นผู้เรียนและผู้มีส่วนได้เสีย การวัด วิเคราะห์ และการจัดการความรู้ การเน้นบุคลากร การจัดการกระบวนการ และผลลัพธ์ เนื่องจากการกำหนดแผนกลยุทธ์และการดำเนินงานทุกขั้นตอน ผู้บริหารและบุคลากรทุกคนทุกฝ่ายต้องร่วมมือร่วมแรงร่วมใจในการทำงาน โดยเฉพาะการกำหนดให้โรงเรียนเป็นนิติบุคคลเพื่อให้มีอำนาจในการบริหารจัดการโรงเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้นักเรียนได้รับการพัฒนาคุณภาพสู่มาตรฐานสากล

ไพชนนต์ ศรีม่วง (2559) ได้กล่าวว่า การบริหารจัดการระบบคุณภาพของโรงเรียน ควรมีการปรับปรุงขั้นตอนการปฏิบัติงานให้ดำเนินงานเป็นไปด้วยความรวดเร็ว มีการดำเนินการจัดทำข้อมูลเกี่ยวกับนักเรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย มีการจัดการเกี่ยวกับข้อมูลสารสนเทศ มีการพัฒนาครู และบุคลากรทางการศึกษา มีกระบวนการทำงานที่เอื้อต่อการดำเนินการที่บรรลุเป้าหมายได้ และมีผลการดำเนินงานที่เกิดจากภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา โดยการบริหารจัดการระบบคุณภาพ มีองค์ประกอบ 7 ด้าน ได้แก่ (1) การนำองค์กรแบบมีส่วนร่วม (2) การวางแผนเชิงกลยุทธ์ (3) การมุ่งเน้นนักเรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (4) การวัด การวิเคราะห์และการจัดการความรู้ (5) การมุ่งเน้นบุคลากร (6) การจัดการกระบวนการเรียนการสอน และ (7) ผลลัพธ์

ตารางที่ 2.5 การสังเคราะห์องค์ประกอบของการบริหารจัดการคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา

องค์ประกอบของการ บริหารจัดการคุณภาพ และมาตรฐานการศึกษา	ประทีป ศรีเพชรเจริญ	พรจรรย์ พัชรมิณี (2558)	ภิญโญ จูสี (2558)	พรณระพี คุณะวานิชพงษ์	ไพชยนต์ ศรีม่วง (2559)	อุดม ขุสิวรรณ (2559)	สายใจ พวงสายใจ (2561)	มานะ สุดสงวน (2562)	ธนพล ทองยัง (2564)	พิบูล สุรินทร์ (2564)	รวม
1. ด้านการพัฒนา หลักสูตรและการจัดการ เรียนการสอน		✓	✓		✓	✓	✓		✓	✓	7
2. ด้านการพัฒนาครู และบุคลากร		✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓		7
3. ด้านการวางแผนกล ยุทธ์				✓							1
4. ด้านการพัฒนา คุณภาพผู้เรียน	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	10
5. ด้านการบริหาร จัดการและการนำ องค์กรแบบมีส่วนร่วม	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	10
6. ด้านการวัดและ ประเมินผล		✓			✓			✓			3
7. ด้านผลลัพธ์ผู้เรียน					✓	✓					2
8. ด้านทรัพยากรที่ใช้ใน การปฏิบัติงาน			✓								1
9. ด้านบรรยากาศในการ ทำงาน			✓								1
10. ด้านการ ติดต่อสื่อสาร			✓								1

จากตารางที่ 2.5 การสังเคราะห์องค์ประกอบของการบริหารจัดการคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาข้างต้น พบว่า องค์ประกอบ 4 อันดับแรก ได้แก่ ด้านการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการ

เรียนการสอน ด้านการพัฒนาครูและบุคลากร ด้านการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน และด้านการบริหารจัดการและการนำองค์กร

8. สภาพทั่วไปและบริบทของโรงเรียนแวงใหญ่วิทยาคม

สภาพทั่วไปและบริบทของโรงเรียนแวงใหญ่วิทยาคม โดยสรุปมีดังนี้

8.1 ข้อมูลทั่วไป

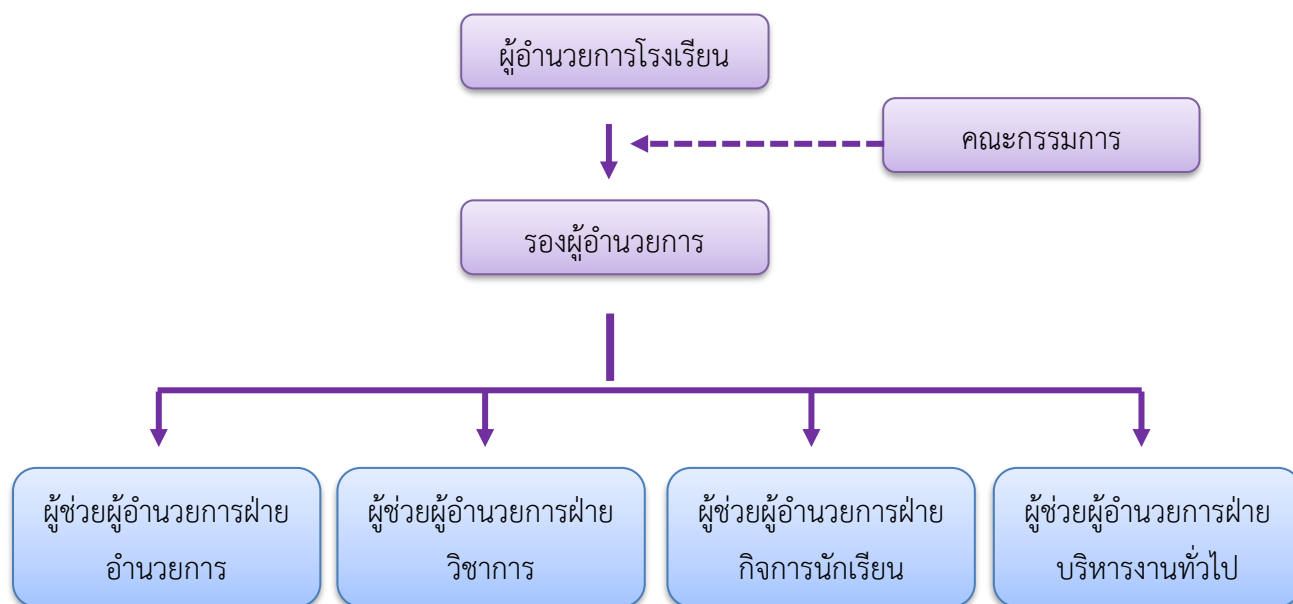
โรงเรียนแวงใหญ่วิทยาคม อำเภอแวงใหญ่ จังหวัดขอนแก่น เป็นโรงเรียนมัธยมศึกษา ประเภทสหศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาขอนแก่น สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ตั้งอยู่เลขที่ 93 หมู่ที่ 7 ตำบลแวงใหญ่ อำเภอแวงใหญ่ จังหวัดขอนแก่น ตั้งขึ้นตามประกาศของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ (นายนิพนธ์ ศศิธร) ลงวันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ. 2518 เป็นโรงเรียนมัธยมศึกษา ประเภทสามัญ

โรงเรียนแวงใหญ่วิทยาคม เปิดทำการสอนครั้งแรกเมื่อวันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ. 2518 โดยเปิดรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 2 ห้องเรียน มีนักเรียนจำนวน 58 คน ในระยะแรกกรรมสามัญศึกษาไม่ได้จัดอัตรากำลังครูให้ตามกำหนดได้ กรมสามัญศึกษาแต่งตั้งให้ นายเทียบ เทนอิสสระ ครูใหญ่โรงเรียนชุมชนบ้านแวงใหญ่ รักษาการในตำแหน่งครูใหญ่ สถานที่ทำการสอนครั้งแรกได้อาศัยหอประชุมโรงเรียนชุมชนบ้านแวงใหญ่เป็นที่ทำการสอน ในวันที่ 31 ตุลาคม พ.ศ. 2518 ทางราชการโดยกรมสามัญศึกษาได้แต่งตั้งให้ นายปรีชา คำภักดี วุฒิ กศ.บ. ครูโทจากโรงเรียนชุมแพศึกษา อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น มาดำรงตำแหน่งครูใหญ่ และได้รับแต่งตั้งเป็นอาจารย์ใหญ่ตามคำสั่งของกรมสามัญศึกษาที่ 3851/2521 ต่อมาในวันที่ 29 ธันวาคม พ.ศ. 2519 โรงเรียนได้ย้ายมาเรียนที่อาคารชั่วคราวที่ชาวบ้านแวงใหญ่ และผู้ปกครองนักเรียนเสียสละสร้างให้ ณ บริเวณโรงเรียนปัจจุบัน

โรงเรียนแวงใหญ่วิทยาคม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาขอนแก่น สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ เปิดทำการสอนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โดยในปีการศึกษา 2564 มีจำนวนนักเรียนนักเรียน 603 คน มีบุคลากรจำนวน 41 คน ดังนี้

บุคลากร ปีการศึกษา 2564	ผู้บริหาร	ครูผู้สอน	พนักงาน ราชการ	ครู อัตรา จ้าง	เจ้าหน้าที่ อื่นๆ	ลูกจ้าง ชั่วคราว	รวม
จำนวน	2	28	3	3	2	3	41

8.1.1 โครงสร้างการบริหารของสถานศึกษา



8.1.2 วิสัยทัศน์ (VISION)

โรงเรียนแนวใหญ่วิทยาการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างมีคุณภาพเข้าสู่มาตรฐานสากล และมีคุณธรรมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงภายในปี 2567

8.1.3 พันธกิจ (MISSION)

1. พัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนสอดคล้องความต้องการเทียบเคียงมาตรฐานสากล
2. พัฒนาครูและวิธีการจัดการเรียนการสอน ให้สามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีคุณภาพ
3. พัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้มีความเป็นเลิศทางวิชาการควบคู่คุณธรรมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
4. พัฒนาสภาพแวดล้อม อาคารสถานที่ และจัดบริการสิ่งอำนวยความสะดวกเทคโนโลยี ให้เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอนอย่างมีคุณภาพ
5. บริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมเชิงคุณภาพตามหลักธรรมาภิบาล

8.1.4 เป้าประสงค์ (GOALS)

1. หลักสูตรที่สนองความต้องการของผู้เรียน และครูมีการจัดการเรียนการสอนที่มีคุณภาพเทียบเคียงมาตรฐานสากล
2. นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้สูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน

3. นักเรียนมีคุณธรรมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
4. นักเรียนทักษะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21
5. โรงเรียนมีสภาพแวดล้อมและการให้บริการที่เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอน
ส่งผลให้นักเรียนเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้
6. การบริหารจัดการของโรงเรียนสู่มาตรฐานสากล
7. การสร้างความเข้มแข็งของระบบประกันคุณภาพภายใน

8.1.5 กลยุทธ์โรงเรียน

กลยุทธ์ที่ 1 พัฒนาระบบบริหารจัดการศึกษาของโรงเรียนด้วยระบบคุณภาพ (Quality System Management)

กลยุทธ์ที่ 2 พัฒนาระบบการจัดการเรียนการสอนเทียบเคียงมาตรฐานสากล (World – Class Standard School)

กลยุทธ์ที่ 3 พัฒนาผู้เรียนให้มีศักยภาพเป็นพลโลก (World Citizen) มีความรู้ตามเกณฑ์มาตรฐานการศึกษา มีทักษะในการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่พึงประสงค์และมีจิตสาธารณะ

กลยุทธ์ที่ 4 พัฒนาครูและบุคลากรให้มีศักยภาพในด้านวิชาการ ส่งเสริมสนับสนุนให้มีความก้าวหน้าในการปฏิบัติงานตามสายงานและมาตรฐานวิชาชีพ

กลยุทธ์ที่ 5 พัฒนาเทคโนโลยีแหล่งเรียนรู้ให้มีบรรยากาศเอื้อต่อการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 และสนับสนุนความร่วมมือกับทุกภาคส่วน

8.1.6 หลักสูตรและการบริการทางการศึกษาของโรงเรียน

1. หลักสูตรสถานศึกษาและการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน มีจัดการเรียนการสอนโดยใช้หลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนวงใหญ่วิทยาคมตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2561)

2. โรงเรียนเข้าร่วมโครงการพิเศษต่าง ๆ ดังนี้

- โครงการโรงเรียนมาตรฐานสากล
- โครงการโรงเรียนคุณภาพประจำตำบล
- โครงการบูรณาการความร่วมมือเพื่อพัฒนาระบบกลไกการบริหารจัดการคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาเพื่อการประกันคุณภาพการศึกษา ระดับห้องเรียน
- โครงการศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษา
- โรงเรียนคุณภาพด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์และเทคโนโลยีตามมาตรฐาน สสวท. (SMT)

8.1.7 ข้อมูลนักเรียน (ข้อมูล ณ วันที่ 10 เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2564)

ตารางที่ 2.6 จำนวนนักเรียนปีการศึกษา 2564 รวมทั้งสิ้น 603 คน

ระดับชั้นเรียน	จำนวนห้อง	เพศ		รวม	เฉลี่ยต่อห้อง
		ชาย	หญิง		
มัธยมศึกษาปีที่ 1	3	59	56	115	39
มัธยมศึกษาปีที่ 2	3	60	57	117	42
มัธยมศึกษาปีที่ 3	3	62	66	128	37
รวม ม.ต้น	9	181	179	360	
มัธยมศึกษาปีที่ 4	3	43	55	98	44
มัธยมศึกษาปีที่ 5	2	30	62	92	27
มัธยมศึกษาปีที่ 6	2	22	31	53	34
รวม ม.ปลาย	7	95	148	243	
รวมทั้งหมด	15	276	327	603	

8.1.8 อาคารสถานที่ เทคโนโลยี และสิ่งอำนวยความสะดวกที่สำคัญของโรงเรียน

- 1) อาคารเรียน จำนวน 3 หลัง ได้แก่
 - แบบ 106 ต จำนวน 1 หลัง
 - แบบ 316 ล จำนวน 1 หลัง
 - แบบ 216 ล จำนวน 1 หลัง
- 2) อาคารประกอบ จำนวน 5 หลัง ได้แก่
 - อาคารฝึกงานอุตสาหกรรมศิลป์ จำนวน 1 หลัง
 - อาคารฝึกงาน 102/27 จำนวน 1 หลัง
 - ลานกีฬา หอประชุม จำนวน 1 หลัง
 - โรงอาหาร จำนวน 1 หลัง
 - โดม จำนวน 1 หลัง
- 3) สิ่งปลูกสร้างอื่น ๆ จำนวน 14 หลัง ได้แก่
 - ห้องน้ำชาย จำนวน 3 หลัง และ ห้องน้ำหญิง จำนวน 1 หลัง
 - บ้านพักครู จำนวน 10 หลัง
- 4) ห้องปฏิบัติการอื่น ๆ จำนวน 5 ห้อง ได้แก่
 - ห้องปฏิบัติการวิทยาศาสตร์ จำนวน 3 ห้อง
 - ห้องปฏิบัติการทางภาษา จำนวน 2 ห้อง

9. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยในครั้งนี้ประกอบด้วย

9.1 งานวิจัยภายในประเทศ

อดุลย์ศักดิ์ บุญอเนก (2564: 57-80) ได้ทำการวิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารจัดการคุณภาพการศึกษา โดยใช้เครือข่ายในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 โดยการดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 4 ระยะ ได้แก่ 1) ศึกษาองค์ประกอบของการบริหารจัดการคุณภาพการศึกษาและการดำเนินงานของเครือข่าย กลุ่มเป้าหมายยืนยันองค์ประกอบเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ 7 คน 2) ศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารจัดการคุณภาพการศึกษา กลุ่มตัวอย่างการศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์เป็นผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน 318 คน 3) สร้างรูปแบบการบริหารจัดการคุณภาพการศึกษา โดยใช้เครือข่าย กลุ่มเป้าหมายในการประชุมวิพากษ์ร่างรูปแบบเป็นผู้บริหารสถานศึกษา ประธานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และครูผู้สอน 63 คน และกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิในการยืนยันรูปแบบ 9 คน และ 4) ทดลองใช้รูปแบบการบริหารจัดการคุณภาพการศึกษา โดยใช้เครือข่ายกลุ่มเป้าหมายในการทดลองใช้เป็นผู้บริหารสถานศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ครูผู้สอน 202 คน กลุ่มเป้าหมายในการประเมินผลเป็นคณะกรรมการติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผลและนิเทศการศึกษา (ก.ต.ป.น.) และศึกษานิเทศก์ 20 คน กลุ่มเป้าหมายที่ให้ข้อมูลสำคัญเป็นนักเรียน 140 คน และผู้ปกครองและชุมชน 105 คน ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลการศึกษาองค์ประกอบจากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องและการสัมภาษณ์ พบว่า ได้องค์ประกอบ 8 องค์ประกอบ และตัวบ่งชี้ 87 ตัวบ่งชี้ ส่วนผลการวิเคราะห์องค์ประกอบและตัวบ่งชี้การดำเนินงานของเครือข่าย ได้องค์ประกอบ 6 องค์ประกอบ และตัวบ่งชี้ 74 ตัวบ่งชี้ 2) ผลจากการศึกษาสภาพปัจจุบันของการบริหารจัดการคุณภาพการศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 พบว่า โดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง และโดยรวมมีสภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุด 3) รูปแบบ ประกอบด้วย (1) บทนำ ซึ่งประกอบด้วย หลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์ และเป้าหมาย (2) ขั้นตอนการสร้างเครือข่าย ประกอบด้วยขั้นตอนถึงความสำเร็จในการสร้างเครือข่าย ขั้นตอนประสานหน่วยงาน/ องค์กรเครือข่าย ขั้นตอนสร้างพันธมิตรร่วมกัน ขั้นตอนบริหารจัดการการเครือข่าย ขั้นตอนพัฒนาความสัมพันธ์ และขั้นรักษาความสัมพันธ์ (3) วิธีการดำเนินงานตามรูปแบบ (4) กระบวนการดำเนินงานของเครือข่าย ประกอบด้วย กิจกรรมสำคัญที่เสริมประสิทธิภาพการดำเนินการกิจของเครือข่าย เทคนิค/ วิธีการพัฒนาสมาชิกเครือข่าย กระบวนการเสริมสร้างพลังอำนาจ คุณลักษณะที่ดีของสมาชิกและผู้นำ เครือข่ายและการปฏิบัติงานของเครือข่าย และการสะท้อนผล ซึ่งนำเอาปัจจัยทางการบริหารจัดการศึกษามาปฏิบัติในการดำเนินงานของเครือข่ายเพื่อการบริหารจัดการคุณภาพการศึกษาที่ประกอบด้วย ด้านบุคลากร ด้านงบประมาณ ด้าน

วัสดุอุปกรณ์ ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ด้านการบริหารจัดการ (5) การประเมินผลการใช้รูปแบบ และ (6) เงื่อนไขความสำเร็จของการนำรูปแบบไปใช้ และ 4) ผลจากการทดลองใช้รูปแบบ พบว่า (4.1) ด้านผลที่เกิดจากขั้นตอนการสร้างเครือข่ายก่อนการดำเนินการ โดยภาพรวมมีผลการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนหลังการดำเนินการโดยภาพรวมมีผลการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด (4.2) ด้านผลที่เกิดจากการดำเนินงานของเครือข่ายก่อนการดำเนินการ โดยภาพรวมมีผลการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนหลังการดำเนินการโดยภาพรวมมีผลการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด (4.3) ด้านผลที่เกิดจากการกระบวนการบริหารจัดการคุณภาพการศึกษาของเครือข่ายก่อนการดำเนินการโดยภาพรวมมีผลการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนหลังการดำเนินการโดยภาพรวมมีผลการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด และผลการสอบถามความพึงพอใจของผู้บริหารสถานศึกษา ครู ผู้ปกครองและชุมชนที่มีต่อรูปแบบโดยรวมมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด

มนตรา พักมงคล (2564: 334-350) ได้ทำการวิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารจัดการเพื่อยกระดับการประกันคุณภาพการศึกษาภายใน โรงเรียนราชานุบาล สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา น่าน เขต 1 โดยการศึกษาวิจัยและพัฒนา 3 ขั้นตอน 1) สร้างรูปแบบ โดยศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์ ยกร่างและตรวจสอบความเป็นไปได้โดยผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 7 คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์และแบบประเมิน 2) การทดลองใช้รูปแบบในปีการศึกษา 2562 โดยคณะกรรมการการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา จำนวน 87 คน และคณะกรรมการประเมินคุณภาพภายในสถานศึกษา จำนวน 5 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบประเมินตนเอง 3) ประเมินรูปแบบโดยคณะกรรมการการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา จำนวน 87 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบประเมิน สถิติที่ใช้ คือ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบมี 6 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) หลักการ 2) จุดมุ่งหมาย 3) องค์ประกอบการพัฒนาคุณภาพการศึกษา 4) กระบวนการบริหารจัดการ 5 ขั้นตอน 5) ผลลัพธ์ และ 6) เงื่อนไขความสำเร็จ โดยรวมรูปแบบมีความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด ผลการทดลองใช้ พบว่า ผลการประเมินตนเองตามมาตรฐานการศึกษา ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยรวมอยู่ในระดับดีเลิศ นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ปีการศึกษา 2562 สูงกว่าคะแนนเฉลี่ยตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ นักเรียนได้รับรางวัลระดับประเทศ ระดับภูมิภาค และระดับจังหวัด รวมจำนวน 60 รางวัล ครูได้รับรางวัลครูผู้สอนดีเด่นและเป็นวิทยากรเผยแพร่ความรู้ระดับจังหวัดและเขตพื้นที่การศึกษา โรงเรียนได้รับรางวัลระดับประเทศ ระดับภูมิภาค และระดับจังหวัด รวมจำนวน 7 รางวัล ผลการประเมินคุณภาพภายนอกรอบสี่ ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยรวมอยู่ในระดับดีมาก และรูปแบบมีความเป็นไปได้ ความเหมาะสมความถูกต้องครอบคลุม และความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด

ดำรงค์ บุญกลาง (2560: 163-175) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตภาคเหนือ โดยดำเนินการวิจัย 4 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพการบริหารคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตภาคเหนือ โดยเก็บแบบสอบถาม จำนวน 18 คน และสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 3 คน ขั้นตอนที่ 2 ร่างรูปแบบการบริหารคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตภาคเหนือ โดยการนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากขั้นตอนที่ 1 มาร่างรูปแบบและวิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเพื่อประเมินรูปแบบ ขั้นตอนที่ 3 ตรวจสอบความเหมาะสมร่างรูปแบบการบริหารคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตภาคเหนือ โดยการจัดสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ 7 คน ขั้นตอนที่ 4 ประเมินรูปแบบการบริหารคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตภาคเหนือ โดยกลุ่มผู้รู้แจ้ง จำนวน 56 คน ผลวิจัยพบว่า รูปแบบการบริหารคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตภาคเหนือ โดยผ่านการพัฒนาและตรวจสอบประเมิน มีองค์ประกอบด้วย 1) หลักการและเหตุผล 2) วัตถุประสงค์ 3) สารสำคัญ ประกอบด้วยการบริหาร 7 ด้าน ได้แก่ การนำองค์การ การวางแผนเชิงกลยุทธ์ การมุ่งเน้นนักเรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การวัด การวิเคราะห์และการจัดการความรู้ การมุ่งเน้นบุคลากร การจัดการกระบวนการ และผลลัพธ์ 4) แนวทางการนำรูปแบบไปสู่การปฏิบัติ 5) เงื่อนไขการนำรูปแบบไปสู่ความสำเร็จ และผลการยืนยันรูปแบบจากกลุ่มผู้รู้แจ้ง 56 คน พบว่า รูปแบบการบริหารคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตภาคเหนือมีความเหมาะสม ความเป็นไปได้และเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด

สมชาย เผือกตระกูลชัย (2563: 144-159) ได้ทำการวิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารจัดการการประกันคุณภาพภายในเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ภาค 17 โดยดำเนินการวิจัย 3 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ในการบริหารจัดการการประกันคุณภาพภายใน โดยใช้แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 313 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษาที่จัดการเรียนการสอนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน และสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้และประสบการณ์ในเรื่องการประกันคุณภาพภายใน จำนวน 12 คน ขั้นตอนที่ 2 การสร้างรูปแบบการบริหารจัดการการประกันคุณภาพภายใน ตรวจสอบคุณภาพของร่างรูปแบบ โดยผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการประกันคุณภาพภายใน ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญด้านนโยบายการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา และผู้อำนวยการสถานศึกษา จำนวน 5 คน และขั้นตอนที่ 3 การประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของการนำรูปแบบการบริหารจัดการระบบการประกันคุณภาพภายใน

ไปใช้ในการพัฒนา โดยใช้แบบประเมินในการรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 313 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษาที่จัดการเรียนการสอนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าดัชนีลำดับความต้องการจำเป็น (Modified Priority Needs Index: PNI_{modified}) ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ผลการวิจัย พบว่า 1) สภาพปัจจุบันของการบริหารจัดการการประกันคุณภาพภายในเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ภาค 17 ในภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ส่วนสภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารจัดการการประกันคุณภาพภายในเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ภาค 17 ในภาพรวมมีสภาพที่พึงประสงค์ในการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด 2) รูปแบบการบริหารจัดการการประกันคุณภาพภายในเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ภาค 17 ประกอบด้วย 8 องค์ประกอบ คือ (1) กำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา (2) จัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่มุ่งคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา (3) จัดระบบบริหารและสารสนเทศ (4) ดำเนินงานตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา (5) จัดให้มีการติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษา (6) จัดให้มีการประเมินคุณภาพภายในตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา (7) จัดทำรายงานประจำปีที่เป็นรายงานการประเมินคุณภาพภายใน และ (8) จัดให้มีการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง โดยมีแนวคิดในการบริหารตาม POSDC เป็นตัวขับเคลื่อนการดำเนินงาน 3) ผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบการบริหารจัดการการประกันคุณภาพภายในเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ภาค 17 ไปใช้ในการพัฒนา พบว่า มีความเหมาะสมและความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด

ศศิมาภรณ์ นันทะสิงห์ และ สุมาลี ศรีพุทธรินทร์ (2564: 75-85) ได้ทำการวิจัยเรื่อง สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และแนวทางพัฒนาการบริหารและการจัดการโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครพนม เขต 2 มีการดำเนินการวิจัยเป็น 2 ระยะ ระยะที่ 1 เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารและครูผู้สอน จำนวน 400 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้เกณฑ์ร้อยละ ได้มาโดยการสุ่มแบบหลายขั้นตอน ระยะที่ 2 เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูล จำนวน 3 คน ประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวทางโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มีจำนวน 4 ฉบับ คือ 1) แบบสอบถามสภาพปัจจุบันของการบริหารและการจัดการโรงเรียน 2) แบบสอบถามสภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารและการจัดการโรงเรียน 3) แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และ 4) แบบประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวทางการบริหารและการจัดการโรงเรียน สถิติที่ใช้ ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วน

เป็ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์การจัดลำดับความสำคัญความต้องการจำเป็น ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัจจุบันของการบริหารและการจัดการโรงเรียน โดยรวมอยู่ในระดับมาก สภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารและการจัดการโรงเรียน โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด 2) ความต้องการจำเป็นของการบริหารและการจัดการโรงเรียน สูงสุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ ด้านการจัดระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการและการจัดการเรียนรู้ ด้านการมีระบบบริหารจัดการคุณภาพของสถานศึกษา และด้านการพัฒนาครูและบุคลากรให้มีความเชี่ยวชาญทางวิชาชีพ และ 3) แนวทางการพัฒนาการบริหารและการจัดการโรงเรียน พบว่า มีความเหมาะสม โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และความเป็นไปได้โดยรวมอยู่ในระดับมาก

สนอง สุตสะอาด และ ศศิรดา แพงไทย (2561: 150-159) ได้ทำการวิจัยเรื่อง สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ในการบริหารโรงเรียนคุณภาพที่มีประสิทธิผล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ในการบริหารโรงเรียนคุณภาพที่มีประสิทธิผล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียนรัฐบาลในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 1-7 ปีการศึกษา 2560 จำนวน 302 คน เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารโรงเรียนคุณภาพที่มีประสิทธิผล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบันในการบริหารโรงเรียนคุณภาพที่มีประสิทธิผลในทุกด้าน คือ 1) ด้านการบริหารจัดการ มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลางโดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 2.56 (S.D.= 1.03) – 3.35 (S.D.=0.48) 2) ด้านการจัดการเรียนรู้ มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลางโดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 2.42 (S.D.=1.01) – 3.12 (S.D.=0.65) 3) ด้านสิ่งแวดล้อม มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลางโดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 2.62 (S.D.=1.00) – 4.02 (S.D.=0.71) และ 4) ด้านการมีส่วนร่วมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 2.76 (S.D.=0.95) – 3.12 (S.D.=0.83) ตามลำดับ โดยมีสภาพที่พึงประสงค์ในการบริหารโรงเรียนคุณภาพที่มีประสิทธิผลในทุกด้าน คือ 1) ด้านการบริหารจัดการ มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 4.72 (S.D.=0.45) – 4.98 (S.D.=0.15) 2) ด้านการจัดการเรียนรู้ มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 4.95 (S.D.=0.21) – 4.99 (S.D.=0.11) 3) ด้านสิ่งแวดล้อม มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 4.91 (S.D.=0.29) – 4.99 (S.D.=0.10) และ 4) ด้านการมีส่วนร่วม มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 4.92 (S.D.=0.27) – 4.96 (S.D.=0.20) ตามลำดับ และค่าดัชนี Modified Priority Needs Index (PNI Modified) ในการบริหารโรงเรียนคุณภาพที่มีประสิทธิผล ในทุกด้าน คือ 1) ด้านการบริหารจัดการ มีค่า PNI เท่ากับ 0.70 2) ด้านการจัดการ

เรียนรู้มีค่า PNI เท่ากับ 0.77 3) ด้านสิ่งแวดล้อม มีค่า PNI เท่ากับ 0.59 และ 4) ด้านการมีส่วนร่วม มีค่า PNI เท่ากับ 0.67 ตามลำดับ

พรรณระพี คุณะวนิชพงษ์ (2559: 123) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการระบบคุณภาพของโรงเรียนมาตรฐานสากลโรงเรียนพระปฐมวิทยาลัย โดยศึกษาการบริหารจัดการระบบคุณภาพของโรงเรียนมาตรฐานสากลโรงเรียนพระปฐมวิทยาลัย และเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการระบบคุณภาพของโรงเรียนมาตรฐานสากลโรงเรียนพระปฐมวิทยาลัย กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย คณะกรรมการบริหารโรงเรียน จำนวน 27 คน ข้าราชการครูระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 44 คน และข้าราชการครูระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 42 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 113 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการบริหารจัดการระบบคุณภาพของโรงเรียนมาตรฐานสากลตามแนวทางการดำเนินงานตามเกณฑ์รางวัลคุณภาพแห่งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานของโครงการโรงเรียนมาตรฐานสากล ปี 2557-2558 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ความถี่ ร้อยละ ค่ามัธยเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวและการทดสอบความแตกต่างรายคู่โดยวิธีของเชฟเฟ ผลการวิจัยพบว่า การบริหารจัดการระบบคุณภาพของโรงเรียนมาตรฐานสากลโรงเรียนพระปฐมวิทยาลัยโดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับค่ามัธยเลขคณิตจากมากไปน้อย ดังนี้ การวางแผนเชิงกลยุทธ์ การมุ่งเน้นผู้เรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การจัดการกระบวนการ การวัด การวิเคราะห์และการจัดการความรู้ การมุ่งเน้นบุคลากร และการนำองค์กร และผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการระบบคุณภาพของโรงเรียนมาตรฐานสากลโรงเรียนพระปฐมวิทยาลัย เมื่อจำแนกตามตำแหน่งหน้าที่ พบว่า ความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการระบบคุณภาพของโรงเรียนมาตรฐานสากลโรงเรียนพระปฐมวิทยาลัยในภาพรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านการจัดการกระบวนการมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อทดสอบความแตกต่างรายคู่โดยวิธีของเชฟเฟ พบว่า ความคิดเห็นของคณะกรรมการบริหารโรงเรียนแตกต่างกับข้าราชการครูระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ส่วนด้านอื่น ๆ ไม่มีความแตกต่างกัน

อุดม ชูสิวรรณ (2559: 214-215) ได้ทำการวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาระบบการบริหารคุณภาพโรงเรียนมัธยมศึกษาสู่ความเป็นเลิศระดับสากล โดยการดำเนินการวิจัยแบ่งเป็น 5 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาเอกสาร วิเคราะห์หลักการ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการคุณภาพการศึกษาสู่ความเป็นเลิศในระดับสากล ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาภาคสนามจากโรงเรียนกรณีศึกษา จำนวน 3 โรงเรียน เลือกจากโรงเรียนในโครงการ โรงเรียนมาตรฐานสากลที่ประสบความสำเร็จเพื่อศึกษาองค์ประกอบหลัก องค์ประกอบย่อย วิธีปฏิบัติในแต่ละองค์ประกอบของการบริหารคุณภาพโรงเรียนมัธยมศึกษาสู่ความเป็นเลิศระดับสากล ขั้นตอนที่ 3 ออกแบบระบบการบริหารคุณภาพโรงเรียนมัธยมศึกษาสู่ความเป็นเลิศระดับสากล ขั้นตอนที่ 4 การตรวจสอบระบบการ

บริหารคุณภาพโรงเรียนมัธยมศึกษาสู่ความเป็นเลิศระดับสากล และขั้นตอนที่ 5 การประเมินระบบการบริหารคุณภาพโรงเรียนมัธยมศึกษาสู่ความเป็นเลิศระดับสากล เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง จำนวน 5 ฉบับ ซึ่งใช้สัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียน หัวหน้างาน ครู ผู้ปกครองและนักเรียน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา การสร้างข้อสรุปแบบอุปนัยหรือวิเคราะห์องค์ประกอบหลักและองค์ประกอบย่อย ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบของการบริหารคุณภาพโรงเรียนมัธยมศึกษาสู่ความเป็นเลิศระดับสากลประกอบด้วย 7 องค์ประกอบหลัก ดังนี้ 1) การนำองค์การ 2) การวางแผนกลยุทธ์ 3) การมุ่งเน้นผู้เรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 4) การวัดการวิเคราะห์ และการจัดการความรู้ 5) การมุ่งเน้นบุคลากร 6) การมุ่งเน้นการปฏิบัติ และ 7) ผลลัพธ์ด้านผู้เรียน โดยการนำองค์ประกอบไปสร้างรูปแบบการพัฒนาระบบการบริหารคุณภาพโรงเรียนมัธยมศึกษาสู่ความเป็นเลิศระดับสากล ได้ 6 ระบบ ดังนี้ ระบบที่ 1 การนำองค์การโดยต้องรู้และเข้าใจบริบทของโรงเรียนที่มีความท้าทาย เพื่อเป็นข้อมูลในการกำหนดทิศทางการพัฒนาโรงเรียนสู่ความเป็นเลิศ ระบบที่ 2 การวางแผนกลยุทธ์ผู้อำนวยการโรงเรียนจะต้องนำวิสัยทัศน์มาดำเนินการในการวางแผนเชิงกลยุทธ์ไปสู่ความเป็นเลิศ ระบบที่ 3 การบริหารจัดการที่มุ่งเน้นผู้เรียน การพัฒนาหลักสูตรตามความสามารถของผู้เรียนโดยรับฟังความคิดเห็นของผู้เรียน ระบบที่ 4 การวัดสารสนเทศและการจัดการความรู้เพื่อกำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จและวิธีการวัดผลการปฏิบัติงานของทุกระบบ ระบบที่ 5 การพัฒนาบุคลากรเป็นฐานในการกำหนดกลยุทธ์เพื่อพัฒนาขีดความสามารถการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ระบบที่ 6 ระบบการเรียนการสอนเชื่อมโยงกับระบบการพัฒนาศักยภาพบุคลากรให้มีความพร้อมที่จะปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนองค์ประกอบที่ 7 เป็นผลลัพธ์ของการดำเนินงานจาก 6 ระบบ

9.2 งานวิจัยต่างประเทศ

Ka-ho Mok (2002) ได้ทำการศึกษาเรื่อง "Decentralization and mercerization of education in Singapore: A case study of the school excellence model" โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อตรวจสอบและศึกษาถึงปรัชญาและหลักการของรูปแบบความเป็นเลิศของสถานศึกษาในประเทศสิงคโปร์ เนื่องจากรัฐบาลสิงคโปร์เปิดโอกาสให้สถานศึกษาได้พัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างเต็มที่ โดยการนำเสนอนโยบายการกระจายอำนาจ เพราะหวังว่าสถานศึกษาในแต่ละโรงเรียนมีความสามารถและยืดหยุ่นที่จะพัฒนาจุดแข็งของตนเองและเหมาะสมกับสภาพของแต่ละสถานศึกษาเป็นอย่างดี แนวทางหนึ่งที่รัฐบาลจะช่วยสนับสนุนให้การศึกษาที่มีคุณภาพคือการนำเสนอรูปแบบความเป็นเลิศสำหรับสถานศึกษา (School Excellence Model: SEM) เพื่อให้สถานศึกษาใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงและประเมินตนเอง SEM ประกอบด้วยสองกลุ่มใหญ่ด้วยกัน คือ กลุ่มสนับสนุนและกลุ่มผลลัพธ์ โดยที่กลุ่มสนับสนุนเป็นกลุ่มที่ให้ความสนใจว่าผลลัพธ์จะเกิดขึ้นได้อย่างไร ในขณะที่กลุ่มผลลัพธ์เป็นผลที่สถานศึกษาได้รับ กลุ่มสนับสนุนมุ่งว่าผู้นำของสถานศึกษาใช้ภาวะผู้นำอย่างไรในการ

กำหนดคุณค่าและการมุ่งเน้นการเรียนรู้ของนักเรียนและผลการปฏิบัติงานที่เป็นเลิศ และความรับผิดชอบต่อสังคม รวมไปถึงการกำหนดแผนกลยุทธ์ของแต่ละสถานศึกษาโดยการตรวจสอบทิศทางที่ชัดเจนที่มุ่งเน้นผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง การพัฒนาแผนปฏิบัติการเพื่อจะสนับสนุนทิศทางนั้น การนำแผนไปปฏิบัติและการติดตามผลการดำเนินงานเป็นระยะ นอกจากนี้ที่ทีมงานจะต้องถูกตรวจสอบโดยการบริหารบุคลากร เป็นการทบทวนว่าสถานศึกษามีวิธีการพัฒนาและใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่ในการผลักดันให้บุคลากรทำงานอย่างเต็มศักยภาพเพื่อความเป็นเลิศของสถานศึกษา การที่สถานศึกษาใช้ทรัพยากรทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการสนับสนุนแผนกลยุทธ์และการปฏิบัติตามกระบวนการต่างๆ เพื่อที่จะนำไปสู่ความสำเร็จของสถานศึกษา กระบวนการมุ่งเน้นนักเรียน ผลลัพธ์การปฏิบัติงานและการบริหาร เป็นพื้นที่อีกกลุ่มหนึ่งในการตรวจสอบว่าการออกแบบของสถานศึกษาการปฏิบัติ การจัดการและการปรับปรุงกระบวนการหลักในภาพรวมของการจัดการศึกษาและการทำงานส่งผลต่อการขยายความเป็นอยู่ที่ดีให้กับนักเรียน รวมทั้งประสิทธิภาพและประสิทธิผลของสถานศึกษา นอกจากนั้นยังรวมถึงผลลัพธ์ทางด้านบุคลากรที่แสดงถึงความสัมพันธ์ในการอบรมและพัฒนาขวัญและกำลังใจของบุคลากร ผลลัพธ์ทางด้านหุ้นส่วนและสังคม เช่น ผลสัมฤทธิ์ของสถานศึกษาตรงกับความต้องการของหุ้นส่วนและสังคมส่วนใหญ่ สุดท้าย คือ ผลการปฏิบัติงานหลักของสถานศึกษาจะถูกตรวจสอบโดยการทบทวนว่าการพัฒนาโดยภาพรวมของนักเรียนเป็นอย่างไรเกี่ยวกับผลผลิตทางการศึกษา

Jane B. Faulkner (2002) ได้ทำการศึกษารูปแบบความรับผิดชอบต่อของวิทยาลัยชุมชนตามเกณฑ์คุณภาพ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาเกณฑ์การประเมินผลความรับผิดชอบต่อวิทยาลัยชุมชนที่มีคุณภาพ 2) ส่งเสริมกระบวนการใช้เกณฑ์การประเมินผลความรับผิดชอบต่อวิทยาลัยชุมชนที่มีคุณภาพในวิทยาลัยชุมชนที่สอดคล้องกับมาตรฐานการรับรองระดับภูมิภาค ผลการศึกษพบว่า 1) ผู้นำวิทยาลัยชุมชนมีความเข้าใจเกณฑ์คุณภาพและวิธีการเงื่อนไขการประเมินความรับผิดชอบต่อวิทยาลัยชุมชน ด้านความเป็นผู้นำ ด้านการวางแผนเชิงกลยุทธ์ ด้านนักศึกษาและผู้มีส่วนได้เสีย ด้านข้อมูลและการวิเคราะห์ ด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ด้านโปรแกรมการศึกษาและกระบวนการ และด้านการจัดการกระบวนการภายในองค์กรที่สามารถนำมาใช้ในการเสริมสร้างกระบวนการมีประสิทธิภาพของสถาบัน ในระดับมากที่สุด 2) ผู้นำวิทยาลัยชุมชนมีบทบาทสำคัญในความพยายามปรับปรุงคุณภาพและเสนอแนวทางวิธีการหลักการ/ เงื่อนไขการประเมินความรับผิดชอบต่อวิทยาลัยชุมชนที่สามารถนำมาพัฒนาใช้ในวิทยาเขตวิทยาลัยชุมชนให้มีประสิทธิภาพต่อสังคมทางเศรษฐกิจสิ่งแวดล้อม และองค์กรที่ต้องรับผิดชอบต่อที่เพิ่มขึ้น

E. Ossianilsson & L. Landgren (2011: 3865-3873) ได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบโครงการคุณภาพการจัดการเรียนการสอนผ่านทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์บนพื้นฐานของสถาบันที่ประสบความสำเร็จจากสามประเทศ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยความสำเร็จที่

สำคัญในการบริหารคุณภาพการจัดการเรียนการสอน โดยผ่านทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์ และเปรียบเทียบรูปแบบคุณภาพการจัดการเรียนการสอนผ่านทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยความสำเร็จที่สำคัญในการบริหารคุณภาพการจัดการเรียนการสอนผ่านทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ บุคคล การเข้าถึงข้อมูล การมีส่วนร่วม ความโปร่งใส กระบวนการผลิตความยืดหยุ่น และการสื่อสารที่ใช้เป็นฐานและเป็นแรงบันดาลใจในการพัฒนานำไปใช้ในการประเมินคุณภาพการจัดการเรียนการสอนผ่านทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์ในอนาคต เน้นการจัดการเรียนการสอนผ่านทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์เพิ่มขึ้นในความรู้เกี่ยวกับความร่วมมือในการพัฒนางานวิจัยกับเครือข่ายในต่างประเทศ มีการพัฒนารูปแบบการประเมินการจัดการเรียนการสอนผ่านทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่มีคุณภาพ ด้านวัสดุ/ เนื้อหา โครงสร้าง/ สภาพแวดล้อม/การสื่อสารความร่วมมือ และวิสัยทัศน์ความเป็นผู้นำสถาบัน เป็นต้น และประเด็นที่สำคัญเหล่านี้ควรจะนำมาพิจารณาจากมุมมองแบบองค์รวมด้วยความโปร่งใส และนวัตกรรมควรจะต้องพิจารณาถึงความยืดหยุ่นปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล การบริหารจัดการและบริการในด้านการเรียนรู้อิเล็กทรอนิกส์ในระดับอุดมศึกษา เพื่อตอบสนองความคาดหวังของนักเรียนทุกระดับ และ 4) เพื่อให้ประสบความสำเร็จในการบริหารคุณภาพการจัดการเรียนการสอนผ่านทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์ต้องมีความตระหนักในการเปลี่ยนแปลงการจัดการเรียนการสอนทางการเรียนรู้ผ่านทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์ จะได้รับเพื่อให้บรรลุผลการเรียนรู้อย่างยั่งยืนตามกระบวนการมีส่วนร่วมของเครือข่ายในยุคโลกาภิวัตน์

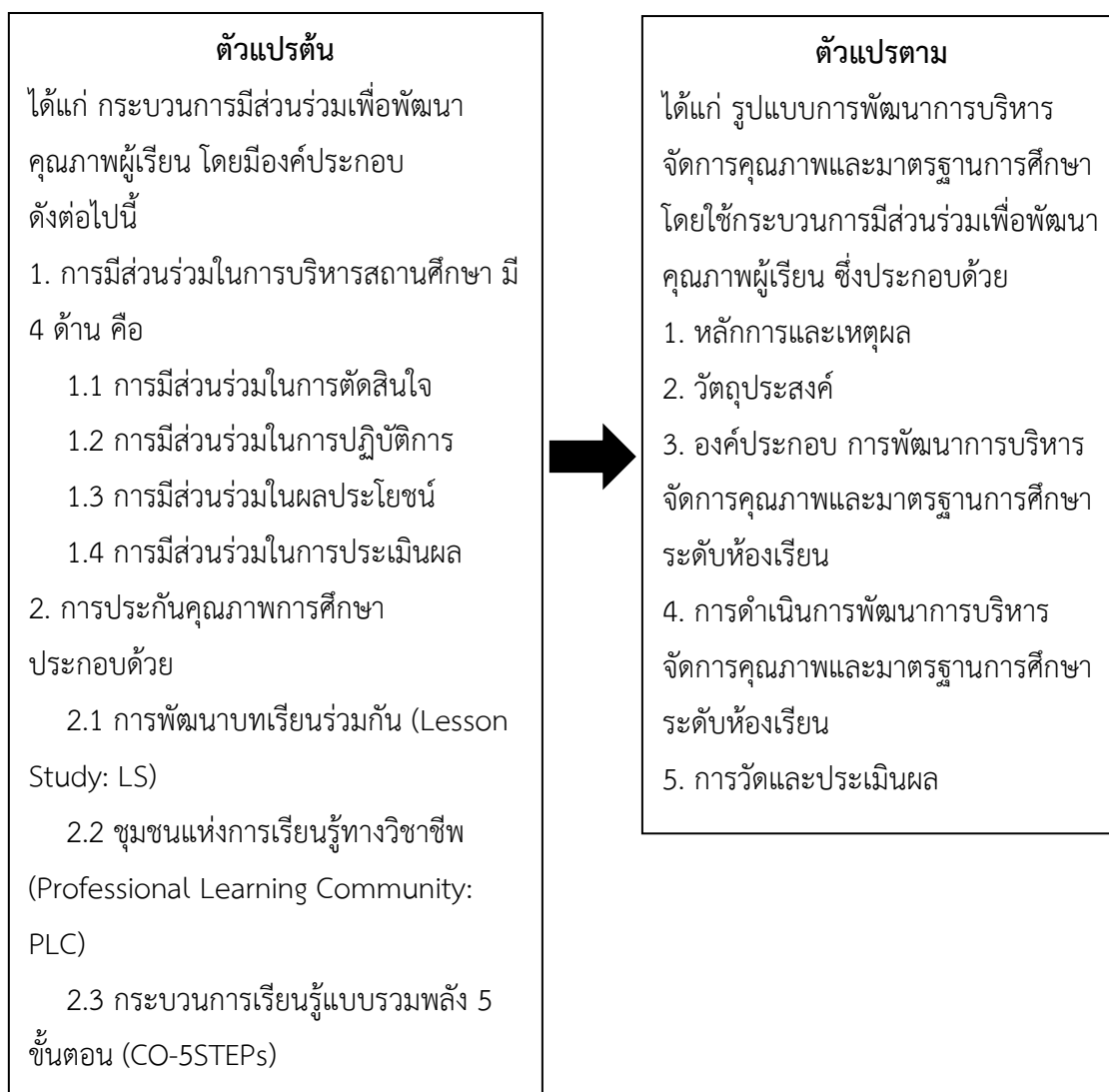
D. Masoumi & B. Lindstrom (2012) ได้ทำการศึกษาคุณภาพการจัดการเรียนการสอนผ่านทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์เพื่อส่งเสริมและการประกันคุณภาพในสถาบัน มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการเสริมสร้างความเชื่อมั่นและคุณภาพการจัดการเรียนการสอนผ่านทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์เพื่อส่งเสริมและการประกันคุณภาพในสถาบัน 2) ปัญหาการเสริมสร้างความเชื่อมั่นและคุณภาพการจัดการเรียนการสอนผ่านทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์เพื่อส่งเสริมและการประกันคุณภาพในสถาบัน ผลการศึกษาพบว่า 1) นักเรียนที่มีภาระงานและบทบาทที่แตกต่างกัน มีทัศนคติต่อปัจจัยคุณภาพการจัดการเรียนการสอนผ่านทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ด้านสถาบัน ด้านเทคโนโลยี ด้านการจัดการ ด้านนักศึกษา ด้านคณะ ด้านการประเมินผล และด้านการเรียนการสอนไม่ต่างกัน 2) นักเรียนและครูผู้สอนมีความเห็นต่อโครงสร้างพื้นฐานและเทคโนโลยีการสื่อสาร และนโยบายคุณภาพการจัดการเรียนการสอนผ่านทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์เพื่อส่งเสริมและการประกันคุณภาพแตกต่างกัน 3) ควรมีการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพของสถาบันที่หลากหลายพร้อมกับกำหนดวิธีการที่ดีและมีมาตรฐาน ควรมีการจัดการและการจัดระเบียบการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับสภาพการจัดการเรียนการสอนผ่านทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์เพื่อส่งเสริมการประกันคุณภาพศึกษาโครงสร้างพื้นฐานทางด้านเทคโนโลยีรวมถึงเรียนรู้ระบบการจัดการ ระบบการจัดการเนื้อหาเพื่อปรับปรุงคุณภาพการจัดการเรียนการสอนผ่านทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์เป็นประจำ และกำหนดวิสัยทัศน์ของสถาบันแนวทางปฏิบัติ

ตามภารกิจให้เป็นไป เป้าหมายของการจัดการเรียนการสอนผ่านทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่ชัดเจนตามลำดับ

Williams (2001) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการประเมินผู้บริหารและบทบาทของผู้บริหารเกี่ยวกับการบริหารโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพ มีความมุ่งหมายเพื่อสนองมุมมองด้านภาวะผู้นำและการประเมินแก่นักปฏิบัติ และเพื่อศึกษาคุณภาพและกรอบของภาวะผู้นำที่หลากหลายตามที่อ้างไว้ในวรรณกรรมทางการศึกษาที่เกี่ยวข้อง และเพื่อศึกษาบทบาทของการประเมินและความสัมพันธ์ของการประเมินกับภาวะผู้นำที่มีประสิทธิผล การศึกษาครั้งนี้ใช้กลุ่มโรงเรียนจำนวน 3 กลุ่ม ในตำบลต่างกัน 3 ตำบล ในรัฐแคลิฟอร์เนียตอนใต้ โดยใช้ข้อมูลแบบสามเส้าจากการสำรวจ การสัมภาษณ์ตัวต่อตัว และการสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์ ผู้บริหารระดับที่ตั้งโรงเรียนและระดับกลุ่มโรงเรียนได้รับการขอร้องให้ร่วมในการสำรวจแบบอาสาสมัคร ผู้บริหารระดับกลุ่มโรงเรียนเข้าการสัมภาษณ์แบบตัวต่อตัว และผู้บริหารระดับที่ตั้งโรงเรียนได้รับการสุ่มเลือกให้ร่วมในการสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์ ผลการศึกษาพบว่า มีความสัมพันธ์อย่างชัดเจนระหว่างการมีคุณภาพของภาวะผู้นำในกระบวนการประเมินกับประสิทธิผลของกระบวนการประเมินตามที่รับรู้ การศึกษามุ่งเน้นจำเพาะเรื่อง เนื้อหาของกระบวนการประเมิน ผู้บริหารเห็นพ้องกับคุณภาพของภาวะผู้นำที่อ้างในการวิจัยครั้งนี้ว่ามีความสัมพันธ์ต่อภาวะผู้นำโรงเรียนที่มีประสิทธิผล ข้อมูลเชิงคุณภาพเสนอแนะในระดับน้อยกว่าคุณภาพของภาวะผู้นำที่อ้างว่ามีความสำคัญที่สุดนั้นมีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมของกลุ่มโรงเรียนที่มีส่วนร่วมครั้งนี้ ผู้บริหารรู้สึกว่าการประเมินได้ออกแบบเกี่ยวกับกรอบภาวะผู้นำ เช่น กรอบภาวะผู้นำที่ศูนย์ ISLLC ได้พัฒนาขึ้นนั้น ได้แก่ วิสัยทัศน์ วัฒนธรรมและการสอน การร่วมมือกันปฏิบัติ การจัดการ บริบททางการเมือง ทางสังคม และจริยธรรมเหล่านี้ จะเป็นประโยชน์ในกระบวนการประเมินและเป็นประโยชน์ต่อความก้าวหน้าทางวิชาชีพด้านการบริหาร ข้อมูลเชิงปริมาณก็ให้สารสนเทศเกี่ยวกับทักษะการประเมินที่ได้จากกระบวนการ ผู้บริหารรู้สึกว่าบทสนทนาที่กำลังดำเนินอยู่และความสัมพันธ์กับผู้นิเทศของตนที่ทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิด

10. กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ได้กล่าวมา ผู้วิจัยขอนำเสนอรายละเอียดกรอบแนวคิดโดยภาพรวม ดังภาพที่ 2.1



ภาพที่ 2.1 กรอบแนวคิดการวิจัย